

Vsebina 3. zvezka :

1. J. Stritar: Rod za rodom. Pesem 129
2. J. Kržišnik: Rondél. Pesem 129
3. Dr. Fr. Detela: Vélíki grof. Zgodovinski roman. (Dalje). 130
4. J. Trdina: Bajke in povesti o Gorjancih. 22. Pod hruško. 139
5. J. Starè: Pisma iz Zagreba. X. 144
6. J. Stritar: Pogovori. I. 150
7. A. Funtek: Utopljeni zvon. Balada. 159
8. J. Cimperman: Osèhlo cvetje. Sonetje 161
9. Fr. Wiesthaler: Slavni Slovenci. I. Dr. Jakob Zupan. . 161
10. Dr. Sivor: Vodnikov „Vršác“, potlej pa še nekaj. Slav-
nostni govor magistra Sulfurija Udrihoviča . . . 165
11. Janko Kersnik: Agitator. Roman. (Dalje). 175
12. Književna poročila:
 II Dr. K. Štrekelj: Slovenska slovnica za srednje
 šole. (Dalje.) 181
13. Slovenski glasnik: Nove knjige slovenske. — „Vita vitae
 meae!“ — Matica Slovenska. — Jurčičevi zbrani spisi.
 — Imenitna knjiga. — Slovenski slikar Jurij Šubic. —
 Slavo-deutsches und Slavo-italienisches. — Die östlichen
 Alpenländer im Investiturstreite. — Popravek.
14. Janko Kalan: Šah. 192

Lisnica. Čest. g. Jos. Buh, misijonar, Perham, Ottertail Co. Munn. Vaš list za l. 1884. je plačal že g. O.; zato je s poslanim zneskom poravnana naročnina do konca l. 1885. — G. J. Tr. v Vidmu: g. dr. J. Tavčar ni prejel Vašega pisma. Slobodno! — G. A. K. v Br.: V nekem dnevniku Jurčičevem sem nedavno našel te vrstice: „Kdor kritikuje slabe pesmi, mori mrtvo srce in upihava luč življenja jetično rojenemu človeku“. Dovolj! — G. —1— v C. Hvala! Imate še kaj takega blaga? Na dan ž njim! — G. J. I. v Sp. p. K. Kar ste poslali, ne moremo natisniti. Čemu se ukvarjate s pesništvo? Prepuščajte take stvari rajši učenim ljudem. Saj lahko drugače koristite narodu svojemu!

Vsem četrtletnim gg. naročnikom poteka z
denašnjo številko naročnina.

Upravništvo.

Ljubljanski

ZVON

Leposloven in znanstven list.

Leto V.

V Ljubljani, 1. marcija 1885.

Štev. 3.

Rod za rodom.

Čj, dete, poglej té sinje goré,
Med njimi zelene doline cvetoče;
To žitno poljé, té bistre vodé,
Té bele po gričih razstavljene koče!

Pomlád je prišla, njé blažena pot
Življenja povsod ti kaže sledove;
Pozabljen takó nobeden ni kot,
Da nima obleke pisane, nove.

Krasoto vso tó, lepoto mladó
Sin, mláde oči naj pijejo tvoje;
Ko ptiči, in vmes pastirci pojó,
In tebi naj duša uka in poje.

Veséli, radúj se, presrčni moj sin,
Jaz zrem naj vesel ti v lice rudeče;
Saj skóraj s teboj teh gôr in dolin
In tvoje ne bom jaz gledal več sreče! —

Takó jaz s teboj, takó za menój
Govoril boš tí, ko pridejo leta;
Čas mine i tvoj, in drug za teboj
Tu bo veselil se pomladnega svéta.

Lepota vsa tá je bila užé
Ko tebe, moj sin, ni bilo in mene;
Ko naju ne bó, té sinje goré
Še bodó in té doline zelene.

Ko zvene le-tó, zelenje novó
V pomladi se bo spet drugi rodilo;
Rod gine takó za rodom, koló
Življenja vrtí se in bo se vrtilo.

Izgini, meglà, tí misel temná,
Kaj kratko bi nam veselje kalila!
Pomlad je prišla, in srca je vsà
Z veseljem, z lepoto oči napojila.
J. Stritar.

Rondél.

Če zrem ti v lica dívni sév,
Omami tvója me krasóta:
Ogréje sladka me toplóta,
Obráz odihne mi nasmév,
Pozabim hipno tóg i rév,
Pojí me rádosna milóta.

Če zrem ti v lica dívni sév,
Omami tvója me krasóta:

Čistà kot angelov si pév,
Nebesno ti rudí lepóta,
Oséva bajna jo čaróta:
O, ti si dika zórnih dév.

Če zrem ti v lica dívni sév,
Omami tvoja me krasóta.

J. Kržišnik.

O pomnja: Rondél se imenuje dosedaj v Slovencih povse neznana pesniška oblika, katero je v Francozih Charles d' Orléans (1391—1465) izobrazil in razcvetil.

Vélikí grof.

Zgodovinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

Ko pa se je storila noč, zapel je pri farni cerkvi tako imenovani vinski zvon, ki je dajal znamenje, da se morajo kréme zapreti in vino ne več točiti, naredba, ki se je v tistih časih, če nam zgodovina podaje resnico, ravno tako vestno izpolnovala, kakor dan danes jednake prepovedi. Po tem času se tudi ni smelo po ulicah več hoditi brez luči. Nekdo pa se vendar tistega dné tega ukaza ni držal in sicer jeden takih mož, o katerih bi tedanji Celjan kaj takega ne bil mislil. Plazil se je po vodnih ulicah, tu in tam postal in gledal in poslušal. Nikogar ni bilo čuti, kajti v takih nemirnih časih so zapirali ljudje zgodaj duri in okna, in kdor je le mogel, ostajal je zvečer domá. Zaspana mestna straža se je prikazala s svetilnico na konci ulic in zopet izginila, mož pa je nadaljeval svojo hojo. Do šolskega poslopja prišedši se je pomudil nekoliko, mrmral čudne besede in hitel dalje. Kmalu za njim pa so zaškripale šolske duri in dolga oseba, zavita v velik plašč je stopila na ulice.

„O hominem pessimis superstitionibus infectum,“ ta vzdihljaj bil bi moral onemu izdati magistra Petacija, da ni bil že predaleč. A obrnil se je bil iz ulic na desno in prišel na velik nepozidan prostor, kateri je služil mladini navadno za streljišče. Na sredi je stal križ in krog je bilo nasajenih nekaj dreves. Tu se je ustavil možak na svojem nočnem potovanji. Kmalu za njim pa prikoráči Petacij in pozdravi mestnega odbornika Mavroha, ki je odskočil ves zavzet.

„Gospod sosed,“ pravi oni in strese Mavrohu roko, „veselí me, da Vam morem danes izpodkópati in podreti prazno vero na čaravnice, ki je žalibog ukoreninjena še pri modrejših možeh.“

„Káko prazno vero?“ vpraša osorno krojač in proklinja na tihem sleparsko starko. „Jaz sem prišel opazovat, kako naša straža izpolnuje svojo dolžnost.“

A Petacij, poučen po svoji sestri, sestavil si je bil doma že lep govor, ki bi neovrgljivo dokazal, da čarodelstva, s kakeršnjimi so izkušali večkrat zaljubljeni ljudje doseči svoje namene, prvič niso mogoča; drugič

če bi bila tudi mogoča, bila bi vendar kaznjiva; in tretjič, če bi tudi kaznjiva ne bila, bila bi vsakako nekrščanska. Začel je se ve da svoj govor pri Grkih in Rimljanih, katere vendar to opravičuje, da jim ni še svetila luč resnice. Da je pregrešni Mavroh popolnoma zaslužil, da bi mu bil magister razpeljal in razložil vse točke pro et contra, o tem smo vsi prepričani; toda na tem svetu se ne kaznuje vselej krivica po zasluženji in komaj se je bil Petacij prav razvnel, začujejo se koraki, zasveti se baklja in pretrga prekrasni govor.

Za bakljarjem sta prikoračila dva moža v živem razgovoru. Mavroh in Petacij sta se skrila za drevesi.

„Zašla sva, dragi moj,“ reče jeden izmed poznih potnikov.

„Ne,“ reče drugi, „sluga moj pozna dobro pot. A da ne splašiva mestne straže, véde naju bolj po samem.“

Komaj pa je bila ta trojica za sto korakov stráni, zasliši se žvenket orožja in klicanje na pomoč. Mavroh takoj izdere svoj meč in teče proti bojišču s Petacijem, ki je kričal kakor Demosten, ko si je ob bučanji morskih valov utrjeval glas. Na mestu pa sta dobila boj končan. Jeden napadalcev je bil zbežal, drugi je ležal v svoji krvi na tleh, poleg njega pa je stal ranjeni napadenec. Bakljar in spremljevalec, ki sta bila pobegnila, vrnila sta se zopet; in poslednji ni vedel, kako bi lepše srečo voščil rešenemu „prijatelju“ in izgovoril svoj beg.

„Mislim sem, gospod Filip, da napad veljá meni,“ dejal je in nosil se nad napadnikom ležečim v nezavesti, da je moral oni braniti mu, češ, naj ga pustí, če je še živ, da zvé sodišče, kaj je bil povod zločinu. Filip pa, ravno tisti trgovec, katerega smo bili videli pri Marku Murnu, zahvaljeval se je Mavrohu in Petaciji, da sta ga rešila smrti.

„Dovolite, da se na Vas naslonim,“ dejal je Petaciji, ki mu je bil za silo zavezal krvavečo rano. Straža je bila že tudi tu in nezavednega napastnika so prenesli v stražnico, kamor je šla vsa družba. V svoje začudenje so spoznali tam v napastniku mečárja Urbana.

„Ta mi ni bil storil ničesar,“ dejal je Filip, „prestregel mi je bil orožje, ko sem zamahnil po onem zločincu; potem sem ga pa z napadom prehitel jaz.“

Drugi mož pa — sklonjeno njegovo osebo smo srečali pri Mani v dogovarjanji s hrabrim Boštjanom — trdil je v jedno mer, da je bil napad namenjen njemu. „Cesarjevo delo je to,“ vikal je, „on je najel morilca, ki bi sovražnemu baronu Eizingerju, milostivemu mojemu gospodu, ubil zvestega tajnika.“

„To se bode vse zvédelo, gospod doktor Manlij, če se nam posreči tega nesrečneža spraviti do zavesti,“ dejal je stražni načelnik.

Na potu proti svoji gostilni pa je Filip opešal tako, da bi ga bili morali dalje nesti; a ljudomili in gostoljubni Petacij, čegar stanovanje je bilo v bližini, prisilil ga je ostati pri njem vsaj to noč; in Mavroh, kateremu se je polegla vroča strast, tekkel je po zdravnika Hajdingerja.

„Vi ste me pod streho vzeli in me še ne poznate ne,“ reče tiho, z bridkim nasmehom Filip; a Petacij, ki mu je odpenjal umetni oklep, zatisne mu usta s kratko razpravo „de iure hospitii“. Kmalu je bil tudi prihitel doktor Hajdinger s služabnikom, ki je nosil ž njim raznovrstna orodja in zdravila. Rana se je spoznala za globoko, a nenevarno.

„Na mlade rane stara zelišča,“ dejal je Hajdinger in obezoval ranjeni ud. „Žal, da ne morem vsaj kake roke ali noge odvzeti, magister Petacij; rad bi Vam pokazal, koliko spretnosti imam jaz v tem poslu. In veste, prijatelj,“ pristavil je tiho, „takóv del človeškega telesa, izpostavljen nekaj časa vplivu konstelacij višjih planetov, zgoščen in munificiran v vodi in ognji, ima toliko moč na bolnega kakor tudi na zdravega človeka, da bi noben obešenec ne ostal čez noč na véšalih, če bi to ljudje vedeli.“

Magister se je neverno nasmehnil in omenil čudnega dogodka z Mavrohom, ki je bil povod rešitvi ranjenega tujca, in Hajdingerju se je dobro zdelo, da se je Mavrohu pripetila taka sitnost. „O Mana,“ dejal je, „to je vražja ženska. Toda nobeden človek ne pozna tako kakor ona močij rastlin in kdaj in kako jih je trgati.“

Drugo jutro pa se je čutil Filip zeló okrepečanega po dolgem spanji in Petacij, ki mu je pomagal pri napravljanji, pripovedoval je, kakšen šum je vzbudil po mestu ta zločin in kako so vsi osupnjeni, da se je kovač Vrban pokazal takega lopova, ko so ga vendar dó zdaj vsi imeli za poštenega in pravičnega moža.

„Toda zdaj ga ima že rabelj v pesteh in na tezalnici bode moral pač povedati, zakaj Vas je napadel in kdo je bil njegov tovariš.“

„Ali poznate nekega kaporala Boštjana?“ vpraša zdaj Filip.

„Vsak otrok ga pozna,“ odgovori oni; „takega gizdalina in zarobljenca ni več pod solncem in vrhu tega pravi miles gloriosus, kakor nam ga Plautus tako krasno opisuje.“

„Menite li, da bi bil ta Boštjan dober, koga, recimo oropati ali umoriti?“

„Hm, če bi bil dober? Naravnost, véste, tega ne morem trditi, ker ga premalo poznam; a na nasprotno ne bi prisegel. Vi tega sumnjite?“

„Jaz vsaj mislim, da ta, katerega so prijeli, ni pol toliko kriv kakor oni, ki je zbežal; oba vkupaj pa ne toliko, kolikor nekdo drugi, ki je osnoval ves ta naklep. Za denar se na svetu stori vse.“

„Kaj ne? Kako lepo to pripoveduje Ovidij!“ nasmehne se ljubeznivo Petacij in stisne tujcu roko. „Ovidij je bil vedno ljubček moj. Prodit bellum, tako pravi, quod pugnat utroque. Ferro scilicet et auro. Aurum veronocentius est.“ — Zvonec pa ga je poklical z mladino vred v cerkev, in tujec je ostal sam. Sédel je k oknu, iz nedrij izvlekel néžno podobico in jo zvesto ogledoval. V tem ga je premotila Kornelija, ki mu je prišla voščit dobro jutro in prinesla zájtrek na mizo.

„Kako Vam je ime, gospodična?“ vprašal jo je.

„Kornelija.“

„Ali res? Kornelija?“ začudi se oni; „Glejte, žena moja se tud tako kliče. Poglejte to podobico! To je ona.“

„Oh, kako je lepa!“ vzklikne deklica zavzeta.

„To je moja Kornelija!“ ponavlja oni ponosno in sam s sabo zadovoljen. „To je lepo ime in značilo je menda že v starih časih vrlo gospodinjjo, kakeršna boste gotovo tudi kmalu Vi kakemu srečnemu Celjanu. — Toda ne zamerite šali moji!“ dejal je videvši, kako se je dekle zarudelo. „Jaz sem doma iz veselega mesta Dunaja; in da se zopet živi tja povrnem, zahvaljevati se moram Vašemu očetu. Gostoljubne Vaše hiše ne bom pozabil nikdar; da se boste pa tudi Vi meně spominjali, vzemite, prosim, to verižico. Zlata je in na nji visi blagoslovljen križec.“

Deklica se brani vzeti blesteče darilo, ki je preveliko in predrago.

„Za Vas gotovo ni predrago,“ zavrnel je oni, „in záme, hvala Bogu, tudi ne. In kaj bi pač dejala ljuba moja ženka, če bi zvédela, da sem se s samim: Bog plati! poslovil od dobrotnikov svojih.“

Med tem časom pa je vstopil mestni sodnik s Petacijem in dvema svetovalcema in pričelo se je izpraševanje. Ker pa to za nas ne more nič novega spraviti na dan, ostavimo svoje poštenjake in poglejmo, kaj počno naši znanci drugje.

V.

Iz zaprte kováčnice Vrbanove ni se več slišalo enakomerno delujoče kládivo. V svoji izbi za delavnico pa je sedela pri mizi, glavo s komolci podprto, Mana in srpo gledala pred sé; zdaj pa zdaj je pretrgala tišino kaka grozeča beseda ali tužno ječanje. Na jedenkrat skoči po konci. „Norica!“ udari se ob čelo, „kaj stočesh kakor bolno dete?“

„Mir s tabo!“ pozdravi jo vstopivši Polona.

„Poberi se mi, hinavka grda!“ zavpije raztogočena ženska.

„Počakaj, Mana,“ pouči jo ona in obrne svoje oči proti nebu, „Bog te je kaznoval, ker se pečaš s prepovedanimi rečmi in slepiš ljudi. Jaz te prihajam po svoji dolžnosti opominjat, da potrpi ponižno in nōsi križ, ki ti ga je Bog naložil. Morebiti ti ga odvzame prej, nego misliš, in mo-

rebiti ti izpusté Vrbanu iz ječe, kajti ranjeni tujec, katerega je brat vzel pod streho, trdi, da ga ni usekal Vrban, ampak nekdo drugi, najbrž tisti prevzetni kaporal Boštjan, katerega bodo gotovo takoj prijeli.“

Ko pa je čula Mana zadnje besede, zavpila je vsa prepadena: „Kaj? na Boštjana leti sumnja, na Boštjana!“ in zbežala razoglava, kakor je bila, iz hiše.

„Kdor ne uboga, tepe ga nadloga,“ dejala je Polona in zaprla varno duri in šla domov. Na cesti pa je drla tolpa ljudij, moških in ženskih, doli proti minoriškemu samostanu; pred njimi pa je teklo kakih deset vojakov; zdaj pa zdaj je postal jeden ali drugi in izprožil pušico iz samostrela. Grohot: „Ni pogodil“ in klic: „Streli brž!“ menjala sta se zaporedoma. Strašna slutnja je stisnila Mani srce, ko je prišla v to gónjo, nikogar se ni upala vprašati, koga preganjajo, in komaj pri zavesti je hitela z množico brez svoje volje dalje in kolena so se šibila pod njo.

„Oh, v cerkvi je!“ slišal se je zdaj skoraj nejevoljen glas iz drhali, ki je izgubila zabavo videti, kako pade človek s pušico zadet. Globoko je vzdihnila Mana začuvši te besede, ki so jo prebudile iz otrpnenja. Pred minoriško cerkvijo pa so stali ljudje v gručah in se pomenkovali ob ubeglem Boštjanu. Vojaki so bili zastavili vse vhode v cerkev in v samostan, da zaprečé hudodelcu pobég.

Mana pa se je izgubila iz množice in ne ozrši se ni na levo ni na desno hitela dalje. Ko pa je prišla do velike hiše, na kateri je bil naslikan rjav medved in pred katero se je lenilo par vojakov, vstopila je brzo in tekla v prvo nadstropje, kjer je stal pred durimi zopet vojak, oprt na sulico in ji hotel zabraniti vhod. A začela se je ž njim prepirati in vpiti, da hoče na vsak način govoriti z gospodom Manlijem, dokler se niso odprla vrata, med katerimi se je prikazal mlad, črno opravljen vitez. Ta trenutek je porabila ženska in se splazila v sobo, kjer je našla poleg starejšega moža tudi onega, katerega je iskala, doktorja Manlija. Tajnik avstrijskega mogotca Urha Eizingerja je spremljal Manlij poslanstvo, katero je bil uporni baron odpravil do celjskega grofa in katero je vodil mladi vitez, Žiga Eizinger, bratranec starega Eizingerja. Ko pa je Mana prišla v to družbo, odprle so se zatvornice njene zgovornosti in komaj se je dala toliko pogovoriti, da ni vpila in kričala na ves glas. Dolg in srdit je bil dogovor s tujimi možmi, a miren in svesten obraz Manin, ko je zapustila gostilno „pri rjavem medvedu“, kazal je, da je dosegla svoj namen.

V pisarnici svoji pa se je živo razgovarjal sodnik s Hajdingerjem in drugo, mnogo važnejšo in ponosnejšo osebo, ki je sedela na častnem

mestu. Počastil je bil namreč sodnika s svojim pohodom mogočni tajnik celjskega grofa, doktor Lenart Pistor.

„Kar ste ukrenili, gospod sodnik,“ dejal je dostojanstvenik in poklonil se sodniku, „vse je vrlo dobro. Toda kaj se Vam zdi? Je li to prav, da si prilastujejo nekateri samostani pravico hudodelce braniti in tako pravici zastavljati pot? Le premislite to protislovje: da imajo pravico pravici pot zapirati. Da najde preganjana nedolžnost zavetje v cerkvi in samostanu, to se ujema z visokim, svetim poklicem teh zavodov in krajev; a da bi se istega pomočka tudi hudobnež smel posluževati v ta namen, da se odtegne kazni in svojo hudobijo v prostosti nadaljuje, to vsakako nasprotuje svetosti onih prostorov. Zatorej jaz mislim, gospod sodnik, da ste Vi sicer ravnali v zmislu prevzvišenega našega vladarja, ko ste pred minoriško cerkev postavili stražo, da ne more zločinec uiti; da pa visokim intencijam niste zadostili do cela, ker ste se ustavili pri ti naredbi. Po skromnem mojem mnenji, katero je milostivi knez često počastil z odobravanjem, imeli bi iti dalje in ne gledé na slučajni ugovor slabo poučenih menihov iztirati hudodelca iz najskrivnejšega kota samostanskega ali tudi izpred cerkvenega oltarja. Prosim ponižno —“ zasmehljaj se je Lenart, ko mu je sodnik hotel seči v besedo — „oskrunili bi s tem svetišče, hočete reči. Toda, gospod sodnik, jaz vé, da to ni Vaše pravo prepričanje in žalil bi Vaš razum z mislijo, da ste Vi res tega mnenja, da se božji hram skruni, če se iz njega izžene hudodelec. Ali ni greh misliti, da bi bil Kristus, ki je menjalce in barantače spodil iz svetišča, vesel razbojnikov v svetišči? Dovolite,“ nasmehnil se je zopet govornik in prijazno potrkal roko nepotrpežljivemu sodniku, „vé, kakšen tehten razlog hočete proti mojemu zahtevanju navesti, gospod sodnik. Samostan ima staro svojo pravico; kaj ne! A ni še deset let, kar je oče milostivega vladarja našega ukazal ulomiti vrata samostanska in vlekel iz gvardijanovega stanovanja na veshala štiri privržence svojega tedanjega in sedanjega sovražnika, cesarja Friderika. Kmalu potem se je isto tako zgodilo sokolarju škofa krškega. Posest se je tako pretrgala, „usucapio cessavit“, in ta tako imenovana pravica je izgubila veljavo, če jo je sploh katerikrat imela; kolikor pa je meni znano, nobenkrat se niso upali menihi upreti.“

Lenart se je naslonil nazaj, prekrižal roke in čakal, kaj bode sodnik odgovoril. Z obraza, vedno na smeh se držečega, sijala je velika samosvest.

„Gospod doktor,“ reče oni mirno, „na Vašo učeno razpravo dovolite mi odgovoriti s preprostimi besedami, kakor mi jih narekuje meščanska pamet. Vrhovni gospodar samostanski je milostivi grof sam: kako on ravna, to se nam ne spodobi soditi. Začasni váruh v grofovi

odsotnosti pa je sodnik in vsled tega dostojanstva branil bodem jaz proti vsakemu pravico, ki veli: kdor koli pribeží v samostan, varen je, in jeden dan in jedno noč ga nihče ne bode vprašal, kdo je in zakaj beží. Kadar pa preteče ta čas, sme sodnik zahtevati beguna, ako mu more dokazati hudodelstvo. Tega zakona se jaz držim, in umaknem se le izrečni volji grofovi. Kar je torej straži ukazano, pri tem ostane za danes; jutri pa bomo izkušali dokazati, da je ubežnik res kriv zločina, katerega ga dolžimo.“

Lenart pa je vprašal, če se more o tem še dvojiti, ko je vendar trgovec Filip sam, potem Mavroh in Petacij nánj zagnal sum; ko ga je več prič prejšnji dan videlo v kováčnici; ko ga je že beg sam izdal. Torej na tezalnico ž njim!

„Potem je pač obsojen,“ dejal je zdravnik Hajdinger.

„Menite Vi?“ vpraša ga uljudno Lenart. „In kaj je danes izpovedal ujeti zločinec, kovač Vrban?“

Zdravnik pa je bil v zadregi, kajti ravno zadnji slučaj ni se ujema z njegovimi besedami. Mučili so ubozega Vrbana na vse grozovite načine, da bi iz njega spravili, kdo je bil njegov tovariš pri napadu, a vse zastonj; nobene besede, nobenega vzdihljaja ni bilo čuti iz njegovih ust. Ko pa so vsakako hoteli upogniti s trpinčenjem trmo trdovratnega moža, umrl jim je na tezalnici. „A kakor se iz molčanja tega nesrečnika,“ dejal je zdravnik, „ne more sklepati, da ne bi bil imel nobenega tovariša pri hudodelstvu, tako se tudi izjave drugih, občutljivejših zatožencev ne smejo vedno imeti za golo resnico.“

Pomilovalno se je nasmehnil Lenart in dejal: „Contra principia negantem non est disputandum,“ gospod doktor. Ampak da pridemo h koncu, moram povedati, da imam jako važne razloge za svojo terjatev.“

Predno jih je bil pa objavil, naznanil je sluga sodniku, da želi ž njim takoj govoriti baron Žiga Eizinger. Sodnik je hotel poročiti obiskovalcu, naj malo počaka, a Lenart skoči po konci rekoč: „Dovolite, da se z gospodom Hajdingerjem umakneva v to sobico zraven. Visoki gospodje ni da bi čakali.“

Vstopil pa je mladi vitez, katerega smo videli v gostilni pri „rjavem medvedu“, skrbno in bogato oblečen, z mečem na strani in z bodalom, čegar držaj se je svetil od dragega kamenja. Hoja njegova je bila bolj prevzetna kakor možka. Oči so mu šle nemirno po vseh kotih in lica so mu žarela, ko je na kratko pozdravil sodnika. Povabilo, naj séde, odbil je z izgovorom, da ima mnogo posla in da je prišel zaradi neke malenkosti, ki bi utegnila imeti za koga družega kaj več pomena. „Slišal sem namreč,“ dejal je, „da sumnjite nekega Boštjana, kaporal

mestne straže, da bi bil sinoči napadel gospoda Filipa Holzerja. Nerač in v svojo sramoto objavljam, gospod sodnik, da sem jaz ravno tega moža, katerega nam je oblastvo dalo za spremljevalca, včeraj delj časa zadržal pri kupici, nego je morebiti šega v tem mestu. V dolžnost si štejem to izpovedati in krčmar pri „rjavem medvedu“ je pripravljen z mano vred spričati, da je ob tem času, ko se je baje zvršil zločin, kaporal Boštjan v moji družini posvečeval svoje moč bogu Bakhu.“

Po teh besedah se je poslovil Eizinger in ona dva sta vstopila zopet iz druge sobe.

„Ali ste čuli?“ vpraša sodnik.

„Od besede do besede,“ odgovori Lenart s svetlimi očmi, „in moja sumnja je gotovost. Gospod sodnik, zdaj moram na vsak način dobiti ubežnika v roke.“

„In jaz ga moram na vsak način izpustiti,“ odgovoril je sodnik odhajajočemu tajniku.

Ko pa je hotel sodnik ukazati mestnim vojakom, naj popuste stražo, prihitelo je od grofove palače sem trideset vojakov z Vitovcem, čegar rana je bila še vedno obezana. Moško je stopal vstric poveljnika doktor Lenart in njegov smeh je bil neznosen, ko se je ozrl po ljudeh, ki so od vseh strani prihajali gledat, kaj to pomeni. Sodnik, zagledavši vojaštvo, ki se je ustavilo pred samostanom, zadržal je stražnike, Lenart pa je korakal ponosno v samostan. Menj ponosen pa je prišel kmalu zopet ven v živem razgovoru z gvardijanom, ki je na vse prigovarjanje njegovo le odkimaval.

„Verjemite mi, čestiti gospod, da me bo v srce žalilo, če bom moral rabiti silo,“ dé napósled Lenart in gré k Vitovcu. Sivolasi gvardijan pa se je obrnil do sodnika, in v samostan vračajočega se je spremilo deset mestnih vojakov, ki so se kmalu pokazali pri oknih nad vrati. Okrog sodnika pa se je zbralo dokaj meščanov s svojim orožjem in če so jih vojaki Vitovčevi precéj zaničljivo gledali in polglasno zabavljali, meščanov to ni motilo in marsikateri izmed njih si je želel prilike, malo pomeriti se s preširnimi hrusti, ki niso zamudili nikakega hipa meščanom dejanski izkazati svojega zaničevanja. Sodnik pa očitno ni želel boja, in stopivši k Vitovcu in tajniku izkušal ja je pogovoriti, naj vsaj do grofovega prihoda počakata in zastavita izhode, če jima je ljubo; silovit napad pa bi moral on s silo odbiti.

„Kaj menite Vi, gospod Vitovec, kje je pravica?“ obrne se Lenart na poveljnika.

„Vraga črnega, gospod doktor,“ odgovori oni, kajti bil je slabe volje, „kaj meni pravica mari! S postavami, paragrafi, klavzulami pu-

stite me v miru! Jaz ne dam nič za rimsko nič za nemško nič za celjsko pravo nobenega vinarja. Če Vi tega sami ne véste, vrag Vas vzemi!“

V tem je prišla tolpa vojakov z lestvami, sekirami in smolnjaki; a število oboroženih meščanov je rastlo neprestano, in ker so oni, ki so prihajali pozneje, pritiskali na prednje, bil je prostor med sovražnimi četami vedno manjši, in naj bi se bil po naključji izprožil kakov samostrel ali puška, nastal bi bil boj. Ko pa je Vitovec razpostavil svoje ljudi, obrne se k Lenartu ter ga vpraša, če je pripravljen odgovornost na se vzeti za vse to, kar bi nastalo iz prepira.

Lenart je bil v zadregi in smeh ga je za nekaj časa preminul. Iz zadrege ga reši mestni župnik, ki je v tem trenutji prijezdil z grofovimi nadkonjarjem, vitezom Pavlom Rožekarjem. Župnik, Simon pl. Grojn, bil je oblasten mož in veljavnosti svoje nič menj si v svesti kakor doktor Lenart, brezpogojne pokorščine svojih podložnikov pa še mnogo bolj vaje.

S posebno zadovoljnostjo je naznanil župnik vpričo sodnika in vojaškega poveljnika, da njena svetlost, milostiva kneginja, nikakor ni zadovoljna s samovoljnim ravnanjem tajnikovim. Vsa stvar naj se prihrani razsodbi grofa samega, ki ima priti drug dan. „Od Vaše strani, gospod doktor, pa pričakujem,“ dejal je župnik ponosno, „da se boste prihodnjič na svete kraje bolj ozirali.“

„Oh, gospod župnik,“ odvrne oni, in smehljal je bil že zopet na ustih, „pač vidim, da ohranijo nekateri kraji svetost, naj jih polnijo tudi lopovi in razbojniki.“

„Veseli me, da ste prišli do tega spoznanja,“ pritrđi oni, „kajti cerkev je cerkev, naj je gospod doktor Lenart notri ali ne.“

Meščanje so se razhajali. Tu in tam je ostalo še kaj radovednežev, ki so si opisovali prošlo nevarnost. Po mestu se je bila raznesla novica, da drug dan pride grof, in nastalo je živahno gibanje, kajti vsakdo je izkušal svojo udanost kar najvidneje pokazati. Pred samostanom pa so stražili Vitovčevi vojaki in dolg čas jim je bilo. Kvarte in kocke so jim bile takoj v rokah. Vitez Rožekar pa se je razgovarjal z Lazarjem in ponudil mu tudi igro.

„Gospod Lazar,“ pravi, „slišal sem že mnogo o slavnih delih Vašega bojnega petelina, Alexander Magnus mu menda pravite. Toda jaz sem dobil včeraj jednega s Hrvaškega. Čuk ga je izvalil in hud je kakor živ peklenšček. Dèjte, naj se poskusita!“

Petelinji boji so bili takrat jako v navadi in zlasti vojaki, strastni igralci, potroševali so mnogo denarja pri stavah na zmago tega ali onega kljunastega bojnika.

Lazar ni rad igral, a taka je moč vladajoče šege, da se je sramoval navesti ta uzrok. Udal se je in služabnika sta prinesla bojeviti živali. Hitro se je naredil krog vojakov in družih gledalcev in v sredo sta se spustila petelina. Lazarjev je bil velik, črn in posebno krepak videti; največ jih je stavilo na njegovo zmago; Rožekarjev je bil precēj manjši in šibkejši, a ponosno je dvigal peroti in ogledoval nasprotnika.

„Ta nož proti Vašemu prstanu,“ dejal je Rožekar, odpel bliščeče bodalo in je položil pred sé.

„Veljá,“ dejal je Lazar in snel prstan svoj; petelina pa sta se jela bojevati. Vse je zamakneno gledalo pogumni živali in z odobravanjem in vzpodbujanjem spremljalo različne méne hudega boja. V začetku je premagoval Lazarjev orjak, a komaj je bil malo ranjen, začele so mu pešati moči, oči so postajale nemirne in vedno bolj se je odmikal nasprotniku, kateremu je pogum v jednaki meri rastel. Malo boja še in Lazarjev borilec je zbežal h kraju, počenil in povetil peroti.

„Nesi ga stráni in zadavi ga!“ dejal je njegov gospodar hlapcu Jarneju, ki je, zaklet sovražnik vsake igre, z veseljem izpolnil povelje. Rožekar pa je mirno pobral prstan in bodalo in pobožal ljubeznivo svojega zmagovalca.

Tako so si preganjali vojaki na straži dolg čas. Iz dvorišča male hišice poleg svetovalnice pa je pripeljal rabelj s svojim hlapcem na kolih truplo mrtvega Vrbana, da je obesi na věšala zunaj mesta. Tudi ta prizor je privabil svojih gledalcev, ki so spremili voz do graških vrat.

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

22. Pod hruško.

(Dalje.)

Pred nama se razprostira polje župne vasí. Le pogledjte, kako hobotno se dviguje in ziblje po njem rž in vsako drugo žito. V strni se skrrije lahko velik mož; kadar zajde vánjo moja Čada, ne bi je vědela kje iskati, ko bi mirno stala. Gotovo ste zapazili težke koruzne štroke na teh njivah, kadar je čas zánje. Nekateri popotnik se je že ustavil in jih téžkal, kar roka mu se je šibila pod njimi. Tudi velikanske buče in zelnate glave ste morda ogledovali in se jim čudili. Pa kakova je še le tod ajda, ajda! tako visoke, košate in dišeče ne najdete nikjer v tem obližji, to se vé, če se ne zlaže letina. Človeku

se kar srce širi in poskakuje od veselja, ko vidi toliko bogastvo in lepoto vsakovrstnih pridelkov in toliko obilnost in moč božjega blagoslova. Kakóv tujec, ki ne pozna kraja, rekel bi: Šmihelsko župnijo je obdaril Bog kakor obljubljeni dežel, v kateri sta se cedila med in mleko po besedah sv. pisma. Ali taka sodba bogme ne bi bila resnična. Do malega vse polje te župnije je bilo od konca plitvo in grozno borno, nekaj peščeno, nekaj kamenito; uspevalo ni na njem nič drugega nego plevel in trnje. Le trda, žuljava roka neutrudnega orátarja šmihelskega prestvarila je te žalostne, puste ledine v plodonosne njive in zelnike. Rodovita prst na njih je delo človeških rok, priroda jim na mnogih mestih ni dala skoraj ničesa. Ozrite se tja gori proti oni kapeli na višavi. Takšen slab svet kakor je okoli nje, šel je v stare čase na obeh straneh do Krke in Težke vode. Bolj debela zemlja se je nabrala samó v nižavah, v kotanjah in ob vodi. In to se trdi lahko za vso župnijo. Žunek nam je pravil, da je videl za mladih svojih let še med gotenskiimi njivami dolge riže grivine, obrastene z gostim češminjem in opárniciami. Tudi jaz pomnim, da je stala tamo-le nad pokopališčem prostrana seč, koder se razteže zdaj najlepša oranica. Pod onim gričevjem so bili grdi, ilovnati jarki in žabje luže in tod na levo so štrlele iz zemlje velikanske bele skale: od daleč bi bil človek mislil, da leži za Šmihelom o sv. Jakobu sneg! Gospodar se je moral dosti truditi, predno je udelal iz te puščave njivo. Sam Bog vé, koliko tisoč voz kamenja so že razstrelili Dolenjci na svojem polji in ga zvozili domóv. Kadar se boste sprehajali po raznih krajih te župnije, pazite nekoliko, kaka je zemlja tamo, kjer nehajo njive in se začenjajo logi in pašniki. Uverili se bode, da je povsod jako trda in mršava. Verjemite mi, da je bila taka, kakor tod, nekdanj po vseh šmihelskih poljih, če ne štejemo redkih dolcev, v katere je nanese la voda nekaj palcev na debelo dobre prstí. Kakor za Podgorje sploh more se reči tudi za te krasne njive in zelnike, da je na njih vsaka ped zemlje namočena in pognojena z vročim človeškim potom in da vzraste vsak klas, ki ga pridelal sedanji rod, na krvavih žuljih njega premarljivih, nobenega trpljenja ne boječih se prednikov. Brema svojega stanu je nosil šmihelski kmet tem težje, ker so mu pustili gospóda tako malo zemljišča. Iz ust pijanih dedcev se čuje kdaj bedasta šala, da v šmihelski župniji Bog ni povsod vse vedoč, ker drugače ne bi bil dovolil, da ostanejo v nji po vse vasi brez svoje zemlje. O Bog je vse dobro znal, ali on se ne meša v človeške nerodnosti in hudobe: neznanske revščine kmetu ni zakrivil Bog nego nikdar nasičena lakomnost nekdanjih grofov in baronov. Ali ni čudno in v nebo vpijoče, da ima grad, ki se je raztopiril tako mogočno tamo-le na bregu, kakor pra-

vijo, za celih sto kmetij polja, vasi, ki čepita četrť ure pod njim, pa ne za dlan svoje njive in hoste, nič paše, nič vinógrada! Ti vasi sta Jamrovci in Žabja Vas. Jamrovcem so dali to ime ranjki župnik in dobro so pogodili. Takim siromakom se ne ljubi ukati in zvižgati. Žabja Vas je toliko bogatejša, ker ima vsaj jedno lastnino — žabjo mlako! Po nji so jo krstili ljudjé, kakor bi se hoteli vaščanom rogati, češ, ker se nimajo s čim preživiti, naj poskačejo v svojo lužo in se hranijo po žabje, da ne poginejo od lakote. Drugim vasem se je godilo nekoliko bolje, ali tudi njim so se umerile kmetije grozno skopo in razdrobile na majhne kosce, ki leže od hiše na mesta pol ure daleč. Mnoge pa so se osnovala še le pozneje in skoraj bi dejala tako, kakor je Bog svet ustvaril, to je iz nič. Žabarji in Jamrovčani so si postavili vsaj svoje hiše, da v njih prebivajo z otroki svojimi. Veliko župljanov pa ni dobilo po roditeljih niti stanovanja. Morali so iti po svetu s trebuchom za kruhom. Ko so si prislužili kako stotino, kupili ali sezidali so si svojo kočico in se oženili. Oba, mož in žena, delala sta pridno na vse pretrge in Bog jima je tudi blagoslovil. Gospodarstvo je šlo po malem kvišku. Najprej sta začela rediti po dva, tri prašičke. S strženimi groši sta prikupila njivico. Čez nekaj let je štala v novem hlevu tudi kravica s teličkom. K hiši je prišla druga in tretja njiva, pozneje pa še vinska górica, ki je dajala deset, petnajst vederčkov lipinice. Tako se je množil imetek in ko sta umrla, zapustila sta sinu samó polja toliko, da se je posejalo lahko trideset mernikov. Na takóv pošten način se je sestavilo morebiti pol sedanjih kmetij. Pa še po raznih drugih potih so si znali Šmihelci pomagati in se izkupati iz podedovanega uboštva. Pred sto leti ni smel noben kmet záse nì mleti, nì krčmariti. Vsi málini in krčme so bili grajski. Cesar Jožef je vzel to pravico gospódi in jo dal vsem podložnikom svojim. Komaj se je razglasil njegov zakon, natesali so Šmihelci in drugi Podgorci ob Težki vodi dolgo vrsto kmetiških málinov, ki so imeli vsi dosti dela in zaslužka, ker v grajske nihče ni hotel več nositi. Skoraj so se tlačani polastili tudi krčem. Najprej si jo je omislil neki pameten mož tamo zá cerkvijo. V nji se toči vino še dan danes. Ta krčma je najstarejša, kar je v tem okraji kmetiških. Za njo je prišla menda Trstakova in kmalu še mnoge druge, zlasti Pred Mostom. Grajske beznice so stale odslé skoraj prazne. Pošteni ljudje so se jih ogibali že za to, ker so bile od nekdaj na slabem glásu. Shajali so se v njih najrajši postopači, kvartači in druga taka sódrga. Graščáki so jih dajali v najem navadno svojim ljubicom in pankertom. Živelo se je v njih kakor v Sodomi in Gomori. Fanta, ki se je po njih potikal, zaničevali so tako, da so ga zapodili tovariši iz društva svojega in se ga bali kakor kužnega. S temi novimi posli in prihodki

podprl in utrdil si je marsikateri Šmihelec gospodarstvo svoje. Kdor hoče govoriti resnico, pa mora priznati, da so si pošteno zaslužili ta dobiček. Še zdaj se slepari najmenj v šmihelskih málinih in krčmah. Vino, ki se dobi v njih, res da je z večine prosto, podgorsko in ljubensko ali skoraj vselej tako, kakor ga je Bog dal, pitno, zdravo, prijetno za nerazvajeno grlo. Voda se ne prodaja za vino, kar se godi tako po gostem v mestu in sploh onkraj Krke. To je uzrok, da hodijo meščani tako radi že od nekdanj ob nedeljah čez most v to župnijo. Pred tridesetimi leti, ko so bili ljudje še bolj denarni, romale so jih semkaj cele procesije, da je bilo videti po šmihelskih vaseh take dni več gosposke, ali vsaj na pol gosposke nego kmetiške obleke. Tukajšnji krčmarji pa znajo tudi dosti bolje mimo drugih postrežbo svojo zabeliti in osoliti s prijaznim in šegavim pomenkom. Iščite, kolikor hočete: tako šaljivih, kratkočasnih in zmiselnih mož, kakor sta na pr. v Kandiji Čebelar in Štembúr, ne najdete v devetih srenjah. In tudi babnice izvrstno razumejo pogoditi želje gostom svojim. Kogar tarejo skrbi ali žalost, naj gre na kak poliček v Žabjo Vas k Lisjakovski ali pa v Birčno Vas h Kovačici. Pri teh zgovornih in veselih krčmaricah se mora človek razvedriti in udobrovoljiti, če bi bil lesen. Rokodelcev šmihelskih mi ni treba hvaliti, ker ste najbrž že sami slišali, da so za nekatero reč najprvi v vsem novomeškem okraji. Kar naredé, drži in je lično, kakor bi bilo ulito. Predmoški kovači delajo za kmete in gospódo in oboji so ž njimi jednako zadovoljni. Tisti tamo, ki gonim mimo njega Čuho na pašo, zna popraviti staro in potrto kočijo, da je na oči, kakor nova. Večkrat sem postala pri njem in gledala, ko je podkával vole. Za mladosti moje se kaj takega nikdar ni slišalo, ali izkušnja uči, da je podkovan vol za rabo na pol bolj pripraven nego bos. Ta novica je res koristna. S starcem Megličem ste se gotovo že kdaj pomenkovali in se čudili njegovi pameti in dobri glavi. On ni le spreten kovač ampak tudi modrijan, da malo takih. Vselej me sili smeh, kadar se domislim, kako bistroumno in slano nam je razlagal, kdaj so se zaredili nemškutarji in kdo so jim bili roditelji. Te burke Vam ne bom pravila, ker jo zna vsak otrok.*) Meglič bi ugnal, da je hodil kaj več v šolo, vse jezične doktorje. Za ključarska dela imajo ljudje za najboljšega zvedenca zopet šmihelskega župljana, poštenjaka Volka, hiša mu stoji v Gotni Vasi. Kadar je treba narediti ali popraviti kaj bolj težkega in umetnega, zatekajo se najrajši k njemu. Gospóda in bogatini dan danes ne marajo več starinskih pečij. Vsi hočejo imeti zidane z linami. V takih, pravijo, raje gori in hiša se prej in lepše

*) To ostro opoprano zabavljico in smešnico sem priobčil pred štirimi leti v „Zvonu“ med verskimi bajkami.

ugreje. Tudi železna ognjišča si omišljajo zdaj meščani in deželani, ker se porabi zánja dosti menj drv in so baje narednejša za kuho in peko. Pa koga jemljo za ta dela skoraj vsi? Vidite, že zopet našega Šmihelca. Mož stanuje menda v Irči Vasi. Bodo ga težko pogrešali, ako se potrди govoricā, da je nakanil preseliti se v Bosno. Uurjarjev živi na Dolenjskem dovolj, ali nobeden se ni znal ljudem tako prikupiti kakor tisti nedolžni revež tamo-le na Drski. Udov ima več bolnih nego zdravih, ali razum ostal mu je čil in bister, da se ne boji nobenega tekmeca. Zlomljeno pero in vsako drugo stvar zdela in uredi igraje, kakor da je to malenkost, ki jo pogodi vsak šušmar. Na Slatniku vise v krčmi velikanske brojanice. Vsak človek, ki tja pride, ostrmi in se jih ne more nagledati. Češčene Marije so debele kakor češnje, očenaši pa kakor orehi. Jagode iste vrste ne razlikujejo se čisto nič jedna od druge. Vse so lepo gladke in okrogle, kakor bi jih bil obrezal s strojem kakóv umeten strugar. Ta čudoviti pátnošter ima gospodar za dragoceno hišno svetinjo in ga ne bi dal ali prodal niti najboljšemu prijatelju. Naredil pa mu ga je s slabim nožkom domači pastir, paglavec, ki bi vsak dejal, da si ne zna urezati niti poštene palice. Kjer so tako prebrisani že otroci, ni čudo, da se nahajajo med odraslimi slavni samouki, kakeršnih drugod ne bi zasledili za noben denar. Tak umetnik je mladi Knafljec. On je kos menda vsakemu delu, katero bi mu človek izročil. Naučil se se je vse sam. Da le jedenkrat kaj vidi, zapomni si brž in naredi bolje nego tisti, ki mu je pokazal! Priljubilo mu se je najbolj vrtnarstvo. Dolenjci imajo cvetlice radi. Gojé jih brez razločka graščáki in kmetje, meščani in vaščani. Marsikje se vidijo prav čedni vrtci, v katerih rastejo balzamine, astre, pisana trava, dišec, goreča ljubezen, žlahtni primožki, sušice, potónke, georgine. Ali ljudje ne znajo kakor Knafljec razdeliti gredic in razvrstiti posameznih rož takó, da bi očem ugajalo. Recimo, tukaj je cvetnik njegov, précej zraven pa sosedov. Oba jemljeta jednak prostor, na obeh rastó jednake cvetlice in vendar, kakóv silen razloček je med njima! Sosedov vrtec popotnik pogleda in gré dalje. Pri Knafeljčevem pa vsak človek obstane ter se čudi rédu in lepoti njegovi. In to doseže brez velikih stroškov. Razven podolgastih gredic nareja tudi okrogle, ki se kaj lepo pristujejo takemu cvetniku. Rože posadi tiste, ki sem jih naštela, dobé se za majhne krajcarje, mnoge celó zastonj. Ko je to delo dovršeno, zgradí pri hiši brajdicó za senco. Nad vhod položi povprečno gredo in nánjo pribije zobčasto desko, v katero prebije okence, ali pa tu in tamo kako 'linico. Sem ter tja obesi tudi kakóv češarek. Borov štrž sam ob sebi kaj ne ni vreden nič, ali Knafljec umeje tudi take odpadke porabiti za svoj namen in olupšati ž njimi

cvetnik. Vrt obgradi kakor drugi s kolci in krajniki, spodaj jih pustí, kakeršni so, vrhe pa jim obreže, da so ostri in pomaže jih z živo, ali ne vpijočo barvo. Proti cesti namesti nad hišnim oknom jedno ali dve kletki z veselimi ptički. Taki, vidite, so Knafeljčevi cvetniki. Čarobije zanje ni treba nobene, ker so prosti kar se da in narejeni z malimi, vsakdanjimi primočki. Pa itak jih hvalijo vsi ljudje gosposki in kmetiški in prosijo šmihelskega samouka, da bi prišel in udelal tudi njim takóv ličen in prijazen vrtec. Tistemu, kdor ima denar in hoče trošiti, pa naredi se ve da še mnogo lepši cvetnik, ali gospóda pri nas ne odpró radi mošne za take reči. Da ga vzame za vrtnika kakóv bogat graščák, prestvaril bi mu vrt v prav božji raj, da bi ga iz daljših krajev hodili gledat. O tem umetniku Vam moram povedati še nekaj malega. Po naključji videla sem sila veliko, železno kletko, ki so dejali, da jo je naredil Knafjec. Pozneje jo je nesel nekemu gospodu v Ljubljano in dobil zanjo baje petdeset goldinarjev! Bila je tako krasna in umetno sestavljena, da so ljudje kar strmeli, roke skleпали in klicali: Oh, oh! takega čuda pri nas še ni bilo in ga ne bo. Jaz od konca nisem védela, kaj pomeni ta hiša, mislila sem, da je kakóv grad ali cerkev. Kletka je imela več nadstropij in vsakovrstne predalčke, pomole, stolpke, strešice, gugalnice, gredi in sama ne vem, kaj še. Marsikdo se je pošalil in rekel, da bi se izpremenil, ko bi mogel, kar précej v ptiča in smuknil v Knafeljčevo kletko, ker nima tako lepega in prijetnega prebivališča noben človek na svetu. Ko je šel ž njo v Ljubljano, delala mu ni nič neprilike na potu, ker jo je bil zdelal tako zmiselno, da jo je lahko razdril na majhne kosce in zopet v nekoliko trenutkih sestavil nazaj. Govoreč o tem ptičjem gradičku domislila sem se pobožne igre, s katero nas je razveselil pred pet in tridesetimi leti šmihelski dečák Jožek v mestu pri našem žlahtniku.

(Dalje prihodnjič.)

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

X.

„Potnik, prideš li v Sparto, pověj, da tukaj ležimo Mrtvi, ker vélel takó je domovine ukaz.“

eh besed, ki so nekđaj ob poti skozi termopilsko sotesko bile vsekane v skalo, spominja se nehoté človek, kadar gré mimo staroga jurjevskega grobja v Zagrebu. Takoj pri vhodu je gomila z velikim spominkom, a na njem speč bronast lev, ki ga tudi od ceste vidiš čez precěj visoko ozidje. Tujec le radovedno vpraša, kdo počiva pod

to gomilo, domoljub pa se zamisli v narodne zgodbe zadnjih petdeset let, v katerih se je hrvaški narod vzdramil k novemu življenju ter premagal vse ovire, ki so se postavljale njegovemu razvoju. Danes Hrvat ponosno stoji v vrsti med drugimi omikanimi narodi, a na veliki lipi slovanski hrvaška veja ni zadnja z bujnim svojim listjem in lepo dišečim cvetjem. Ali bilo je mnogo težavnega dela, in tudi bojov in rodoljubne krvi je bilo treba, da je vse tako postalo, kakor je zdaj. Pod gomilo, ki sem ti jo pokazal, leže prve žrtve, ki so v boji za narodne pravice poginile dné 29. julija 1845. na Markovem trgu sredi belega Zagreba.

Zadnjih petdeset let velja v razvoji hrvaškega naroda več, nego cela stoletja; zato naj denašnje naše pismo bode posvečeno ti redki petdesetletnici, ki tudi za nas Slovence ni brez pomena. V življenji narodov nahajaš veselih in žalostnih dnij prav tako, kakor v življenji posameznega človeka; a kdor se ne prevzame v sreči, niti ne obupa v nesreči, naučil se bode v šoli življenja vsak dan kaj novega, razvijal se bode in napredoval čim dalje tem bolje, in dosegel bo namen svoj. Zgodovina hrvaškega naroda pomni lepe čase, ali minuli so; črni oblaki so potemnili blagodejno solnce, hude nevihte so jele razsajati in malo da niso polomile in ugonobile nedoraslega drevesca — naroda hrvaškega. Pa tudi hrvaško nebo se je jelo zopet jasniiti. Kakor se po hudi uri pokrepčana priroda pokaže v novem svitu, tako so se na začetku devetnajstega stoletja po Francoskem prevratu evropski narodi jeli drug za drugim vzbujati k novemu življenju. Čudno in žalostno je takrat bilo na Hrvaškem. Zemlja je bila razkosana, a narod razcepljen, da mu niti skupnega imena niso pustili; državni jezik je bil latinski, v gosposkih družčinah se je šopiril nemški, in le posli in kmetje so govorili še stari svoj jezik hrvaški; ljudskih šol je bilo po vsem kraljevstvu samó osemnajst, v latinskih šolah pa hrvaškega jezika niti poznali niso. Pod Hrvaško so razumevali samó še tri županije, a ban je ostal le še v spominu na nekdanjo državno samostalnost. Hrvaške knjige so bile bele vrane, pa se niso daleč spečale, ker je vsakdo pisal v svojem domačem narečji in vsak z drugim pravopisom.

V tem je francoski preobrat potresel vso Evropo in nove misli o narodni svobodi so prišle tudi na Hrvaško, kamor so jih zanesli mladi Hrvatje, ki so se šolali na Dunaji in v Gradci ter se že ondu med seboj shajali in pomenkovali, kako bi se hrvaški jezik opilil in ogladil, da bi imel isto veljavo, ki jo imajo drugi omikani jeziki. Toda kakor Hrvatje, tako so se tudi Madjari jeli truditi, da bi povzdignili narodni svoj jezik in z njim zamenili državni jezik latinski. To je bila dobro

premišljena zvijača, s katero bi se po malem imeli pomadjariti vsi narodje, ki žive pod ogersko krono in torej tudi Hrvatje. Ko je ogerski deželni zbor leta 1825. sklenil, da imajo v prihodnje vse hrvaške oblasti pisati madjarski, začelo je po Hrvaškem hudo vreti, in iz prepira zarad jezika se je prav kmalu izlegel boj za državne svoboščine. Deželnega zbora takrat ni bilo, ali bile so županijske skupščine, ki so zdaj ravno tako rešile hrvaške pravice, kakor so za cesarja Josipa II. rešile državne svoboščine ogerske.

Hrvaški rodoljubi so v tem uvideli, da je Hrvaška, ki so jo nemile usode skrčile na zagrebško, križevsko in varaždinsko županijo, preslaba, da bi se sama mogla upreti Madjarom; uvideli so, da treba tudi Hrvate v Slavoniji, Dalmaciji, Vojaški krajini, Bosni in Hercegovini pridobiti za narodne napôre; da treba vsem skupaj jednega književnega jezika in jednega jedinega narodnega imena. Pa tudi Srbi in Slovenci, ki se po jeziku prav malo ločijo od Hrvatov, imeli bi se pridobiti za to idealno narodno zavezo. Gledé skupnega jezika so se prav kmalu zjediniili; saj ga med vsemi slovanskimi jeziki ni lepšega in slajšega, nego je blaglasno narečje hercegovsko. Teže se je bilo odločiti gledé imena. Najbolje bi bilo pač, ko bi bili celi zavezi dali ime „Hrvatska“, kakor je nekđaj bilo; ali preveč je bilo malodušnih ljudij, ki takrat nikakor ne bi krajnega imena slavonskega ali dalmatinskega hoteli zameniti za narodno hrvaško, a še težje bi bilo za takšno „Hrvatsko“ pridobiti Srbe in Slovence. Da ne bi nikogar žalili, prekrstili so plemeniti rodoljubi sebe za Ilirce, narodno zavezo pa za Ilirijo, kajti tako se je nekđaj v teh krajih zvala rimska pokrajina; tako so se južni Slovenci prav pogostoma imenovali v latinskih knjigah; Slovenci in Hrvatje pa so Ilirijo poznali od Napoleonovih časov. Pri tem se nihče ni trebal odreči krajnemu svojemu imenu, ampak zval se je Ilirec iz Slavonije, Ilirec iz Štajerske in tako dalje. Za prvi čas je to bilo dobro; ali bolj ko je rasla splošna narodna zavest, bolj je tudi ginilo ime ilirsko, dokler ni popolnoma umolknilo.

Središče nove Ilirije je bil Zagreb, ki je odslé v kulturnem razvoji hrvatskega naroda postal čim dalje tem imenitnejši, kakor smo že večkrat poudarjali v svojih dopisih; na čelu Ilircev pa je stal mož, ki je z ilirsko idejo tako tesno zvezan, da se od nje niti ne dá ločiti. Ta mož je bil Ljudevit Gaj, porojen v Krapini leta 1809. Ko se je bil izšolal v Varaždinu, v Gradci in v Lipsku in v poslednjem mestu postal doktor modroslovja, šel se je v Pešto učiti pravic. Tu se je seznanil s slavnim Slovanom Ivanom Kolarjem, ki ga je do dobrega pridobil za slovanstvo. V Budimu je izdal Gaj mali spisek, v

katerem je poudarjal potrebo novega hrvaškega pravopisa ter dokazal, da bi najpripravnejši bil češki pravopis, ki smo ga potem res vzprejeli Hrvatje in Slovenci. Vrnivšemu se domov na Hrvaško bila je Gaju prva skrb, da bi ustanovil časopis, v katerem bi se razpravljale narodne potrebe, in kateri bi narodno zavest imel buditi in širiti po vseh hrvaških deželah. Nasprotniki narodnega prospeha so postavljali temu začetju velike ovire, ali Gaj je šel pred samega cesarja Franja I. in sam si je izprosil dovoljenja za izdavanje novin. Na svetih Treh kraljev dan leta 1835. je prišla v Zagrebu na svetlo prva številka „Hrvatskih Novin“ z lepoznavno prilogo „Danico Hrvatsko“. Kakor jutranja zarja naznanjale so „Hrvatske Novine“, da je na duševnem obzorji hrvaškem napolnil dan, s katerim se začenja nova doba narodne zgodovine hrvaške; danes pa se Hrvatje in Slovenci zadovoljni ozirajo nazaj na minulih petdeset let, in ponosni smo na to, kar smo ta čas za razvoj našega naroda storili na podlagi, ki so nam jo položili Gaj in njegovi Ilirci. Kakor se čebele zbirajo okoli matice svoje, tako so se mladi pisatelji zbirali okoli Gajevih „Novin“ in njegove „Danice“, ki so nove misli in novi jezik nosile v najdaljne kraje vzbujene Ilirije. Gaj sam je prav malo pisal, tem več pa je delal z živo besedo in z bistrim umom, s katerim je vodil in ravnal vse ilirsko gibanje. Pa saj je on tudi bil pravi mož za to. Z ljubeznivim ponašanjem, s čistim in jasnim svojim glasom, z bistrim in prijaznim svojim pogledom je očaral vsakega, kdor je kdaj ž njim imel kaj opraviti. In kakor je on bil porojen za to, da vodi „ilirsko kolo“, tako je on znal nasprotnike ilirske mirno in odločno zavračati, kakor nihče drug.

Kolo ilirsko je bilo v tem čem dalje tem večje in našel si v njem ne le mladih ljudi, ampak tudi izkušenih in imenitnih mož, ki so narodni stranki dajali večo veljavo. Leta 1836. je Gaj svoja lista prekrstil v „Ilirske Novine“ in „Ilirsko Danico“; istega leta je profesor Babukić napisal ilirsko slovnico; a naslednjega leta 1837. si je Gaj napravil svojo tiskarnico. Že davno so Ilirci čutili potrebo skupnega društvenega zbirališča in leta 1838. so v ta namen v Zagrebu ustanovili narodno čitalnico, kateri so za predsednika izvolili rodoljubnega grofa Ivana Draškovića. V čitalnici so se odsle shajali ilirski domoljubi ter se posvetovali o narodnih potrebah; tu so uredovali novine ter delali osnove za nove knjige; tu se je osnoval odbor, ki je imel napravljati hrvaške gledališke predstave. Mladostno navdušenje in kreпка volja premagali sta vse težave, in leta 1846. so v Zagrebu dobrovoljci iz najimenitnejših rodbin peli prvo hrvaško opero „Ljubav i zlobu“ od Lisinskega. V isti čitalnici so leta 1842. izvolili odbor, ki je imel

ustanoviti posebno književno društvo „Ilirsko matico“. V čitalnici so Ilirci nabirali starine in druge narodne spomenike, ki so bili prva podlaga narodnemu muzeju; leta 1843. so ustanovili hrvaško poljedelsko društvo; a napravili so tudi osnovo za učeno društvo, ki ga pa niso mogli oživiti zaradi pomanjkanja novcev. Ker je za toliko število raznih društev čitalnica bila premajhna, sezidali so Ilirci za tedanje potrebe dosti prostorni „Narodni dom“, v katerem so se nastanila vsa narodna društva. Med nadepolnimi ilirskimi pisatelji, ki so se vsak dan zbirali v čitalnici, bil je tudi naš rojak Stanko Vraz, ki je pisal navdušene članke za Gajeve „Novine“ in prelepe pesmi za „Danico“. Razven Vraza so se odlikovali lirski pesniki Dragutin Rakovac, Pavel Štoos, Ivan Trnski, Toma Blažek, Antun Niemčić, Mirko Bogović in drugi, a vse je prekosil Petar Preradović, kateremu je sam Vraz prisodil prvo mesto. Med epiki ni nobeden dosegel Ivana Mažuranića, ki si je s svojim „Čengiç-agom“ postavil stalen spomin; gledališke igre pa sta v ilirski dobi pisala Ivan Kukuljević in Dimitrija Demeter.

Prvi vspeh ilirskih napôrov v državnem življenju je bil ta, da se je leta 1845. hrvaški jezik smel očitno učiti na pravoslavni akademiji v Zagrebu in da so leta 1847. na županijski skupščini v Zagrebu sklenili, da hrvaški jezik v prihodnje bôdi službeni jezik v vseh šolah in vseh uradih.

Toda vse to se ni tako gladko razvijalo, kakor smo tu povedali. Ilirstvo je imelo velikih ovir in silnih sovražnikov. Srbi so bili odločno zoper ilirstvo in tudi med istimi Hrvati je bilo premnogo ljudij, ki so se iz raznih uzrokov upirali novemu književnemu jeziku in ilirskemu imenu ter hoteli, da bi ostalo vse pri starem. Najnevarnejši pa so bili Madjari in njihovi prijatelji med hrvaško gospôdo in nevednim ljudstvom. Hrvaška je takrat spadala pod deželno vlado v Budimu, in tu se ni dalo ničesar doseči. Leta 1843. je ogerska vlada prepovedala ilirsko ime, in Gaj je tedaj svoje novine prekrstil v „Narodne Novine“, lepoznavsko prilogo pa v „Hrvatsko-slavonsko-dalmatinsko Danico“, ali prejšnjega navdušenja ni več v njih, kajti ostra cenzura je neusmiljeno brisala vsako slobodno besedo, in Ilirci so bili prisiljeni v svoj zagovor izdavat v Belem Gradu nov list „Branislav“. Istega leta so se vneli hudi prepiri, ko je hrvaški deželni zbor imel voliti tri poslance v skupni ogersko-hrvaški državni zbor v Požunu. Madjarska stranka je pripeljala v Zagreb dve tisoč oboroženih mož, ali ban ni dovolil, da bi katerakoli stranka z orožjem strahovala drugo in oboroženi kmetje so se razšli, v deželnem zboru pa so izvolili za poslance tri poštene Hrvate. Nemiri so se odslè ponavljali vsak čas, dokler ni prišlo do krvavega boja, ko

so se leta 1845. po stari ustavi imeli znova voliti oblastniki in uradniki zagrebške županije. Še predno je napočil dan volitve, zbirali so se v Zagrebu privrženci obeh strank; narodnjaki so prepevali hrvaške pesme, madjaroni pa so godli Rakocijevo koračnico. Na dan volitve je bil v banskem dvoru nameščen ves bataljon vojščakov, ali volitve so se končale še le drugi dan proti večeru. Zmagala je madjarska stranka, ki je od veselja vriskala, v tem ko so narodnjaki zvižgali in psikali ter se skozi vojščake prerili na Markov trg. Zdajci počí puška na oknu bližnje hiše in rani nekega dijaka. Narodnjaki so zahtevali, da se preišče hiša, kjer je počil strel, vojščaki pa so zastopili vsa pota, da nihče ni mogel s trga in jeli so streljati v zbrano množico. Ko bi trenil, ležalo je trinajst narodnjakov mrtvih po trgu, sedem in dvajset pa jih je bilo ranjenih. Tretji dan potem se je pomikal dolg sprevod proti grobju svetega Jurija; krsta se je vrstila za krsto, in na vsaki si čital besede: „Danes meni, jutri tebi,“ le na zadnji bilo je zapisano: „O Bog, naša kri čaka Tvojega maščevanja.“ Speči lev čuva danes gomilo, pod katero počivajo prvi mučeniki narodnega preporeda; mučeniška kri pa je do danes obrodila že dosti lepega sadú in še ga bo rodila.

Gaj je zopet nekoliko pomiril razburjene duhove; on je tudi pobratil Hrvate in Srbe, ter pregovoril srbskega patrijarha Rajačića, da je leta 1848. prišel v Zagreb in grofa Jelačića umestil v bansko čast. Ko je na to deželni zbor izvolil poseben odbor, da uravná državopravne razmere med Hrvaško, Avstrijo in Ogersko, bil je Gaj med najbolj delavnimi odborniki; a ko se je bližala vojska z Ogersko, klical je zopet on narod na boj. Ali s tem je njegovo delovanje bilo pri kraji. Nena doma se je odtegnil javnosti in živel je záse do svoje smrti leta 1872. Ž njim je umolknilo tudi ilirstvo. Državne prekucije in vojske leta 1848. in 1849. niso dale, da bi se književne in druge kulturne naprave iz dobe ilirske mogle mirno dalje razvijati; a ko se je zopet polegla splošna burja, oparila je mrzla slana vse narodno življenje. Namesto Ilireev povstali so Jugosloveni, ki pa nikdar niso mogli v narodu obuditi pravega navdušenja za misli svoje. Prvo njihovo delo je bilo „Društvo za jugoslovjensku povjestnicu“, ki se je ustanovilo leta 1850. in je dosti zanimivega gradiva za domačo zgodovino spravilo na dan. Hrvatje so v ti dobi sicer dobili v Zagrebu svoje državno namestništvo, ali ponemčevalna prizadevanja tedanjih oblastnikov so tlačila kakor môra vsako narodno začetje. Ker smo se v tem svojem pripovedovanju le toliko taknili političnih zgodeb, kolikor treba v pojasnilo kulturnega razvoja, nismo govorili o banu Jelačići, ki je tudi bil Ilirec ter je s sabljo v roki delal za to, za kar so se drugi poganjali s peresom

in živo besedo. Hraber vojščak in dober rodoljub je ban Jelačić vsekdar bil zvest cesarju svojemu, in ravno s temi lastnostimi nadejal se je, da bo narodu svojemu pridobil velikih državnih in narodnih svoboščin; ko je pa videl, da gre od leta 1850. vse narobe, postal je otožen in jel je bolehati na duhu, dokler ni záse in za narod svoj prezgodaj umrl leta 1859.

Še le od leta 1860. začelo se je zopet živješe narodno gibanje. Hrvaški jezik je postal zdaj jedini službeni jezik po vseh šolah in uradnih; Hrvatje so dobili večje državne svoboščine in svojo deželno vlado; hrvaške knjigi in časopisi množili so se od dné do dné, a začele so se gojiti tudi umetnosti in znanosti. Kako se je v Zagrebu ustanovilo narodno gledališče in kako se je razvijala glashbena umetnost, kako se je ustanovila akademija znanosti in umetnosti in kako Jerolimsko društvo, kako se je prerodila Matica in kako se je razvijalo narodno šolstvo ter napósled celó odprlo hrvaško vseučilišče, — vse to smo obširno povedali v svojih prejšnjih pismih iz Zagreba, na katera znova opozarjamo čestite svoje čitatelje, da jim bode jasno, kaj se je na Hrvaškem za kulturni razvoj naroda storilo zadnjih petdeset let. Z denašnjim pregledom pa smo izkusili dopolniti omenjena poročila in tako vse zvezati v jedno celino, kolikor je to v jednom pismu mogoče. „Zvonovi“ čitatelji bodo zdaj razumeli, zakaj se Hrvatje pripravljajo, da bi dostojno praznovali to petdesetletnico narodnega pre-rojenja. Petdeset let v življenji narodov ni mnogo, ali zadnjih petdeset let se je na Hrvaškem za razvoj narodnega bitja storilo več, nego drugod v stoletjih. Vidno znamenje nove dobe je bilo leta 1835. prva številka prvega hrvaškega časopisa, a čez petdeset let imajo Hrvatje danes nad petdeset raznih listov, katerih v samem Zagrebu izhaja pet in dvajset. Slovenci se sicer niso mogli do dobrega združiti z Ilirci, ali duševna zveza med Hrvati in Slovenci je zadnjih petdeset let postala čem dalje močnejša in vsaka narodna pridobitev na Hrvaškem, zlasti na književnem polji, bila je tudi Slovencem na korist. Bog daj srečo za naprej!

Pogovori.

Piše Jos. Stritar.

I.

Gospod urednik! Obšla me je misel, da bi morebiti ne bilo napáčno, ko bi se po dolgem molčanju zopet kaj novega povedalo pod starim naslovom, ki sem ga po kratkem premišljevanji postavil tem vrsticam na čelo. Građiva se mi je v ti dolgi dobi nabralo

dovolj in tudi dobra volja, brez katere, meni vsaj, ni moči nič pridnega zvršiti, jela mi je zopet svitati, kakor ko sonce posije v temno izbo. Kaj torej brani, da gremo s čilimi močmi in veselim srcem na delo? Nekaj vendar. In to je najprej odpraviti treba. Ko sem bil po dolgotrajni bolezni toliko okreval, da sem smel in mogel zopet iz postelje, pride mi neko jutro kratko pisemce od Vas, v katerem mi poročate, da me „Slovenec“ zopet obira, in to tako „kakor me do sedaj še nikdo ni prijel.“ To hoče kaj reči! In končno pristavljate, da moram kaj odgovoriti. Mene so, kakor veste, moji rojaki navadili, da znam kaj prebiti in potrpeti. Popadanja, psovanja, obrekovanja, natolcevanja in zasmehovanja sem že vaju, kakor berač mraza. Ako bi človek, ki me ne pozna, bral vse to, kar se je pisalo po raznih listih slovenskih, moral bi misliti, da sem jaz eden najhujših ljudi na svetu, gotovo pa najhujši sovražnik svoje domovine, nasprotnik, katerega z vsem orožjem pobijati je vsakega rodoljuba sveta dolžnost. Zlasti v preteklem letu so me gonili ti rodoljubi kakor divjo zver po goščavi, ker sem svojim rojakom v oči povedal nekaj bridkih resnic; vsaj prepričan sem bil in sem še, da je bilo vse res, kar sem rekel, in tudi, da je bilo govoriti moja dolžnost. Lepo res niso delali moji rojaki z menoj. Lahko bi rabil še hujšo besedo; ali jaz sem izkusil v svojem življenju dovolj, da vem, kako nevhvaležno delo je pozabivši samega sebe truditi se za druge, koristiti jim po svoji moči. Neizkušen mladenič upa hvaležnosti od posameznika ali od naroda; mi, ki poznamo življenje, smehljamo se mu pol žalostno, pol veselo. Lepo, pravim, niso delali moji rojaki z menoj; ali vse to, reči smem, ni me čisto nič motilo v mojem prepričanju, niti v moji ljubezni do — kakor bi kdo rekel — nevhvaležne domovine. Jaz je ne bodem nikdar imenoval nevhvaležne, ker po moji misli imam jaz dolžnosti do nje, ne pa ona do mene. Tudi bolelo me ni to srdito mahanje po meni; dobra vest je kaj dobra tolažba; z dobro vestjo v prsih se tako nekako lahko diše in piše, da je veselje! In hud, Bog mi je priča, da hud nisem bil in nisem na nikogar! Meni so osebe, bodijo sebi ali drugim še tako imenitne, čisto brez vsega pomena. Kdor gleda z višine doli na hribe in griče, malo mu mari, kako se zove ta ali ta, malo mu dé, če je ta za péd od onega višji.

Todà malo v stran sem zašel. Hotel sem reči, da me vsi ti napadi mojih rojakov niso pripravili iz mojega dušnega ravnotežja. Ali ko sem prebral Vaš listič — bodi lepo reči ali ne; jaz se ne delam večjega junaka nego sem — ko sem prebral Vaš listič, tresti sem se začel, kakor ne vem kedaj. Seveda moji živci po bolezni niso bili še prav v pravilnem stanju. Prav so rekli moji zdravniki — v množnem številu moram govoriti, bili so trije — naj si privoščim vsega, kar

mi godi in dobro dé dušno in telesno, a naj se ogibljem truda, skrbi in preglavice: vsega kar človeka slabi na duši in na telesi. In sedaj to! Nепrestano mi je, kakor sitna muha, rojila misel po glavi: Kaj more neki to biti? „Tako Vas ni še nikdo prijel!“ Ali mi niso že vsega rekli! To more biti kaj, kar meri naravnost na čast, na poštenje. In jaz sem mislil, da me bodo sedaj vsaj nekaj časa v miru pustili. — „Kaj pa tvoja dobra vest?“ poreče tu kdo; „če ti vest ničesar ne očita, kaj se treseš, kakor šiba na vodi?“ Takemu odgovarjam: Ko bi ti, ko bi sam najvišjega sodišča načelnik mirno ležal v svoji postelji, pa bi mu stopila mahoma z bobnečim korakom, z nasajenim bajonetom dva žandarja pred posteljo, ali bi ga zona ne obšla, dasi ima dobro vest gotovo? Tako se je tudi meni godilo. — Pisal sem Vam ter Vas prosil, da mi pošljete dotične liste. Potem sem se polagoma pomiril. Listi pridejo, prava kopica! Pod črto berem: „Dvanajst večerov, pogovori doktorja Junija z mladim prijateljem.“ To bode pač tisto, to vse torej ti bode prebrati; in káko branje! Sramota, sama tvoja sramota! Začel sem, kaj sem pa hotel!

Gospod urednik! Vi ste gotovo mož, ki vé, kaj je prav in kaj ne; Vi poznate naše razmere in veste, kdaj je govoriti treba, in kdaj molčati. Vendar se mi dozdeva, da niste prav pravega pogodili v tem slučaju. Da me še nikdo ni do sedaj tako prijel, kakor gospod doktor Junij, kateri se je pa — in to je vse hvale vredno — razven tega izmišljenega priimka tudi možato podkrižal sè svojim pravim imenom, tisto prav pravite, in jaz pravim še več: Ne samó meni, nobenemu Slovencu, kolikor je meni znano, ni se do sedaj še javno kaj jednakega reklo. In kaj je to? Gospod doktor Junij mi v slovenskem dnevniku „Slovenec“, izrecno očita, da vse moje pisarjenje (zlasti pa nekdanji moj „Zvon“,) „nima družega namena“, nego „pobijati krščanska načela“ ter „vero izpodkopávati slovenskemu narodu“. Dalje, da jaz sè svojimi nauki pačim in pohujšujem slovensko mladino. Na to stran me gospod doktor Junij kar naravnost v jedno vrsto stavi sè samim peklenkim poglavarjem, in to dvakrat izrecno! Jedenkrat na pr. pravi: „Res učenik (to sem jaz), katerega bi komaj oni „ta šantovi“ prekosil.“ —

Ko bi bil jaz res tak, kakoršnega me dela gospod doktor Junij, postavili bi me po vsi pravici, ko bi bila še tista srednjeveška navada, na grmado in gospod doktor Junij bi gotovo, kakor tista znana „sancta simplicitas“, sè sveto gorečnostjo za grmado drv nanašal. Kaj pravim? Ko bi bilo res, kar mi očita gospod doktor Junij, da pačim in pohujšujem mladino, kako, da me ni že ovadil ne samó duhovski nego tudi deželski gosposki, naj ona stori, kar je njena dolžnost! Kako more ona gledati,

da je še zdaj mladina v poučevanje in odgojevanje izročena takemu človeku? To je prav kakor bi volka pustil v hlev med nedolžne ovčice! Ali je pa gospod doktor Junij že storil svojo dolžnost? Ali naj bode morebiti teh „dvanajst večerov“ ravno tista ovadba, katere pričakujem od njega? Potem se mi je vsak čas, kader mi bode zopet moči nastopiti svoje učiteljevanje, nadejati „disciplinarne preiskave“. Naj mi nihče ne pravi, da „pretiramam“; g. doktor govori toliko o logiki v svojem spisu, in to so čisto logične posledice, kar pravim!

Ali kar mi očita, to tudi dokazuje korenito modroslovski izobraženi mož. Za vzgled njegovega dokazovanja samó nekaj malega v poskušnjo. V dokaz, da učim in priporočam poltno ljubezen mladeničem, navaja gospod doktor Junij naslednje iz mojega „Zvona“: . . . „Kaj treba vedeti svetu, kdo je vaša boginja, kake „laske“ ima, oči in usta! Kako vas „peče bolečina“, kako zdihujete po noči in po dnevi? — Ako torej ljubiš, mladenič, ljubi záse, ne izpostavljalj svojih sladkih ali bridkih čutov v posmeh tujim ljudem, ki imajo vsak svoje potrebe in opravke?“ Tako pišem jaz, in gospod doktor Junij pristavlja tem besedam: „Tako uči Str. mladino! (Res, učenik . . . glej gori!) Res sem tako pisal. Ali, ko sem pisal takó, mislil sem, da so moji rojaki prebrisaní ljudje, ki vedó, kaj je humor, ironija, satira, zabavljica, zbadalka, ali katero besedo naj rabim, da me ume gospod doktor Junij. Kakor jaz poznam našega Ribničana, ki hodi s krošnjo po svetu, ko bi mu jaz bral, ker sam morebiti brati ne zna, gori navedene vrstice, kar vidim ga, kako se mož namuzava, takisto posebno čudno, kakor se zlasti naš Ribničan zna. Mož s krošnjo na hrbtu bi razumel, česar ni v vsi svoji premodrosti in preučnosti razumel doktor „sanctissimae theologiae.“ (Duhovnemu bralcu pride tu gotovo na misel neka beseda iz svetega pisma, jaz se ogibljem citatov.) Učenost je lepa stvar, ali zdrava pamet ima tudi svoje koristi. Ko bi imel gospod doktor Junij poleg svoje velikanske modroslovske in bogoslovske učenosti, katero razklada svojemu „Mirku“ in „Slovenčevemu“ bralcu v svojem spisu tisto znano „drobtinico soli“, videl bi bil lahko, da so tiste besede, katere njega tako pohujšujejo, sama, gola ironija, in to prav jasna, prozorna, ne kaka skrita, zavita ironija. In ironija, pravijo, da je časih boljše orožje, nego katero si bodi drugo; vsaj Francoz trdi, da smešnost ubija; videl bi bil in spoznal, da s tistimi besedami zasmeujem tisto nezrelo ljubkovanje, katero sem nekje imenoval „petošolsko“ ljubezen. In zato — hudič! Tista „drobtinica soli“, ko bi jo imel, branila bi bila tudi gospodu doktorju Juniju, v javnem listu pisati tako, kakor piše on, o spolni ljubezni! Todà, vsak po svoje, jaz moža ne bodem klical pred svoje sodišče, kakor on mene kliče pred svoje. — Da gospod doktor Junij nima „organa“ za ironijo, to nam kaže tudi še

nekaj družega, kar mi je vzbudilo prav prijeten smeh. V tem listu smo brali predlanskim neko povest z naslovom: „Cmokavzar in Ušperna“. Naslov je vreden „sto kron“. To povest sem bral jaz s pravim veseljem in prav hvaležen sem bil zánjo neznanemu mi pisatelju. Taka satira je prava šiba, ki novo mašo poje. Komur ne ozdravi to mazilo dotične bolezni, njemu ni pomoči.*) (Samó malo predolga je!) To klasično satiro imenuje učeni gospod doktor Junij v svoji sveti jezi „nagnusno, trivialno, kanibalsko povest“! — Od zdaj zanaprej naj bi slovenski pisatelj, kateri kaj takega dá med ljudi, da ne bode pomote in pohujšanja, vselej izrecno pristavil: to je ironija, satira i. t. d. Dan danes človek ne more biti preveč previden in oprezen v teh hudih časih! Ali časi človeku vse nič ne pomaga. Moja ocena Preširnovih pesmi nima, kolikor se spominjam, nič ironije v sebi, resno je pisana od konca do kraja, kar je belega, imenujem belo in črnemu pravim črno; in vendar jo je gospod doktor Junij čisto napačno razumel, kakor kaže. Očita mi namreč, da v imenovanem spisu „obožavam“ Preširna, kar je seveda velika pregreha proti prvi zapovedi božji. Za Boga svetega, kje in kako obožavam ubozega Preširna? Ali jaz ne vem, kaj pišem, ali drugi ne vedó, kaj beró? Rzsodba o ti alternativni ne pristoji meni, ali toliko pa vendar lahko rečem, da kaj takega nikoli nisem nameraval. Jaz Preširna nikoli nisem smatral za boga (niti z malo niti z veliko črko). Ne bog, človek je bil naš Preširen, ves človek od nog do glave; ne navaden človek, kakoršnih se na stotine izprehaja po „Zvezdi“ in tisoče po „Pratru“; „per eminentiam“ človek je bil Preširen, grehov poln in slabosti, kakor smo mi drugi, kakor so tudi taki, ki zró z milovanjem in zaničevanjem doli na nas slabostne ljudi; a poleg tega je imel še drugega nekaj, kar pa ni tako navadno. Dà, človek je bil Preširen in ubog, nesrečen človek. Njegovo človečanstvo pa in nesreča njegova je bila naša sreča. Da je bil Preširen bog, ne bi nam bil podaril tistih nesmrtnih pesmi, katere so zdaj naše veselje in naš ponos; kajti bog (z malim b) še pesnik biti ne more, ker ne čuti po človeško. Todà, ne dalje, da ne zabredem morebiti nevedoma in nehotoma v káko bogokletje; gospod doktor Junij bi mi utegnil oponašati, da verujem v bogove! Kar se pa tiče tistega mojega spisa, ob katerega se gospod doktor Junij tako izpotika, še to: Toliko let je že preteklo, odkar sem ga dal med ljudi, nič sramotno bi mi ne bilo prositi zánj blazega potrpljenja, vendar jaz pravim: bodi si spis kaj prida ali nič, tudi sedaj bi mu ne vedel kaj posebnega odvzeti ne prideti; kakoršen je, tak naj ostane.

*) In kakor je videti, ozdravila je v resnici literarno bolezen, zoper katero je bila namenjena. Ured.

Kakor sem sodil tedaj, tako sodim tudi sedaj o Preširnu in sploh o poeziji; komur ta moja sodba ni po volji, njemu ne morem pomagati.

Kakor sem torej rekel: Res je, kar pravite, gospod urednik, da me ni še do sedaj nihče tako prijel kakor gospod doktor Junij. Vendar ste me, ne zamerite, po nepotrebnem tako prestrašili s svojim poročilom, da bi mi bil strah skoraj škodil. Kako prijetno sem bil iznenaden, ko sem že po kratkem branji videl, da gospod doktor Junij samó po moji senci maha, kar me toliko boli, kakor tistega višenskega kozla, ki ga je bila zadela jednaka nezgoda. Ko bi bil jaz res tak, kakoršnega me je naslikal gospod doktor Junij, bil bi v resnici časnega in večnega ognja vreden, in po vsi pravici bi me sè sveto gorečnostjo sovražil in pobijal moj visoko čestiti sovražnik. Hvala Bogu, da sva si jaz in pa tista slika podobna kakor dan in noč. Gospod doktor Junij, kakor kaže, čuti se poklicanega, da me pobija sè svojim učenim orožjem, kakor sveti Jurij (da ga ne primerjam z nekim drugim vitezom) tisto peklenko pošast, ki se mu vije pod konjem. Ta sveta vojska je njegov „sport“, ona se mu zdi pravi smoter njegovega življenja. Jedenkrat se že je zagnal v mé s kaj imenitnim orožjem, prijel me je po latinsko! Gospod doktor Junij si je naredil neko strašilo, na katero je obesil različne zaplate iz vseh filozofičnih sistem ter pod nje zapisal moje imé. Kogá naj straši to strašilo? Jaz upam, da se ne bode nihče križal pred njim, razven kaka stara ženica ali pa gospoda doktorja Junija verni „famulus“ Mirko!

Zato pravim, da se motite, gospod urednik, ko menite, da moram kaj odgovoriti svojemu nasprotniku. Kogar on s to čudno razpravo pregovori in spravi na svojo stran, ta je že njegov, privoščim mu ga iz srca! In vendar, če pogledam stvar z druge strani: ko bi bil jaz hudoben človek in pa v zadregi za humoristično tvarino, hvaležen bi moral biti gospodu doktorju Juniju, da mi je tako radodarno podal toliko izbornega gradiva. Kaj bi ž njim počel kak gradiva lačen nemški listkar! Dvanajst večerov, dvanajst „feuilletonov“! In kakšnih! Kar samó bi se pisalo! Ali jaz nisem gradiva potreben, niti hudoben človek. Nikakor nečem žaliti niti smešiti moža, kateri gotovo ne dela tako iz hudobnosti nego iz dobrega namena. Pobijaje mene in moja načela méni, da služi svojemu Bogu in sveti veri, za katero misli, da se vse sme. Jaz čislam vsako prepričanje, bodi še tako čudno, da je le pošteno. In zato, ker smatram gospoda doktorja Junija za poštenega moža, hočem vendar premislivši se izpregovoriti o njegovem spisu v vsi prijaznosti nekoliko resnih besed.

Moja sodba o gospoda doktorja Junija spisu je kratka: Narobe prav! Jaz nikoli in nikjer nisem in ne bodem pobijal krščanskih načel;

jaz sem in bodem, to pravim njemu in vsakemu, kdor slišati hoče, v vsi svoji slabosti in grešnosti, dober kristijan. Če se v vnanji pobožnosti ne morem meriti s ponosnim farizejem, smem se v svoji skromnosti na stran staviti ponižnemu mitarju stoječemu pri durih svojega hrama. Kakor tá ni bil zavržen, tako upam tudi jaz kdaj milost najti pred Bogom, pred sodnim stolom njegovim. Vere jaz nikoli nikomur nisem izpodkopaval in je ne bodem; najmenj pa svojim rojakom, mladini slovenski. Tega že zato ne, ker nimam, kakor sem že nekđaj rekel, česa podati človeku na mesto vere izgubljene. Blagor človeku, tako pravim še zdaj, kateri ima to tolažbo, in nesrečen, kateri tava brez nje — po ti solzni dolini! Nikoli in nikjer nisem jaz pohujševal in pačil mladine. Ravno nasprotno; poučevati jo in izobraževati, srce ji blažiti, prizadeval sem si v vezani in nevezani besedi. Ta je bil poglobitni smoter vsega mojega pisateljstva; kaj sem dosegel, to je drugo vprašanje. Bodi mi za to slovenski narod hvaležen ali ne bodi, zanikati mojo dobro voljo, moje pošteno prizadevanje, te pravice nima nikdo, tudi gospod doktor Junij ne! Kaj to meni, če se v istem spisu tako povzdigujejo moje literarne zasluge, če se mi slava poje, kakor se ni do sedaj še nobenemu slovenskemu pisatelju! Jaz nisem mladič, kadilo meni ne omami možganov; kako nelepa prikazen je napuh, to vidim na drugih! Jaz nisem „slovenski Lessing“, nisem stvarnik novega slovtva, pojte mi s temi neješčimi priimki! In moje vplivanje na novejše pisatelje in pesnike slovenske? Tisti nesrečni apostrof sem iztrebil iz slovenske pesmi in vanjo sem uvedel ono glasovito rimo: „sedela je“ in „pela je“, ki je sedaj pri Slovencih tako strašno imenitna! To je vse! Vsakemu svoje; meni pa naj se pusti poštena volja! — Moji spisi pohujšljivi! Razven dveh, treh mladostnih pesmi, katere res niso za otroke, in morebiti jedne satire, katera je res nekako debela po svoji obliki, a po svoji vsebini eminentno moralna, sme se dati vsak spis mojega peresa v roke nepopačeni petnajstletni deklici; če pa deklica najde v njem kaj pohujšljivega, to kaže, da ni bila že prej dosti prida. Dežela naj izvoli petero mož, oní naj razsodijo, da se v mojih spisih vera izpodkopava in mladina pohujšuje, jaz sam jih sežgem, kar jih imam; potrebjajo naj se iz vse dežele, prepovedó mladini in starini, in jaz ne zapišem nikdar več slovenske besede! — —

Moj idealizem se mi očita, in kdo mi ga očita? Duhoven gospod, tisti mož, ki me z druge strani tako neusmiljeno biča, češ, da nimam krščanstva! Kako se to ujema in veže! Ali ni krščanstvo skozi in skozi idealno? Idealnost je pravo bistvo njegovo; idealnost je njegova moč, tista moč, ki je svet premagala. In jaz bi ne smel biti idealist? Ali

naj bodem materijalist? Ne, ravno materijalizem jaz pobijam s takim navdušenjem, s tako sveto gorečnostjo, kakor moj nasprotnik mene, svojega namišljenega protikrista. Gospodu doktorju Juniju se je tudi tu pripetila neka neprijetna znota; v svoji preučenosti in pregorečnosti zamenil je mož moj idealizem s tistim filozofičnim, o katerem toliko govori. Beseda ga je premotila; ali kaj takega se sme zgoditi otroku, ne pa modroslovski glavi! Kaj beseda? Na stvar je gledati treba! In kakšen je moj idealizem, to kažejo moji spisi; po njih naj se sodi; ne samó to, tudi naravnost, izrecno sem govoril o svojem veroizpovedanju. Sama beseda: „Sursum corda“, katero večkrat rabim, katera je pravo gaslo moje, mogla in morala bi kazati gospodu, da si moj idealizem in krščanstvo nista nasprotna.

Tako nekako sem že govoril sósebnó v svoji znani pravdi sé „Zgodnjo Danico“. Gospod doktor Junij se strašno huduje, da so se moj tedanji nasprotnik, „Zgodnja Danica“ sama in vse slovensko duhovstvo „preslepiti dali mojim lepim besedam“, kakor pravi. Kar se tiče tiste znane pravde moje, menim, da ni nobenemu izmed nas na sramoto. Jaz sem v nji razložil in pojasnil svojo namero, svoja načela, a moja nasprotna stranka se je dala prepričati mojim besedam. In mir je bil zanaprej med nami. Preslepiti! Jaz nisem slepar; ravno nasprotno; jaz pobijam sleparstvo povsod, sósebnó pa sem si vzela za nalogo — vsak človek ima svoj „sport“ in svoje veselje — pobijati ga v slovstvu, koder se tako rado šopiri. Jaz nikoli in nikjer ne slaparim niti v zasebnem in javnem življenju, niti v knjigi. Jaz govorim in pišem vedno in povsod, kakor mislim in čutim; to bodi rečeno jedenkrat za vselej! Kar sem rekel že tam in drugje, to ponavljam še jedenpot: Kar učite vi, duhovniki, na leci in v izpovednici, isto učim jaz, samó z drugo besedo, v svojih spisih. Istega sovražnika imamo vi in jaz, in kateri je ta sovražnik? Vi ga imenujete nevérstvo, jaz mu pravim materijalstvo in to je jedno in isto.

Moje svetožalje gospodu doktorju Juniju tudi ni po volji. Jaz ga ne vrivam nikomur, záse pa mislim še vedno o njem, kakor sem nekdaj. Tudi sedaj še trdim, da so vsi pravi pesniki poznali ta čút; zlasti pa dandanašnji po mojem mnenju človek ne more biti pravi pesnik, če mu ni kaplja tega bridkega čúta oženila srca. O tem preimennem predmetu več o drugi priliki, zdaj samó toliko: Vi se posmehujete svetožalju, ali pa veste, kdo je prvi in največji svetožalnik? Ko je Kristus na Oljski gori krvav, pot potil, ko je govoril: „Moja duša je žalostna do smrti“, ali mu ni tedaj težilo srca vsega človeštva gorje? Ali ni vse krščanstvo tako rekoč pomočeno v svetožalje? Kako je ta čút nemora-

ralen? Če ne čutim samó svoje bolečine, če me peče tudi brata svojega rana, ali ni to najgloblji izraz krščanske ljubezni? Pustite me vendar v miru sè svojim Schopenhauerjem, svojim darvinizmom in svojo „nirvano“! Zopet besede, same besede! Jaz za nikomur stopinjic ne pobiram. O življenji sem mislil tako, kakor mislim sedaj, ko nisem še vedel, da je kak Schopenhauer na svetu. Nemoralno bi bilo to svetožalje, ko bi bilo „pasivno“, da rabim tudi jaz jedenkrat učeno besedo; ko bi učilo: Življenje je nesreča, končajmo je torej. Moje svetožalje govori: Siromaki smo vsi, kar nas živi, pomagajmo si torej.

Kar govori učeni gospod o usmiljenji do živali, to pa res ni njegovemu srcu na čast, da ne rabim hujše besede! —

Zdaj se mi pa zdi, da sem, proti svojemu prvotnemu sklepu, vendar nekaj odgovoril. A ker je že pisano, bodi; menda pa vendar komu prav pride. A predno sklenem ta pogovor, dostaviti mi je še nekaj. V svojem „dodatku dvanajsterim večerom“ obdelava gospod doktor Junij jednako kakor mene, samó bolj na kratko in rahlo seveda tudi dva gospoda, katera sta mi bila nekaj sotrudnika in kolikor toliko somišljenika, a zdaj sta mi, kakor se govori, prepričana nasprotnika. Prvi je gospod Emil Leon. Tudi njega dolží gospod doktor Junij, da troši bogotajstvo, nevero in kaj vem še kaj, po svojih sijajnih in zato tem nevarnejših spisih; sladek strup imenuje se to. Da bi jaz branil in zagovarjal tega gospoda, tako nespameten nisem. Lepo bi me pogledal, ko bi se jaz predrznil ziniti besedo zánj.

Drugi je gospod Simon Gregorčič, nekaj X v dunajskem „Zvonu“. Kaj pa njemu očita gospod doktor Junij? Morda vendar ne tudi bogotajstva! Dà, prav pravo, istinito bogotajstvo! — Šalo! — Istina! — Nemogoče! — Pri nas je vse mogoče! — A v kateri pesmi njegovi je izteknil bogotajstvo? — V drugih pesmih je našel druge pregrehe, bogotajstvo pa v pesmi, katera, po moji sodbi, ni samó jedna najboljših v našem mladem slovstvu, nego tudi izmed najpobožnejših — seveda se mi poreče, da sodim jaz o pobožnosti kakor slepec o barvi — v pesmi: „Človeka nikar!“ — Kako, za Boga svetega? — Takó: V ti pesmi pravi pesnik, stvarnik, da naj po njegovi smrti iz prahú njegovega ustvari cvetico ali pevko-tico, torej mu „svetuje“; v drugem delu pa mu „odsvetuje“, naj ne stvari človeka. — Začetek je dober, a dalje, dalje! — Kako pa dalje sklepa gospod doktor — logika, logika, sama logika, meni previsoka in pač tebi tudi — kako sklepa in sklepa, da pride napósled do bogotajstva in „pantejizma“ (nikoli brez tega!) to, o kristijan, beri sam, meni bi ne verjel, da se more kaj takega pisati, a kaj še tiskati! To se bere v „Slovenca“ šte. 294. z leta 1884. po Kristovem rojstvu! — Gospod

doktor Junij dela tako, kakor tisti diplomat francoski, kateri je dejal, da spravi lahko na vislice katerega koli človeka, če mu le daš dve vrstici njegovega rokopisa. Ako obvelja tega gospoda logika, kdo more še reči, da njemu se ni bati očitanja bogotajstva, nevere, panteizma in enakih pregreh? Kaj se more s to logiko iztolmačiti iz Kristusovih besed: „Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?“ Poskusimo — toda „sancta sancte“! — —

Rekel sem, da nečem žaliti ali smešiti učenega gospoda. Morebiti mi bode očital, da sem se tu izneveril svoji obljubi; morebiti so moje besede res malo pikre, ali jaz res ne morem drugače. In če ga to malo boli, naj blagovoljno potrpi za dobro stvar ter pomisli, kako je on ravnal z menoj! Meni se pa zdi, da so primeroma še prav rahle moje besede. Ko bi prišlo kakemu nemškemu listkarju kaj takega v roke, kako pojedino bi si mož napravil! Da razven gospoda doktorja Junija, nihče drug pri nas ne bode jednako tolmačil té pesmi (kako govori Goethe o takih tolmačih!) — tega ne bodem trdil; a videl bi pa vendar rad takega moža, kakšen je, od obličja do obličja!

Tudi gospod Simon Gregorčič torej ne potrebuje moje brambe in pomoči, še hvaležen bi mi zanj ne bil; kaj bo tak pritlikavec, ki še samega sebe braniti ne more! Tu mi morebiti kdo poreče: In ko bi gospod Simon Gregorčič potreboval brambe, on ima drugih mož, ki se potezejo zanj. In prav bi govoril.

Zdaj pa bodi že skoraj konec tega osebnega kavsanja in prepiranja; jaz Vam ne morem dopovedati, gospod urednik, kako mi že preseda! Delavci naj delajo, ne pa da bi se vedno pregovarjali ali celó preteпали na polji. Na delo torej prihodnjíč!

Utopljeni zvon.

Če iz valóv na Bledu zapoje zvon glasán,
 Tedáj se dvigne groza in ž njó vihár strašán;
 Veslár plašný obrne do kraja čólnič svoj
 In križa se in moli in zrè v vodóvja boj.

V vodáh zrcáli z vrha se svetli blejski grad,
 Gospá je v njem živela cvetoča kot spomlád,
 Oh! toda cvet na lici venèl kot roži je,
 Ko ji srcé tožilo po mrtvem moží je:

Sopróga zlobne roke so ji orópale,
 Jezéra hladne vode so ga pokópale,
 Pač rádot v senci njenem zagrebel je spomín,
 Zagrebsti pa ni mogel solzá in bolečín.

Obráz Device svete, nje svetli, mili žar
 Blažil jih je in lajšal, umíril pa níkdár,
 Pogléd v skrivnóstno vodo in na nebá obok,
 Ta vzbujal je na novo v njé senci tožni jok.

Na nje povelje mojster prekrasen zvon je vliil,
 Posóde, lísp od zlata je v njega stópil bil,
 Oh! kot nebeško petje, takó je péval zvon —
 V spomín naj bi z otóka možú odméval on.

In ladje so prepregli z ovoji črnimi
 In vanjo položili so zvon sreberni mi;
 Glej! tajno vode sinje pod njim šepéčejo
 In v žarih se nebeških svetló bleskéčejo.

Pa ko prispó veslárji na sredo sinjih vód,
 Tedaj se dvigne groza in divjih sap grohót,
 V jezernih sil vršenji omaga sila rok,
 Utihne krik obúpni, miní veslárjev jok . . .

Pokópan je še danes v vodáh sreberni zvon,
 In iz vodá še danes zapoje časih on,
 Tedaj pa vstane vselej preteč, srdit vihá
 In v ladji urno h kraju beží tedaj čolnár!

Poslal iz Rima papež je zvon svetál in nov
 In sam nad njim je molil in dal mu blagoslov,
 Na Bledu zdaj glási se iz stolpa temnih lín
 Kot blede borne žene glasán in svet spomín.

In kadar v cerkvi romar pobožno ž njim zvóni,
 Tedaj se mu izpolni, kar koli si želí,
 Tedaj na grob vetróvi glasóve nósijo
 In blede borni ženi pokoja prósijo.

Na tujem je umrla v samótni célici,
 Na Bledu zvon pozvanja glasno v kapélici;
 Na Bledu še glási se iz stolpa temnih lín
 Trpéče blede žene glasán in svet spomín!

A. Funtek.

Oséhlo cvetje.

I.

Gzlij iz srca pôtok se krvavi:
 Gradil sem ti jezove tisočere,
 A zdaj si vzkípel do najvišje mere,
 Valov pretrudna moč mi ne ustavi.

Nekdàj sem upal, da srcé ozdravi,
 Da stene se razmaknejo stotere,
 Ki vzdignile se mi okoli vere
 V ljudi in v sé: up tudi ta odplavi!

Izvôri so veselja vsi izcerpni,
 Samó studenec sléharne bridkosti
 Nigdár nam v žilah svojih ne presíha.

Mirúj, srcé, in zberi vse kreposti,
 Da mož do póslednjega žijem vzdíha;
 Ko pride bela smrt, molčé otrpni.

II.

Srcé je v meni jedna sama rana,
 In gledam svet brez rožnega ovoja,
 Kar mi je s táboj, zlata mati moja,
 Ljubezen najsvetejša zakopana.

Siroti zdaj ljubezen je neznana,
 In pešam v víhri notranjega boja;
 Kje mislij rešim se obupnih roja,
 Kje duša meni bode okrepečana?

Ti si bilà mi varno pribežíšče,
 Moč oslabljeno mojo ti živíla,
 Ti vzdigala si upe mi potrte.

Biló srcé je tvoje mi svetíšče,
 Nahajal do mirú in tolažíla
 Vsak hip sem vánje duri jaz odpрте.
 Jos. Cimperman.

Slavni Slovenci.

„Slavme slavné slávu Slávúv slavných“.
 J. Kolár.

I.

Dr. Jakob Zupan.

O stoletnici njegovega rojstva.

Spisal Fr. Wiesthaler.

(Dalje.)

Zupan je bil tudi navdušen rodoljub, ki domovinske svoje ljubezni ni imel samó na jeziku, temveč jo je vsigdar i dejanski skazoval. Poslušajoč glagolsko petje ni se mogel solz vzdržati. Vsaka slovenskemu narodu storjena krivica spekla ga je huje, nego da si njega samega razžalil. V svojih spisih je širil le slavo svojih rojakov, razkril marsikako imenitno „delo pokojnih očetov“ naših ter ustno in pismeno v prozi in verzih branil čast naroda slovenskega. To nam spričujejo gori navedene nemške razprave, pa tudi mnogobrojne slovenske pesmi njegove. Oponašalo se je našemu jeziku, da je le pokvarjeno narečje. V spisu: „Vorzug des Krainischen vor dem Russischen und Serbischen“ pripoveduje Zupan, kako je Rusa in Srba z neovržljivimi

dokazi prepričal, da je kranjsko (= slovensko) narečje menj pokaženo nego ruščina in srbščina, ker je še dandanašnji slovanščini sv. pisma bolj podobna kot ona dva jezika. Zoper očitane, da je slovenski jezik ubožen, sestavil in prevel je „Hundert Ausdrücke, die Verzehrungssteuer betreffend“. Vesel in ponosen je dal ponatisniti „Des Prinzen de Ligne Urtheil über Slaven und Slavismus“; v dotičnem spisu (objavljenem najprej v „Suite des lettres et pensées du Maréchal Prince de Ligne“, Vienne, chez Schrämbel, 1818, p. 153—154) graja pisatelj napačno izpeljavo besede „Slovan“ od „esclavon“ (= suženj) ter uči, da jo je izvajati od imena: „slava (= gloire). Abotnim „klevetnikom“ slovenščine je dokazoval lepoglasje našega jezika, zlagajoč pesni brez *s* in *c*. Da je v šoli prostovoljno poučeval slovenski in na svoje stroške po slovanskih krajih potujoč nabiral narodno blago ter tako svetu kazal „lik domače navade in misli“ (primeri njega zbirko 500 lepih pregovorov slovenskih), vse to smo poudarjali že zgoraj. Njegova neumorna delavnost, njegovo vzgledno domoljubje in od silne navdušenosti za slovanstvo kipeče pisateljstvo je vzbudilo in podnetilo marsikakega Slovenca k enakemu delovanju v prid in čast toli zanemarjeni očevini. In tudi to je zasluga, ki ni, da bi se prezirala. Po vzgledu učitelja svojega gojili in likali so slovenščino tudi bogoslovci, poznejši cerkveni govorniki, ter s tem dokaj pripomogli, da se je izboljšala i narodna govorica. Izmed vseh učencev sta se Zupanovega duha navzela največ J. E. Kovačič in P. Hitzinger (Znojemski, Podlipiski).

Obžalovati je le, da je Zupan popolnoma umolknil, odkar ga je bila ona bridka usoda zadela; kajti iz prijateljskih pisem je razvidno, da je nameraval še marsikaj koristnega v dežel poslati, tako n. pr. prevod sv. pisma, najbrž po izvornikih osnovan, Komenskega, legendo Kosegartenovo, réke, duhovne ogovore, črtice zadevajoče slovensko povestnico, jezikoslovje, zemljepisje in krajobrazje i. t. d.

Vrednost in veljavo Zupanovo so nepogojno priznavali vsi vrstniki njegovi brez razločka stanu in narodnosti. Čislali in spoštovali so ga grofje in baroni (Attems, Gall, Hohenwart), prijateljski si je dopisoval in občeval z najznamenitejšimi književniki tiste dobe: z Vodnikom, Kopitarjem, Ž. Zoizom, Preširnom, Ravnikarjem, Dobrovskim, Lukijanom Mušickim, Jarnikom, Primcem i. dr.; posebno se je bil priljubil nemškemu pesniku Fr. Hermannu von Hermannsthal, ki je Zupana celó v verzih slavil. Spoštovali in ljubili pa so ga vkljub njegovim slabostim tudi učenci njegovi. Ko je bil Zupan radi svojega vedenja v sodni preiskavi, zaslišali so bili tudi vse njegove učence zaporedoma; vprašani, kako sodijo o svojem učitelji, izrazili so se izmed vseh le

trije nepovoljno o njem i to trije taki, koje je bil Zupan s svojim muhastim razredovanjem razžalil. Vsi drugi so molčali, akopram bi bili tudi lahko kaj nevšečnega o njem zinili; M. Peternel, lansko leto umrši profesor ljubljanske realke, pa se je celó krepko potegnil zánj, rekoč: „tako izvrstnega učitelja nismo še nikoli imeli in ga tudi nikdar več ne bode.“

Dela Zupanova do sedaj še niso zbrana, nego se nahajajo raztresena po „Kr. Čbelici“ in že omenjenih nemških časopisih. Nekoliko dosle še nenatisnenih epigramov njegovih pa sem dobil v rokopisu, ki mi ga je pred tremi leti izročil ljubljanske gimnazije dijak M. L., češ, da se je našel na njegovem stanovanji (Prečne ulice, št. 2, prvo nadstopje) na kraji, „kamor peš hodijo kralji in cesarji“. Rokopis je bil nekđaj sešitek podolgovate, ozke oblike,*) broječ 18 listov, toda zdaj je v sredi preklan in nekoliko raztrgan, a vendar popoln, izvzemši dva lista, katerima je polovica odtrgana. Pisava se odlikuje po krepkih in ličnih potezah, ki prihajajo brez dvojbe od Zupanove roke. Rokopis obseza 4 pesmi Kosmačeve (Spomlad, Leto, Jesen, Zima), 1 Kastečelvo (Večer o Kresu), 2 (3?) Potočnikovi (Žnice, Mlatiči (?), Slaba vinska letina), 2 pesmi (Krim o Prulski obletnici, Lah od Krajnca) in 108 epigramov Zupanovih (sprva jih je bilo 113, a 5 jih je zdaj odtrganih, zato se pa košatijo nekateri drugi v dvojni, celó v trojni obliki). Pesmi so že vse brez izjeme v „Kr. Čbelice“ prvih treh zvezkih natisnene, izvzimši jedno, kateri je neznan pesnik nadel naslov: „Mlatizhi“. Slove pa tako:

1.	2.
Na noge mlatizhi!	Sukajmo rozhice,
Petélin budí:	Pik, pika pok bít:
Hlapzhizhi! deklizhi!	Stog polnjo shenize,
Skor ura bo tri.	Mi ozhmo prasít.
3.	4.
Prevéfla rasbijaj,	Jofht pika, pa ftoka,
Nafade rasrí,	Pje fokika krop:
Prav, drenik! fe svijaj,	Rebule fit poka
Po redu mi bí.	Junafhko Jur fnop.

Čegava je ta pesem? Opiraje se na notranje razloge, t. j. na krepki zlog in jedernate izraze, ki sicer značijo Zupanovo dikcijo, trdi g. prof. Marn, kateremu sem jo pokazal, da je brez dvojbe Zupanova, ne pa, kakor jaz ugibljem, Potočnikova, čegar proizvodi iz te dobe so po mnenji gospoda profesorja vsi bolj mehkotni in medli ter se ne morejo nikakor ponašati s tako čvrstoto in krepkostjo, kakeršna diči

*) Take sešitke je Zupan imenoval „omarice“. Zloživši toliko pesnij, da jih je bilo zadosti za jedno „omarico“, prepisoval jih je ter nosil svojim prijateljem.

to pesem. Temu nasproti bi jaz v obrambo svojega nazora poudarjal naslednje, deloma „zunanje“ razloge: 1) ako prisodimo „Mlatizhe“ Potočniku, mora se razporedba v rokopisu popolnoma primerna in dosledno izpeljana imenovati; kajti potem bi bile pesmi razvrščene po pesnikih, ki so jih zložili, v tem-le redu: najprej 4 Kosmačeve, za njimi 1 Kastelčeva, 3 Potočnikove in na zadnje same Zupanove. Ta lepi red pa bi bil skazen, ako to pesem priznamo Zupanu, ker bi na ta način jedna Zupanova stala med dvema Potočnikovima; — 2) ravno pred „Mlatizhi“ stoji Potočnikova pesem „Shnize“, tako da so ji „Mlatizhi“ prav primeren nasprotek; ne dozdeva se mi pa verjetno, da bi mogla od dveh različnih umetnikov prihajati nasprotka, ki se tako lepo ujemata; — 3) natisnena je z istim naslovom Potočnikova pesem v 5 števil. „Novic“ l. 1843. pesem, ki se sicer po obsegu in pesniški meri razločuje od te, a po duhu ji je prava sestra in tudi sicer po lici zelo podobna; kajti nekateri izrazi, celó nekateri granesi se nahajajo v obeh skoraj popolnoma neizpremenjeni. O tem se čestiti bralci takoj lahko prepričajo, ako blagovoliyo primerjati naslednje kitice:

2.

Pokaj zepiz, in rasbijaj
De vse srnje odleti,
Hitro urno se mi svijaj,
To me v ferze veseli!

„Novice“.

3.

Kdor le pika in pa ftoka,
Slushil fi bo komaj krop;
Práv mlatizh tako naj poka,
De od poda skazhe fnop.

„Novice“.

3.

Prevéfla rasbijaj,
Nafade rasrí,
Prav, drenik! se svijaj,
Po redu mi bí.

Rokopis.

4.

Jofht pika, pa ftoka,
Pje sokika krop:
Rebule fit poka
Junafhko Jur fnop.

Rokopis.

To so razlogi, ki mi vsiljujejo prepričanje, da je ta pesem plod Potočnikove fantazije.

Kar se tiče Zupanovih epigramov, ohranil nam je rokopis kakih osemdeset dosle še neznanih; izmed njih so mnogi zanimljivi že radi tega, ker so posvečeni možem, ki so v kaki ožji zvezi s kranjsko zgodovino. Ker mi ne dostaje prostora, že objavljenih epigramov razven jednega nisem dal ponatisniti, dasi bi utegnile inačice ali varijante koga zanimati. Kajti skoraj vsaka pesem ima v „Kr. Čbelici“ drugo, največ pravilne jše lice, kakor je kaže rokopis. Ker se nahajajo v ti od Zupana samega pisani zbirki razven njegovih tudi Kosmačevi, Kastelčevi in Potočnikovi proizvodi in ker je njih oblika menj dovršena nego v „Kr. Čbelici“, sklepam, da je Zupan te pesmi že pred l. 1830. (v kojem je jela „Čbelica“ izhajati) nabiral in za tisk pripravljal, da jih

je pa pozneje Čbelično uredništvo (Čop — Kastelic), kateremu so bile izročene, v marsičem popravilo in opililo ter tako izdalo v primernejši obliki, izpustivši vse tiste, ki mu v tem ali onem obziru niso ugajale. Iz Kastelčeve zapuščine je prišel najbrž rokopis „per varios casus“ v „Prečne ulice“ na oni malo častni kraj.*)

(Dalje prihodnjič.)

Vodnikov „Vršác“, potlej pa še nekaj.

Slavnostni govor

magistra Sulfurija Udrihoviča

pri Vodnikovi besedi dné 17. februarija 1885, *— pustni vtor*

Predraga mi gospóda! Hvalim vas, da ste po vzgledu starejših čitalnic priredili slavnost v spomin našega nepozabljivega pesnika Vodnika. Spored nocojsne veselice je očitien dokaz, da ste druga narodna društva celó prekosili; kajti uvažujé svojo ukapotrebnost niste prišli samó pet, plesat in igrat, kakor se drugod godí; temveč na prvem mestu želite slišati o pesniku Vodniku nekaj dozďaj nezaslišanega. Zato sem prav radostno ustregel vaši zaupanja polni prošnji, da govorim slavnostni govor. Razlogi mi sicer niso znani, zakaj ste me baš danes želeli poslušati, vendar jih odobravam; kajti moja

*) Ne morem si kaj, da ne bi na tem mestu izrekel svoje presréne zahvale častitljivemu Zupanovemu učencu, 72—76 letnemu staréku z Dolenjskega (?!?), ki se je usmilil nevednosti moje ter v 19. šte. letošnjega „Slovenca“ v dopisu iz Ljubljane popolnil ta moj spis z velevažnim dostavkom: „da je bil dr. J. Zupan tudi nekaj časa kaplan pri sv. Petru v Ljubljani. Ondotni župnik Andrej Ahačič je šel l. 1814. v Šmarje. Zupan mu je torej rekel: Bis meus parochus, t. j. pri sv. Petru in v Šmarji“. Se ve, da bi mi bil g. dopisnik še bolj ustregel, da je povedal, keda j in koliko časa je ondi kaplanoval. Popravka pa, da Zupan onih besed: „osel je osel, če je li Boga nosil,“ ni govoril v cerkvi v pričó škofa, nikakor ne morem sprejeti, ker mi je ta vest došla od Zupanovega prijatelja, isto tako častitljivega staréka duhovna, ki odločno trdi, da mu je to Zupan sam večkrat z nekakim ponosom pravil. Ta vir pa se mi zdi najmenj ravno toliko verodostojen, kakor — dolenski.

S „Slovenčevim“ uredništvom pa se jaz ne bodem pričkal o logičnih in pėdagogičnih načelih, ker mu v teh strokah ne priznavam nikakeršne avtoritete. Moj spis je literarno-zgodovinska razprava, objavljena o stoletnici Zupanovega rojstva; radi tega sem smel in moral biti objektivien. Le prednosti slavljenceve poveličevati, slabosti njegove pa svetu prikrivati je navada slavnostnih govornikov, ne literarno-zgodovinskih razprav. Pis.

ocena Valentina Vodnika sme se govoriti v Vodnikov rojstveni dan prav tako, kakor nocoj na pustni večer.

Kritično seznanil Vas bodem s pesmijo „Vršác“. Izmed biserov slavljenegega pesnika je „Vršác“ morebiti najlepši in gotovo najbolj poznan. Skoraj vsakdo, ki je posedal po gimnazijskih klopeh, zná to pesem na pamet, in spominja se še v poznih letih, s kakim vspehom ali posmehom je vršil prvi svoj deklamatorični poskus grmeč ali žuboreč:

„Tje pogledaj na višavo,
Kjer Triglav kipí v nebó!“

Tudi jaz se radostno spominjam, kako nam je dobri slovenščine profesor, ki pa ni vedel, na kateri stráni Triglava stoji Vršác, z običajnim ali pravše, s pretiranim narodnim ponosom zatrjeval, da se je na planetu, zemlja imenovanem, ustvarilo malo pesmij, ki bi gledé kreposti zloga, krasote in raznoterosti obrazov in gledé divne vzvišenosti dosežale to veličansko pesem skromnega poeta slovenskega. Kaj ne, gospod je bil v hvaljenji jako radodaren?

Tako hvalijo mnogi — in jaz? Moj nalog je soditi! To pa je, verjemite mi, tako težavno opravlanje, da bi se jaz ne lotil tega posla, ako bi zánj ne imel posebnega poklica. Kajti boriti se je treba zoper dvojne predsodke: pesnikov samih in njihovih občudovateljev.

Pesniki trdé, da sme samó tisti soditi pesniška dela, ki ima sam tudi poetično žilo. Že rimski Horacij je pel, da imajo obrazniki in poetje svoje posebno oblastvo, ki jim gleda skozi prste („*aequa potestas*“). Oni hočejo soditi in sojeni biti sami med seboj. Soditi tukaj pomeni hvaliti, prav po Horacijevem: „*hanc veniam petimusque damusque vicissim*“. Jaz, kakor veste, nimam prav nič poetiškega na sebi. Ko bi tedaj jaz in drugi nepesniki ne smeli po resnici in pravici soditi poetov, potem bi sedanja in bodoča poetiška zadruga ne bila nič družega, nego vzajemno zavarovalno društvo proti pravični graji in oceni. Pesniška dela brez prave kritike bila bi tudi brez prave vrednosti; toliko večja pa neprenosna pesnikov ošabnost! Nam pa bi ne ostalo družega nego jurare in verba magistri t. j. poetae. — Za to vzajemno zavarovalnico zoper objektivno oceno pesniki dalje nimajo nikakovih temeljitih razlogov. Oni pravijo: kdor pesnika presoja, in ni sam poet, ta pesnika mrcvári v Prokrustovi postelji. Kaj? Ali mi tvezamo, ali tlačimo pesnikovo osebo? Mi jemljemo le njegov zdelek v roke: zdelek, ki se nam v knjigarni javno ponuja. Pesniki so tudi gotovo prav slabi kritiki. Večina jih namreč dospe do svetovne slave, predno so kako estetično ali filozofično knjigo pogledali od znotraj. Oni so dalje preošabni. Tisti: „*eritis sicut deus scientes bonum et malum*“ — besede, s katerimi je kača zapeljala Evo,

brenčé jim vedno po vroči glavi. Poetje vedó, da so stvarniki, in da imajo nekakov posebni dar božji v duši svoji. Na primer: Homer je iz 24 črk grškega alfabeta ustvaril Iliado, ki nad dvetisoč let očaruje tisočero tisoč omikancev; delo, o katerem je kruh svoj prislužilo tisočero profesorjev, knjigopiscev, knjigotiskarjev in knjigotržcev; delo, ki je imenitnejše nego vse zmage kralja Aleksandra Velikega. To vsi poetje dobro vedó; vsak meni, da je kos Boga-stvaritelja; in celó kakóv stvarnik-skaza, ki slučajno skrupa in zrima par vrstic, že kriči: „Exegi monumentum aere perennius!“ Taki ošabneži niso objektivni. Sicer so pa sploh čudni čudaki ti pesniki; le sreča, da niso vsi čudaki tudi poetje. —

Jaz pravim: Vsak sme poeta soditi, in poet ne sme prezreti nobene opomnje. Brali ste nemara poučni Preširnov sonet: „Apel podoba na ogled postavi“. Apel podoba razpostavi in zadaj skrit poslušá sodbo mimo-idočih. Pride mož kopitni, in opomni, da ima podoba premalo jarmenov. Kaj je storil slavni Apelles? Popravil je po opomnji ubozega smolárja svojo podobo. Vidite, ta čevljarček, ta najstarejši historični kritik, tedaj očak vseh kritikov, pripomogel je bistveno k Apelovi vekoviti slavi! — Tedaj ste prepričani, da smé pesniški umotvor soditi vsak, kakor je tudi vsakemu na ogled postavljen? Gotovo ste! —

Soditi tedaj smé vsak. Ali pa tudi vsak prav sodi? Stotina čestilcev, ki kakega koli pesnika občuduje in v zvezde kuje, je ob jednem stotina sodnikov. Med tem sto čestilci-sodniki je pa komaj jeden, ki pesnika tudi ume. Vse druge očara, omami, oslepí oblika in sploh vnanje lepотиče, s čimer vsak spreten poet okraši svoj umotvor. Pravi kritik mora biti kakor jaz estetik in modroslovec. Pravi kritik zre v pesnikovo delavnico; on hladno opazuje, kako pesnik iz drobne ideje gnete in mesi svoj umotvor, in kako ga v potu svojega obraza lepša in lišpa z lepimi oblikami in besedami. Tak kritik se ne dá omamiti, preslepiti; in naše gaslo je: „nil admirari!“ — Poet je človek, kakor mi. Vse človeško delo je pa nepopolno, tedaj tudi vsaka poezija. Te nepopolnosti zalezovati, ali v pesmih človečanski moment iskati, napake in slabosti razkrivati: jedino to je pravi nalog in poklic učenega kritika moje vrste. In resnično vam povem: vsaka poezija, ki nas je sprva očarala in nemara dolgo mamila s svojo navidezno lepoto, presojena je temeljito stoprav takrat, ko smo v nji prišli na sled človeški nepopolnosti, to je do tiste slabosti, brez katere si človeškega dela misliti ne moremo in ne smemo; ali da povem po domače: takrat še le pesem popolnoma razumemo in presodimo, kadar nam ona nič več ne dopada. Takrat namreč še le neha naše, nepristransko oceno moteče občudovanje. —

Vi hvalitelji in občudovalci zavzimate nizko stališče, na katerem se giblje profanum vulgus: vi gledate poeta od spodaj gori; a moje mesto je na stališči estetično-filozofično učenega kritika: jaz gledam poeta od zgoraj doli. In to je bistven, velikansk razloček! —

Ta uvod je skoraj predolg, pa zdelo se mi je potrebno (da se pozneje bolje razumemo) pred vsem osvetiti stališče svoje. — Dovolite, da zdaj prestopim k svojemu predmetu: k Vodnikovemu „Vršácu“. — Treba je takoj v začetku reč — „acu tangere“, in naravnost povedati, da tudi v „Vršáci“, v ti toliko hvalisani pesmi skrita tiči strupena kača nenravnosti in modernega panteizma. „Latet anguis in herba“. To vam čem dokazati s knjigo v roki. (Izdaja „Slov. Matice“ iz leta 1869.)

Morebiti vam je znano, in če ne veste, vam jaz povem, da ima vsaka poezija (tedaj tudi Vodnikov „Vršác“) svojo bolj ali menj zagneno vodilno misel ali tendencijo. Na vrh „Vršáca“ nas Vodnik vabi, ali tropično: sploh na visoke gore. On opeva in poveljuje zdaj med omikanci in žalibog že tudi med mladino jako razširjeno strast hribolazcev, katero Nemci prav prilično imenujejo „Bergfexenthum“. Ta hriboplezavska strast je že sama na sebi dokaj smešna; razven tega je pa jako škodljiva: trga se obuvalo, zapravlja čas in denar, odteguje se mladina potrebnemu uku, in marsikateri hribolazec si je na planinskih grebenih zlomil ne samó nog in reber, temveč tudi vrát. Gotovo mi pri-trjujete, da se taka strast mladini ne sme vcepiti v vsespočetno dušo, in da mora „Vršác“ že samó zaradi te tendencije izginiti iz vseh šolskih knjig. —

Nahajamo pa še hujših napak, ako z očmi, predsodkov treznimi, dalje raziskujemo resnico. Takoj prva kitica ima dva nedopustljiva pregreška. Naj berem:

„Na Vršác stopivši sedi,
Neznan svet se ti odprè;
Gledaj! sivih pleš vè sredi
Zarod žlahtnih zel cvetè.“

Kdo je pesniku dovolil očitno lagati? „Neznan svet!“ Samó znan svet se vidi raz Vršác. Kdor pesem bere dalje, prepriča se, da je Vodnik videl samó znane pokrajine, katere vse pozna in imenuje. Mi pa tudi nimamo drugačnih očij ali menj geografičnega znanja, nego stari Vodnik. „Zarod žlahtnih zel“. Kje neki? Pač na naših ravninskih vrtovih, ne pa tam góri „v sredi sivih pleš“. Zamolčal je pa pesnik, da raste na planinah mnogo strupenih zelišč, in pesnikova kakor vsacega poštenjaka dolžnost je svariti nevedne ljudi, naj tacih želišč ne beró.

Berimo dalje:

„Sklad na skladu se zdviguje
Golih vrhov kamen zid;
Večni mojster ukazuje:
Prid' zidár se lês učít!“

Zidar, ki bi zidaril po načinu Vršáčeve zgradbe, moral bi od lakote umreti. Kdo bi dopustil tako velikansko potrato gradiva, in čemu bi se rabilo na tak način grajeno poslopje? Vendar se pesnik, ki je bil, kakor veste, duhovnik, ne obotavlja slovesno peti: „Večni mojster“, to je Bog, ukazuje zidarjem učiti se ob Vršáci nepraktičnega, bedastega zidanja!

Naš pesnik tedaj Bogu odreka bistveno svojstvo neskončne modrosti. S tem odrekávanjem pa sploh taji osebnega Boga — on — Vodnik, katoliški duhovnik! In vendar sem čul profesorje, katerim je prav ta kitica posebno ugajala. O preslepljena omika!

Zapustimo ta bridki prizor in berimo dalje:

„Planšar z Mino po domače —
Lovec išče v snegu sled.“

Tu je povedano, da planšar z Mino po domače sled išče, lovec pa v snegu. M i n a je omožena ženska, sicer bi se imenovala M i n ' c a. Kdaj pa išče planšar po domače sled? Kadar se mu krava ali ovca na paši izgubi. Kaj ne, to delo prav lahko opravi sam in brez žene; žena naj doma pere, kuha in pestuje! Tukaj opazujemo tisto nepotrebno vri-vanje ženstva v pesem; napako, ki jo moramo pri Vodniku žalibog večkrat grajati, kakor n. pr. v 76. vrsti Vršáca „ziljska, trolska plánšar'ca“, ali v pesmi „Moj spominek“ v 23. vrsti „za pevke slovenske živim in gorim“. Ta Vodnik, duhovnik, se je celó tako spozabil, da je slovenil Anakreonta, zaljubljenega grškega starca! Kar je graje vredno, mora se brez vse malodušnosti grajati. Vodnik, duhovnik tudi kakor pesnik, ni smel pozabiti svojega stanú dolžnostij. Predno se je svojemu stanu posvetil, imel je dosti časa v štirih letih pripravljati se in pre-mišljevatí, kaj pomeni: „caelebs manebis“. Ako je mislil živeti in noreti za pevke slovenske in s poštenih Bohinjskih planin zasledovati Ziljanke in Tirolke, naj bi bil rajši, dokler je še mogel in smel, slovó dal stanu, do katerega izvestno ni imel poklica. Zadnje kitice ne smem zamolčati, da si komaj premorem obtoževati v tihem grobu počivajočega pesnika. Paganski panteizem, kakor ga je Vodnik nasrkal iz grških in rimskih klasikov (oh še vedno klasikov!) omotično veje iz kratkih, na videz tako nedolžnih vrstic:

„Pod velikim tukaj Bogom
Breztelesen bit' želim,
Čiste sape sred' mej krogom
Menim, da že v neb' živim.“

„Pod velikim Bogom“. Opozarjam, da ima pesem trohajska mero. Izgovarjaj tedaj: „pod velikim Bogom“, to je nemški: unter einem grossen Gotte. Tako daleč je tedaj pesnik zabrédel v malikovanje, da se ne obotavlja trditi, da je več Bogov; malih in velikih, in da na Vršáci vlada neki Bog izmed velícih. Ali ni to gola blasfemija? Dalje „breztelesen bit' želim“. Tisti prokleti „Bergfexenthum“ ga je tolikanj oмотil, da želi znebiti se telesa, dasi ni sam svojega življenja gospodar. Stari pagani so obsojali samoumor; Vodnik, katoliški duhovnik, ga pa proslavlja! In káko si domišljuje nebó? Popolnoma materijalistično. Nebo mu je že na zemlji, da le more na Vršáci sedeti, in v sredi med krogom čiste sape zreti in koprneti za ziljskimi in tirolskimi plánsaricami. Prav tako govori, kakor bi bil „Epicuri de grege porcus“.

Kaj ne, tudi vam je to predebelo?

Takšen pesnik je bil tedaj Vodnik, in koliko brezskrbnih mladeničev je morebiti — ne morebiti — gotovo že okužil tolikrat deklamovani „Vršác“. — Zdi se vam nemara moja sodba pretirana, in zavrne me morebiti kdo, da je preblagi knezoškof Anton Martin Slomšek jako lepo častilico na grob položil pokojnemu Vodniku. (Glej Slomškove pesmi, zbral, uredil in izdal Mih. Lendovšek, Celovec 1876). Bere se na 109. strani te zbirke kitica:

„Si zvezda svitla, Vodnik moj!“
 Pred menoj daleč hodil,
 Pa bil sem zvest učenec tvoj,
 Si me prijazno vodil.
 Prav po domače si nam pel,
 In tudi moje srce vnel“

Res je, knezoškof Anton Martin Slomšek: mož, ki je bil vsem vzgled čiste pobožnosti, nesebične blagodušnosti in delavnega rodoljubja; mož, ki ima za naš narod neizmerne, nepozabljive zasluge; tudi ta vzvišeni, vzorni mož pridružil se je Vodnikovim čestiteljem. Kaj pa je s tem dokazano? — Tudi v novejši dobi sta dva zelo imenitna škofa odlikovala slovenskega pesnika duhovskega stanú. Ali pa taki slučaji smejo motiti estetičnega kritika in vplivati na njegovo sodbo osnovano po strogo filozofičnih načelih in po pravilih, ki se ne klanjajo nobenemu dostojanstveniku? Nikakor ne! Nikakor ne!

In baš zaradi tega vam moram razjasniti še tisto nekaj, kar sem namignil v govorovem naslovu. Knezoškof Slomšek je bil, kakor Vam je morebiti znano, tudi pesnik: da, Preširnov vrstnik. Osebo pesnika Slomška pa moramo popolnoma in načelno ločiti od škofa Slomška. To, prosim, si zapomnite. Pesnik Slomšek, ponavljam, pesnik Slomšek, ki mu pa pobožnost ni branila leta 1837., ko je bil še spiritual v celov-

škem seminišči, seznaniti se v ljubljanskem gledališči z zaljubljenim dr. Preširnom (glej imenovane knjige 233. stran), ta pesnik tudi ni brez madežev in slabostij. —

Vi strmite, pa poslušajte in verjeli boste, da tudi pesnik Slomšek ni prost budaistično-schopenhauerskega pesimizma in tistega mehkega Lord Byronskega svetožalja, ki novoslovenskim mladim pisateljem prizadeva toliko domišljene boli. Slomšek je zlasti nemško slovstvo dobro poznal; saj je poslovenil celó Miroslava Schillerja, tihotapskega zapeljivca mladine, pesem o zvonu. Morebiti je tudi poznal Italijana Jakoba Leopardija, najskrajnejšega pesniškega pesimista — Pa poiščimo dokazov moji trditvi. — Slomšek je zložil mično, a svetožalja polno pesem „Veselja dom“, v kateri toži, da na vsem voljnem svetu ne najde veselja. Pesnika znači posebno kitica na 61. stráni rečene zbirke:

„Oh, blažena leta nedolžnih otrok!

Vi 'mate veselje brez težkih nadlog.

Oh kako vas srčno nazaj si želim,

Al' vi ste minule, zastonj se solzim.“

Slomšek, dušni pastir, želí si v svoji moški dobi nazaj svojo otroško dobo, in se solzi, da je za seboj pustil leta svoje nerazvitosti in nepopolnosti. Ali ni tukaj zašel v tisti pregrešek, kakor mlajši Gregorčič v pesmih „Pastir“ in „Nazaj v planinski raj!“ Ali ni morebiti Gregorčiča probudil, da je v teh dveh pesmih bolj lepo, tedaj bolj zapeljivo ubral jednake ideje? Čudno! Slomšek duhovnik in mož, želí zopet biti otrok, Gregorčič, tudi duhovnik in mož, bi pa namesti duš rajši pasel krave. To ni šala, temveč opazka, ki je vredna resnega premišljanja.

Berimo na 75. stráni pesem: „Sedanji svet“; in sicer vso:

„Nas poštenost zapustila,

In odkritosrčnost spi;

Je pobožnost v kot se skrila,

Za pravico pota ni.

Zdaj ljubezen omaguje,

Dobrotljivost v ječi je;

Prava vera zlo vgašuje,

Čednost pa za kruhom gre.

Zdaj resnica pokopana,

In zaupanje nori;

Sramežljivost je zaspana,

In na steni vest visi.“

Najprej se čudimo, da je ta leta 1833. prvič tiskana pesem ušla tadanji ostri cenzuri, nadalje pa v ti tako črni, črni obsodbi človeške družbe celó brez pripomočka logiške umetnosti kar na prvi pogled vidimo prav nag Schopenhauerski pesimizem. Ako bi pesnika vprašali, ali je ostala na tem svetu še katera božja čednost, in kdo je ustvaril tako razuzdan in hudoben svet, kakor je popisan v teh vrsticah; izvestno bi prišel pesnik Slomšek z duhovnim Slomškom v oster sokob. Zopet čudno! Mlajši Gregorčič ima v pesmi „Moj črni plašč“ prav jednako idejo, menj pesimistično, pa bolj slikovito mikavno upodobljeno. —

Prav moderno-sentimentalno-fatalistično svetožalje nahajamo v pesmi „Gorski zvon“ na 76. strani navedene zbirke. Berimo prvo kitico:

„Visoko tam na gori
Nam cerkvena stoji;

In iz visoke line
Se lepo zvon glasi.“

in tretji:

„Ljudi prijazno vabi,
Ki radi vbogajo;

Globoko iz doline
Gor v cerkev hodijo.“

in peto, šesto, sedmo, ali zadnje tri kitice:

„Sovražniki so prišli,
Podrli cerkvico;
So zvon iz stolpa vrgli,
Da klical več ne bo.

Vesolja ne oznani,
Ne poje žalosti.

Nobeden ga ni branil,
Nič slišat' zvona ni;

Po zvonu kraj žaluje:
Ni pridnih več ljudi;
Nobeden ne tožuje,
Ker pri njih sreče ni.“

Ko so sovražniki zvon vrgli s stolpa, zapustila je sreča prijazno dolino, in prebivalci si ne morejo več „opomoči, ker pri njih sreče ni.“ Zakaj je ni? Zakaj se ne vrne? Gregorčič bi bil morebiti pristavil, da tudi lastavke tam več ne gnezdi. Jako verjetno je, da je Slomšek „Gorski zvon“ Gregorčiča napotil na pesem „Svetišče“. Začetek „Svetišča“ se ujema z „Gorskim zvonom“. Idejo, ki tiči v „Gorskem zvonu“, je pa potlej Gregorčič zasukal po svoje. Kako je to storil in do česa je prišel, Vam nocoj ne morem razlagati, ker za to nimate še zadosti estetično-filozofične izobrazenosti.

Ne smem vam zamolčati, da sem prišel do prepričanja, da je pesnik Slomšek, ali Slomšek kakor pesnik zakrivil, da je Gregorčič zložil tisto pohujšljivo pesimistično pesem „O nevihti“. Na 119. strani imenovane zbirke se začinja „Huda ura“. Opisal je Slomšek nevihto še bolj grozno nego Gregorčič, ker v Slomškovi pesmi gromska strela cerkveni stolp vname in mirno selo zapali, česar Gregorčičeva nevihta ni storila. V Slomškovi pesmi blagoslovljeni les žgó in molijo, pa tam kakor v Gregorčiči molitev „vremena ne spreobrne“; tudi tam „grozno dela hudo vreme, vse veselje kmetu vzeme“, „ljudstvo ostrmi“ in „umolkne pamet naša“ Vi morebiti poročete: Slomškova pesem ima drugačno snov in ves drugačen namen; in ne smejo se posamezni stavki iz pesmi trgati.

Tako govorite vi — in jaz? Nihče ni branil Gregorčiču privoščiti si iz Slomškove „Hude ure“ posameznih stavkov, obrazov in idej, ter iz nabranih cvetlic poviti nov venec, svojo pesem „O nevihti“. Kar je potreboval za svojo „Nevihto“, našel je v obilici v Slomškovi jako raztegneni pesmi, in posnemati je smel, kakor vsak drug pesnik, ker s tem izvirniku ne jemlje vrednosti. Gregorčič je mlajši, reči smemo:

Slomškov učenec. Po dovršenosti njegovih pesmij v besedi, zlogu in obliki sodeč moramo priznati, da se je Gregorčič veliko učil. In kje se je učil? Pri svojih sprednikih: pri vzgledih. Opazovali smo pri gori navedenih citatih iz Slomška in opazovali bomo še pri citatih, ki jih potlej povem, presenetivne podobnosti in enakosti idej Slomškovih in Gregorčičevih, enakosti, ki niso posledice slučaja, kajti preveč jih je za slučaj, temveč pridobitev iz premišljenega delovanja. Iz tega sklepamo, da je Slomšek bil vzoren, vpliven učenik mlajšemu Gregorčiču. Dalje je pomisliti, da je Gregorčič pesnik kakor Slomšek. Gotovo ste čitali v preslavnih dodatkih k epohalnim „dvanajsterim večerom“, da je poetično nadahneni Dr. Ivan Tavčar v svojih „Mrtvih srcih“ najbolje tolmačil Gregorčičevo pesem „Človeka nikar“. Prav tako moramo soditi, da je tudi Gregorčič v svoji „Nevihti“ Slomškovo „Hudo uro“ najglobokeje in najnatančneje razumel in pretolmačil. Saj sploh pesnike najbolje umejo pesniki. Tedaj imamo v Gregorčičevi „Nevihti“ dušo in teló Slomškove „Hude ure“! Čemu to dolgočasno dokazovanje? Mari, da vas prepričam, da je Slomšek mlajšega Gregorčiča v „Nevihto“ zapeljal? Zato bi pač ne trebalo tolikega napora. Zasedili bomo vse drugo nepričakovano resnico. — Slomškova „Huda ura“ je vzgled, vzor, Gregorčičeva „Nevihta“ pa zdelek po vzoru. Vzorec in zdelek si morata biti podobna, sicer nista vzorec in zdelek. Gregorčičeva „Nevihta“, zdelek prišteva se po pravici najbolj nekrščanskim, najbolj budaističnim in najbolj pesimističnim, mladini naši najbolj pohujšljivim slovenskim pesmim. Kakšen je tedaj vzorec „Huda ura“? Jednak posnetku svojemu! Ponovimo tedaj sodbo „O nevihti“ in sojena je tudi „Huda ura“!

Kaj ne, strmeč se čudite, kako je po pravilih logičnega umovanja očitno razjasnjena podobnost med pesnikom Slomškom in pesnikom Gregorčičem. Pa to še ni vse. Slomšek in Gregorčič sta lirski pesnika, ali kakor estetiki pravijo, subjektivna pesnika. Čuti, ki jih izlivata v besede, so njiju osebni čuti, in iz njiju pesmij spozna se jima glava in srce, kakor lepo pravi Gregorčič v „Uvodu“ k svojim poezijam.

Preiščimo torej pesniku Slomšku glavo in srce. Povzemite, kar ste ravnokar čuli o svetožalji in pesimizmu v Slomškovih pesmih „Vesolja dom“, „Sedanji svet“, „Gorski zvon“ in o zavzetni podobnosti, ki smo jo dokazali na podlagi teh pesmij in Slomškove „Hude ure“, dokazali med tem pesnikom in Simonom Gregorčičem, in potlej berite na strani 198. imenovane zbirke:

„V trpljenji porodili
Me moja mati so;
In v joku skor zakrila

Me črna zemlja bo.
Mojé celó življenje
Je vedno le trpljenje!“ . . .

in na 206. strani:

„Človek, on od žene rojen
Kratko časa le živi,
Nja trpljenje je veliko,
Malo pa veselih dni.

Le težavna je nja hoja,
On ne najde tu pokoja,
V joku se na svet rodi,
Svet zdihvaje zapusti.“

Ako se na teh kiticah ne spotikamo, ako ne grajamo svetožalja in pesimizma tega pesnika, potem moramo dosledno tudi Gregorčiču odpustiti vse opisovanje in pretiravanje človeške bede in reve, katero tako strastno in slastno izbira za predmet svojim, boljših namenov vrednim poezijam; potem moramo Gregorčiču prizanesti celó tisti „prokleti“ („Slovenec“ št. 298. iz 1884) „Človeka nikar“! Storite to svobodno vi, a jaz tega ne morem nikdar, jaz magister Sulfurius Udrihovič! . . . In povejte mi, ali je cel korak od Slomškovega svetožalja in pesimizma do Gregorčičevega „Človeka nikar“? Še pol koraka ga ni!

Le sreča, da so Slomškove pesmi menj razširjene, in da Slomšek ni znal tako očarati z obliko in snovjo, kakor Gregorčič. Vendar moramo iskreno obžalovati, da se je pri uredovanju Slomškovih pesmij izbiralo tako površno. Sploh se nam pa Slomšek vidi v drugačni luči, odkar ga nam je razkril in osvetil njegov mlajši, njegov učenec Gregorčič. Kakor je dopuščeno po značaji učenca soditi značaj učenika, in kakor je dopuščeno tam, kjer nahajamo mnogo neslučajnih podobnostij, sklepati, da obstoje tudi druge podobnosti; tako moramo izreči, da sta si pesnika Slomšek in Gregorčič duševno ali sploh značajno še bolj podobna, nego smo enakosti označili v navedenih citatih . . . — Iz Gregorčičevih pesmij odseva tudi Slomškov pesniški značaj in vse kar smemo soditi o Gregorčičevih poezijah, n. p. o njegovem pesimizmu, svetožalji, o nezadovoljnosti s svojim stanom in o njegovem obžalovanju, da je človek in tak človek, kakeršen je postal: vsa ta sodba velja tudi njegovemu učeniku Slomšku.

Kakor berem na vaših obrazih, dokaj vas je osupnil izid moje preiskave. Res, do take sodbe ne pride vsakdanji človek. Kdor pa zavzema moje stališče, kdor je kakor jaz, vajen pravil logike in znanstvenotehničnih sredstev filozofičnega umovanja in zaključevanja: tak učenjak bo potrdil, da je moja sodba pravilno in stanovitno utemeljena. Tolmačiti vam teh pravil nocoj ne morem, ker bi prvič prekoračil prostor, ki mi je zánj odmeril ga urednik, kateremu sem obljubil govor, in ker bi drugič tako razlaganje za vaše obzorje bilo previsoko.

Da pa vsaj nekoliko spregledate, naj vam povem, da, kakor v navadnem življenju rabimo opore, vode in podloge, ako kaj s svojimi močmi premakniti ne moremo, tako tudi v filozofičnem umovanju in zaključevanju ne moremo prebiti brez posebnih bolj ali menj zapletenih strojev

ali pripomočkov. Tako sredstvo je poročil med drugimi veleum Goethe vsem izobraženim kritikom. In ker me je ta zlatá vredni nauk velikana Goetheja vodil v denšnjem presojevanji, zatorej dovolite, da svoj govor, kakor lepše ne morem, končam baš z vodilnimi Goethejevimi besedami:

Im Auslegen seid frisch und munter.
Legt ihr's nicht aus, so legt was unter“

Jaz sem izgovoril — in vi? — „Vos plaudite“!*)

Agitator.

Roman.

Spisal Janko Kersnik.

Drugo poglavje.

(Dalje.)

Laz bi Vam pa svetoval, da si sami izberete liste!“ omenil je prodajalec živo.

„Zakaj?“ vpraša deklica smehljaje.

„Da si boste sami odgovorni za srečo in nesrečo!“

„Ali pa Vi, ker mi take liste ponujate!“ vzklikne Milica vesela.

„Oh, jaz sem pa tu le — nekaka usoda,“ zavrne Koren.

„Torej boste vendar le Vi odgovorni za srečo mojo.“

„Haha, izvrstno, gospodična!“ zakliče Ruda vmes. „Pa pustite to odgovornost meni.“

„Ne, ne,“ deje deklica poluresno; „ta usoda — gospod Koren naj odloči.“

Ta je položil več listov pred njo. Sam ni opazil, da se mu je roka nekoliko tresla.

„Semkaj, semkaj, gospod notar!“ klical je Bolè, ter porinil pristopivšemu stol. Per aspera ad astra — to je lepo, da ste nekaj novega uvedli v naše veselice — mi potrebujemo prenovljenja in presnovljenja — ali kako pač poje Gregorčič —?“

„Hvala Bogu, da ga čitaš; — sedaj boš pač časih tudi Ti kaj novega citiral,“ smeje se doktor Hrast.

„Tako, če želiš!“ Kadar bom Tebe ali pa Tvojega čestitega kolego, gospoda notarja Koprivca videl v družbi s kako stranko, klical bom z Gregorčičem: „Gorje ti, vbogi kmet, gorje!“

*) Gospod urednik! Ta govor nadomestuj zahtevani komentar h kanibal-skemu romanu „Cmokavzar in Ušperna“.

„Pustiva ga v miru, gospod notar,“ zavrne s smehom Hrast, „nocoj se ni varno pričkat s prijateljem Bolétom.“

Soproga Hrastova je povprašala po uzroku glasnega smeha, pa v tem je Bolè že vabil gospoda Antona k mizi. Ta je bil malo v zadregi; hotel je sesti k družbi, katera se je bila zbrala pri sosedni mizi okrog debele usnjarice. In ko se je ozrl po gospôdi okrog Boléta, rastla je njegova zadrega; gosposke ženske družbe ni bil vajen, in tu je videl prvič do sedaj neznanu mu gospodično.

„Hvala, hvala!“ hitel je in pogostoma se priklanjal; „saj sami nimate prostora.“

„Oh, le sédite brez strahú! Ko boste jedenkrat — župnik ali dekan — no potem bo že malo sila; — sedaj pa brez skrbi!“

Gospod kaplan si ni znal pomagati; še jeden pot se je ozrl nazaj k družbi, h kateri se je bil prej namenil, a v tem je prisédel k Bolétu.

„To je moja hči Milica,“ predstavljaj je graščák.

Gospod Anton je v novič vstal, ter se malo okorno priklonil mladi deklici.

„Slabo vreme imamo; snega, snega — preveč,“ dejal je potem obrnivši se k graščáku.

„Da, da,“ namuznil se je ta; „in vrhu tega nam še gospod notar tu predava in pripoveduje, kako bo mrzlo na naši zemlji, kadar se — hvala Bogú, da stoprav čez tisoč in tisoč let — naše solnce ohladi.“

„Hm!“ mrmral je kaplan. „To so nevarne hipoteze!“

„Nevarne? Zakaj nevarne?“ oglesi se levi sosed duhovnikov, notar Koprivec.

„Jaz tega tudi ne umejem!“ smeje se Bolè. „Čez tisoč let nas ne bo več zeblo.“

Vsi so se smijali, celó gospod Anton se ni mogel ubraniti veselosti. Toda le za trenutek.

„Zeblo Vas ne bo — a peklo Vas bo morebiti,“ dejal je s kratkim posmehom.

Hrast je z nogó dregal graščáka pod mizo; pa to bi ne bilo ustavilo njegove hudomušnosti, da ni zopet pristopil Koren s svojimi kartami.

„Oh, Anton, Ti še nimaš listkov! Le naglo izberi!“

Kaplan in drugi so zopet segli po tablicah, in v kratkem je koncipijent poprodal vse.

„Glej ga, gospoda Antona, hocoj smo pa menda preslabi!“ šepnila je pri sosedni mizi usnjarica svojemu možu na uho.

Ta ni imel časa do odgovora, kajti rediteljev zvonec je že naznanjal začetek tombole, in za glasnim vrišem v dvorani je nastala občna tiho

in pozornost, katera je vladala skoraj do konca igre. Le tu in tam se je kak burkež oglasil z napovedovanjem že oddanega dobitka, ali pa po dvakrat ali trikrat zahteval ponovljenje izžrebanih števil ter tako vzbujal občen smeh.

Igra je bila kmalu končana.

Pri Bolétovi mizi je bil jedini gospod Anton srečen. Dobil je staro, lepo majoliko, katero je bila darovala Hrastova soproga tomboli. Postal je jako dobre volje in z notarjem se pogovarjal o političnem položaji, ne da bi jeden ali drugi iskal prepira.

„Vaša usoda je slaba!“ dejal je pl. Ruda svoji sosedinji ter ji pomagal spravljati karte. „Zakaj niste mene ubogali?“

„Saj ste Vi celó záse slabo skrbeli!“ draži ga Milica.

„Ker sem Vam sreče želel,“ hotel je zavriniti koncipist, a družba je vstajala, ker so prirejevali prostor za ples.

Korena ni bilo blizu. Želel je ves čas, da bi Milica nekaj dobila pri tomboli in jezilo ga je, da so drugi pobrali dobitke. Sedaj bi bil rad pristopil k njeni mizi, pa rekel bi ji bil rad tudi nekaj pametnega, duhovitega; a vedel ni kaj. Napósled se mu je dozdevalo vse to — neumno, grozno neumno — najneumnejše pa njegovo ravnanje in ugi-banje. Odšel je na drugo stran v krčmo ter prisedel k adjunktju, kateri se ves čas ni bil ločil od svojega piva.

„Se bo li sedaj plesalo?“ vprašal je ta.

„Menda!“

Bolè in Hrast sta prišla za njim. Hrastova soproga je ostala z Milico v dvorani, ker je bil graščák dovolil hčerki, da pleše, in še doka ubrani glasovi borjanske domače godbe so se čuli že od tamo sem v zadnjo gostilniško sobo. Tudi sodnik, notar in gospod Anton so se pridružili prej imenovanim in pričel se je živahen razgovor. Iz prednje sobe pa, kjer se je zbiralo nekoliko učiteljev in par mladih sodnijskih pisarjev okrog Lovševega Boštjana, donelo je glasno petje; se ve da le, kadar je godba ponehala, kajti pevci so bili tudi živahni plesalci.

„Čudno, da našega glavarja ni,“ omenil je sodnik. „Sinoči je obljubil, da pride.“

„Odpeljal se je v mesto; in še le pozno proti večeru,“ deje notar Koprivec.

„Oh! Morda bode vendar istina, kar se že več časa govori.“

„Da ga pokličejo k vladi?“ vpraša Hrast. „Vse je mogoče.“

„Tam potrebujejo ljudij, ki umejo in pišejo slovenski,“ nadaljuje notar.

„In naš glavar je Slovenec!“ pristavi gospod Anton.

„Slovenec? Ha ha ha, kje si pa čul to bajko?“ oglasi se z drugega konca mize koncipijent Koren.

„Saj nam dopisuje vedno slovenski!“ trdi kaplan.

„In to Ti je že dovolj? Zato ga smeš že proglásati Slovincem? In pa novi Medenov valpet, ki zna samó jedno slovensko kletev in isto stokrat ponavlja, kadar hoče govoriti z dninarji in delavci — ta je po Tvojem tudi Slovenec?“

„Hohó — gospod Koren, ne hudujte se! — In dubiis libertas — in tu imamo tako dvojbeno vprašanje!“ smeje se Bolè.

„Meni se ne vidi dvojbeno! Za Boga svetega! Ste li že vsi tako ponižni in mehki in — kaj bi rekel, taki berači, da vas z neskončnim zadovoljstvom navdaja vsaka drobtinica, ki pade z bogataševe mize?“

„Sedaj bi pa skoraj mislil, da imate glavarja za bogataša gledé slovenščine!“ deje zaspano sodnijski adjunkt.

„O Vi, Vi ste pravi,“ kliče Koren med občnim smehom. „Semkaj v čitalnico zahajate, Slovenec ste rodom, in Slovenca se imenujete — a prej bo še poteklo dokaj vode, predno boste Vi dali slovensko črko od sebe.“

„Vse pojde, vse! Le pretiravati ne smemo, prenačgiti se ne smemo! Kamen do kamena — palača —“ meni Bolè ter pokliče natakario in naroči večerjo.

„Da, da, ko bi le hotel vsak vsaj jeden kamen položiti!“ hiti koncipijent.

„Pa z narodnostjo sámó tudi še ni dovolj,“ deje malo bolj potihoma gospod Anton.

„Oh, umejem, umejem — Tebi je najprej za — vero!“

„Brez vere pogine tudi naša narodnost; — o tem sem prepričan.“

„Dobro, dobro! Da, tebi je vera namen in narodnost deloma sredstvo, deloma pa — sport!“

„Tebi pa je narodnost vse: — sredstvo, namen in — sport! Vere pa ne potrebuješ,“ posmehuje se kaplan.

„Stojta, stojta gospoda! Omne nimium — — —“

„Gospod Koren je pa grozen — radikalec,“ ustavi sodnik Bolèta.

„Pojdiva rajši plesat, gospod Koren!“ sili notar.

„Za narod, kaj ne?“ vpraša adjunkt zaspano.

„Oh, jaz bi Vam že resnico povedal, gospóda! Pa ta čas pač pride! Le potrpite!“

To rekši izpije poln kozarec piva in vstane od mize. Odhajal je z notarjem.

„Glej ju, glej!“ klical je adjunkt za njima; „sedaj gresta v istini plesat — za narod!“

Koren ni odgovoril; zadovolil se je z zaničljivim pogledom, s katerim je premeril vso smejočo se družbo, in povrnil se je s Koprivcem v dvorano. Tu so se zbirali pari za četvorko. Ruda je vodil Bolétovo Milico po dvorani in Koren je takoj uvidel, da sta že obljubljena za ta ples. Hrastova gospá je sedela še v gornjem kotu dvorane poleg davkarjeve soproge, in tja je hitel koncipijent. Doktorica še ni bila engazovana in je Korenu na njegovo prošnjo prijazno prikimala.

Plesali so kadrijlo jako neredno, kajti večina trških deklic in plesalcev ni poznala tega plesa. Lovšev Boštjan je bil tu reditelj, ter je zapovedoval in vpil na vse grlo, in če mu ta ali oni ni po volji ubogal, prijel ga je tudi trdo za obe rami ter ga potisnil na pravo mesto. Vsi so bili že privajeni tega in zato ni bilo čuti nobenega ugovora ali upora.

„Kako Vam ugaja naša najnovejša krasotica?“ vpraša doktorica plesalca svojega.

„Meni?“ ponavlja ta razmišljeno. „Oh, dobro! Prijazna je videti!“

„Samó to?“ sili gospa očitajoče.

„No, pa lepa je tudi — ako to želite, milostiva!“

Koren se je veselo smijal pri teh besedah.

„Vi ste grozen človek! Je li še kaj na svetu, kar bi Vas moglo nekoliko zanimati? Saj niste vendar starec — in slepi tudi niste, a če pride tako lepa, mlada in bogata deklica v našo družbo, pa — i kaj pa vendar mislite sedaj?“

„Ali me hočete oženiti, milostiva?“

„Ne, ne, Vas gotovo ne. Tu bi bilo vse prizadevanje zastonj,“ smeje se Hrastova gospa; „no, pa tukaj tega ne bo potreba! Le glejte, novi naš koncepist bi vse premagal.“

Koren se je nehoté ozrl po imenovanem in po njegovi plesalki. Stala sta na nasprotni stráni, toda bolj v drugem konci dvorane, oba v jako živem razgovoru.

Koncipijent je raztegnil malo ustna, kakor človek, ki hoče reči: „Kaj meni mari do tega!“ ter plesal dalje po glasnem zapovedovanji Boštjanovem. A ko je došel zopet na svoj prostor, moral se je znova ozreti po Milici. Jezilo ga je sedaj nekaj; da Milica pleše z onim ošabnežem, da je prijazna ž njim, da se sam ni obljudil ž njo za ta ples, — vse, vse ga je jezilo.

„O svojem potovanji mi še niste ničesa povédali,“ omenila je doktorica.

Koren ji začne na kratko pripovedovati, kaj je počel v dnevih svojega dopusta; pa bili so že v zadnjem delu kadrilje, v katerega je vpletal Lovšev Boštjan vedno kake nove podobe.

„Double chain!“ vpil je sedaj, in po trikratnem nesrečnem poskusu šlo je vse v redu. Pri menjanji se je sešel Koren z Milico.

„Oh, usoda, usoda!“ vskliknila je deklica. „Vi mi niste prinesli sreče!“

„In vendar sem Vam jo želel iz vsega srca!“

Rekel je to tako gorko, da se je skoraj sam prestrašil.

Tudi deklica je za trenutek uprla vánj svoj pogled. Zarudela sta se oba.

„Nesrečna usoda ste —,“ hitela je ona malo v zadregi ter povesila oči.

A v tem ji je že drug plesalec ponudil roko.

Po kadrilji sta šli dami tudi h gospodom v tretjo sobo; spremljal ji je pl. Ruda. Graščák je silil domóv, češ, kaj bo rekla žena, ki je bila ostala sama doma; pa še migréna jo je baje mučila.

„Oh to ne gre, to ne gre! Kdo bo sedaj odhajal? Do novega leta moraš ostati!“ silil je Hrast.

„Oh, da, da! Samó malo naj še plešem!“ prosila je hčérka. In graščák ni bil trdega srca. Tudi je sam rad ostajal v družbi. Do polnoči pa tudi ni bilo več dolgo.

„Pazite, kdo Vam bode prvi ob novem letu čestital!“ šepne Hrast Milici na uho.

„Zakaj? Je li to pomenljivo?“

„Se ve da! Dotičnik se gotovo zanima za Vas!“

„Oh, pojdite, pojdite, ljubi doktor!“

„Jaz bom izkušal biti prvi!“

„Jako ljubeznivo, a jaz Vas zatožim Vaši soprogi — haha! Oh — ne, ne! Ne bom Vas ne! Le bodite prvi, ako ima to kaj pomeniti.“

Njene temne oči so bile segle pri teh besedah mimo Rude, ki se je igral še vedno z njeno pahljačo ter izkušal ujeti časih kak pogled od nje.

Šli so znova plesat in sedaj je bil tudi Koren že tako pogumen, da je večkrat plesal z Milico. Zabaval jo je s tem, da ji je pripovedoval o svojih dijaških letih in o vseučilišnih burkah, celó o zadnjem potovanji in o svojem domu ji je pravil. Govoril je suho in v kratkih stavkih — brez ognja in brez barv — a vendar ga je deklica pazno poslušala. Vračala mu je z dogodki iz odgojevališča, v katerem je več let prebila, s pripovedovanjem onih vsakdanjih, nedolžnih in vendar humorja polnih spletek in zavijač, kakor se uganjajo po takih zavodih.

Ruda pa se je lotil dacarjeve hčerke, pri kateri je bil takoj zapazil, da hoče koketovati ž njim.

Zdajci pa zapoje na odru za zaveso steklen zvon; počasi, skoraj slovesno so doneli njegovi udarci preko plesalcev. Bilo je polunoči, in staro leto končano.

„Veselo novo leto!“ vzkliknil je gorko Koren in podal Milici roko.

„Veselo novo leto!“ zavrnila je Milica; in stisnila sta si s smehom roki, kakor dva znanca.

„Oh, prepozno, prepozno!“ zaklical je poleg njega dr. Hrast, ki je prisopihal od druge strani.

Sedaj stoprav se je domislila deklica njegovih prejšnjih besed, in kri ji je silila v lice.

„Prav se Vam je zgodilo, gospod doktor; zakaj ne pazite bolje?“

„In kdo je bil moj srečni tekmeč? Morebiti Koren?“ dražil je Hrast.

„Le uganite ga!“ zavrnila je Milica, in hitela Hrastovi soprogi naproti, želet ji srečno novo leto. Tudi pl. Ruda je sedaj pritekkel. —

Kmalu po polunoči so se jeli razhajati. Gospod Anton se je bil že dosti prej poslovil, sedaj pa sta odšla Bolétova in Hrastova in večina drugih oženjenih. Dvorana se je polagoma izpraznila, a v krčmi je bilo tem več gostov. Pevci so zaseli veliko mizo in v gostem tobakovem dimu, kateri je polnil vse sobe, in pri brljavih petrolejevih svetilnah bilo je kmalu težko spoznavati posamične osebe. Glasen vrišč in šunder je vladal povsod in vsak trenutek je zadonela iz njega vesela pesem domačega zborā.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

II.

Slovenska slovnica za srednje šole.

Spisal J. Šuman, c. k. profesor na akad. gimn. Dunajskem. V Celovci. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohora 1884. — VIII + 208 str. v 8°. —

Cena po 1 gld.

(Dalje.)

S tem, kar smo v poslednjem odstavku povedali o terminologiji, pa še nismo rekli, da ne smemo strogo paziti na pravilnost jezikovo. Kar se te tiče, Šumanova slovnica zaostaja za Janežičevo. Pogostoma se bere in zatrjuje, da se v glagolu „razodeva moč in krasota slovenskega jezika“. Pisatelj naše slovnice pa menda ni te misli: kjer je n. pr. nemški subst.

na -ung, skoraj vedno najdeš pri njem glagolnik, in tudi za druge nemške substantive rabi skoraj vedno substantiv: §. 155. 5 a „ob . . . kot predponka pomeni: a) obdanje, djanje okol in okol predmeta, v tem slučaju odgovarja nemškemu um“; §. 155. 7. b. „po . . . pomeni kot predponka: „djanje večih osebkov ali na večih predmetih“; §. 155. 8. „pód . . . pomeni djanje vršečo (sic!) se pod stvar ali stvarjo, . . . 11. tekanje, bivanje skozi odločen čas in do konca določenega časa“ i. t. d. Tukaj bi si bil pisatelj povsod lahko pomagal z glagolom: pravila bi bila potem gotovo bolj razumljiva in kolikor toliko — slovenska. — Pisatelj skoraj dosledno rabi napačno sufiks овъ za tvoritev prilogov, ki zaznamujejo kako lastnost ali kakovost; omenjeni sufiks pa je sploh rabiti le pri posestnih prilogih (izjeme so prilogi iz imen za zelišča, drevesa cf. §. 94. 5 Šum. slovnice). Ako torej Šuman piše: glagoli so osebkovi, brezosebkovi (§. 161.), je to popolnoma napačno. Kajti vpraša se, kakšni so glagoli, in ne čegovi so? To bi se dalo lahko drugače povedati: a) s sufiksom ѣтъ; osebečni ali osebečni; b) s suf. ѣтъ: osebski; c) z zloženim suf. овѣтъ: osebkovni, kakor je duhovѣтъ poleg dušѣтъ, seveda po analogiji substantivov u-deklinacije. — Tudi tega stavka (§. 3.): „Samostalniki se delijo po sposobnosti pred seboj stoječe goltnike omehčati: a) v trde“ . . . ne moremo hvaliti, zakaj, pač ni treba praviti. — V §. 141. sicer Šuman uči, kedaj je staviti pri pron. jъ oblike z nom, kedaj brež njega; vendar sam piše (§. 201. 2): „Tožilnik spremlja prehodne in neprehodne glagole, da bi njim dejanje oživil in podkrepil“, m. jim. — Prevelik sovražnik je gospod pisatelj črki j tam, kjer je opravičena. On piše: izključivni stavki (§. 112.); prejšnega (§. 120., 2, §. 234.); Ludmila (§. 122. a); suhlad (§. 122. b. 2); gorni grad (§. 214.), svinsko korito (§. 131. e); časti zelen (§. 227.); skladsko ime (§. 285.). — Neslovenski je: pri- in razlikovanje (§. 17.) mesto prilikovanje in razlikovanje; — sozidati, sostavije, m. sezidati, sestavje; so je pri nas samo opravičen, ako stoji v stsl. są: sąsѣdъ, sosed; po ruščini se tukaj ne smemo ravnati. — Ako piše pisatelj: „priedje, podredje“, piše naj tudi: „prislovje, sestavje“ in ne „prislovije, sostavije“. — Čudno je v slov. slovnici: „sablja damascenka (§. 122.), m. sablja damaščenska. Mesto: napolnitev (§. 232. b.) beri: napolnjenost. Nenačudna se mi zdi zveza: „rodilnik mesto tožilnika se stavi na moških samostalnikih“, katero pisatelj jako pogostoma rabi; tako tudi: „v razliko prednih“: zum Unterschiede der vorhergehenden (§. 171. Op.). Mesto „trojni spol“ (§. 137.) beri „trojen spol“.

Pisateljjev stil je tu pa tam truden, stava besed preumetna in nenaravna; bralec mora časih z velikim naporom razvozlavati stavek, prav kakor bi imel pred sabo kako uganko. Posebno velja to o defini-

cijah. Sicer je hvalevredno in prav, da pisatelj skrbi za kratkost: ali vedno mu je paziti, kje je meja! V tem je menda hotel posnemati Miklošiča in ga celó preseči. Da je to započetje nevarno, pritrdil mi bo vsak, kdor pozna tega učenjaka jedreno pisavo: mesto zaželenih preciznosti doseže se le skrivnostna nejasnost. To se je pisatelju naše slovnice pripetilo na več mestih: razvozlati jih mora človek večinoma še le z Miklošičem v roci, n. pr.: — §. 121. „Imena značijo stvar ali pojem za se in so pregibna; nepregibne besede pa značijo kako razmero pri glagolu ali prilogu, ali razmero v stavku med členi in razmero med stavki“. Kaj to pomeni? Ali spada glagol k imenom, ali nepregibnim besedam? — §. 113. A c: „Glavni stavki so izključivni, če drži izrek prvega stavka, drugi ni res, ali na opak: ali grmi, ali se zemlja trese n. ps.“ Kdor ne ve, da je „drži = Giltigkeit, Kraft haben“, tega ne bo umel; sicer pak je vzgled slabo izvoljen, ker to ni izključiven stavek, ampak vprašaven, dasi mu manjka vprašaja in je vzet iz srbske, ne iz slovenske narodne pesmi: „Ili grmi, il' se zemlja trese?“ to je: „tonatne, an terrae motus fit?“ in ne: „aut torat, aut terrae motus fit“. — „Ločilnih števnikov“ (§. 134.) skoraj ni umeti brez Miklošiča. Tako je pretemen tudi §. 136. — §. 230. B. se glasi: Celotni del ni posebej imenovan, delitev je zaznamovana v roditeljskem celoto zaznamujočem. Tak stil je slovenski šolski slovnici pač neprimeren; kako priprosto se da to po Miklošiču povedati! „Del ni imenovan, ampak se zaznamuje z genitivom celote“. Še bi se dalo najti precej odstavkov, ki bralca po nepotrebnem mučijo.

Ta tesnost in nejasnost je slovnici jako v kvar; rabiti jo bodo mogli učenci le po navodu in razlagi dobrega učitelja. Še jedno senčno stran moramo omeniti, da se namreč to, kar je sploh vzprejeto v književni jezik, nič ne razločuje od dijalektnih posebnosti; v tem oziru šolska slovnica ne sme pobirati stopinj za znanstveno, historično gramatiko. Nismo sicer proti temu, da učenec prilično zve, kako se govori v tem in onem kraju naše domovine, ali potrebno se nam zdi, da se take opomnje ne mešajo s stvarmi, ki so obče v rabi, torej ob enem tudi last denašnjega književnega jezika; nenavadno, zastarelo naj se omenja, pa samo v opazkah, ker se sicer učenec tako zbega, da ne ve kaj rabiti. Šuman n. pr. omenja nenavadni skorom, navadni skoro, skora, skoraj pa opušča. Tudi bi bilo želeti, da bi pisatelj take napake, ki se dan danes le prerade kažejo po slovenskih spisih, posebe zaznamoval in svaril pred njimi. Neka takih opomenj se sicer nahaja v njegovi slovnici, ali jaz mislim, da jih je dan danes, ko pisarijo še taki, ki nikdar nisó imeli slovnice v rokah ter jo zaničljivo prezirajo, da jih je dan danes na vsaki strani najmenj po dve, tri treba, in to tem bolj, ker še nimamo nobenega brusa ali „anti-

barbara“. Ob enem prosimo, naj se pomisli, da zahtevamo to od šolske, in ne od kakoršne si bode znanstvene slovnice.

Do zdaj smo se ozirali na Šumanovo knjigo bolj z ozirom na naše šole, posebno gimnazije. Po zdaj hočemo podati nekaj opomenj o tem, kar se nam zdi predrugačbe, poprave ali pojasnila potrebno. Kdor bi namreč mislil, da je Šumanova knjiga samo izvod iz Miklošičeve primerjajoče slovnice, motil bi se in delal pisatelju krivico. On je dodal več novih stvari, nekaj srečnih (n. pr. §. 258 b. c., §. 114 d. i. t. d.), pa tudi nekaj, katerim ne moremo pritrditi. Pri nekaterih novostih bi želeli, da bi bil pisatelj povedal, od kod jih ima. Tako uči n. pr. pri vrsti IV. V. 1. 2. (§. 60, 61, 62), da so v slovenščini tudi participi: premisliv, pohvaliv, pridelav, razorav in pohvalj, pohvaljši. Te oblike v novi slovenščini, kolikor vem, niso znane, tudi Miklošič in drugi slovnicearji nič ne vedo o njih. Umestno bi torej bilo, da bi bil pisatelj povedal: tu in tu, pri tem in tem pisatelji se je ohranila stara oblika, recimo, pohvalj. Dokler pisatelj tega ne stori, naj nam ne zameri, če mu te oblike zapišemo na njegov rovaš. Takisto tudi pri nekaterih predlogih dvojimo, da bi se kje rabili: gori, gore, noter, notri, sled, posled.

Pri samoglasnikih v §. 2. a) b) β), e), d) β , v §. 4. 1. in drugodi uči pisatelj, da je „ τ = pokrajšani o“, ter dodaje primer: „vtaknoti: tok Futteral“. Ali ti besedi si nista sorodni: vtaknoti infigere ima v korenu kratek *u*, kar se razvidi iz stsl. *ty kati* pungere, *pritycati* comparare; tok pa je iz ajevske vrste in pač ne spada niti h korenu *t \bar{r} k*: *t \bar{r} kati*, *t \bar{r} k \bar{a}* texere, niti k *t \bar{r} k*: *t \bar{r} k \bar{n} ati* tangere, ampak k korenu *tek*, *currere*. — Tudi ne vem, kaj naj pomeni pisava *jer \bar{u}* , *jer \bar{i}* : naglas v teh besedah vendar ni na poslednjem zlogu; ako hoče pisatelj s tem predočiti učencem izgovor teju besed, zapiše naj rajši *jer, jerj*. — I (*Iže*) se ne „krepi“ v *ě, oj*, tudi *u ne v u, ov*, ampak *ī. ū*. — §. 3. 1. b. O mehkem *a* dozdej še ničesar nismo čuli; *τ* je bil mehak, *a* pa, ki je iz njega postal, ni več mehak. — Da se v *a*-vrsti (§. 3. 3) *τ*, ki je bajè okrajšan iz *o*, zateguje v *y*, podkrepljeno je pač s premalo dokazi, da bi se to pravilo smelo jemati v šolsko slovnico. Miklošič sam podaje v vzgledih Vgl. Gr. I² 79, ako jih primerjamo z vzgledi na str. 142. in nasel. dosti takega, kar potrebuje še preiskavanja in potrdila. Tudi ni è zateza iz *oj*. Sploh je vsa tablica prenejasna. Miklošič je imel dobre razloge, zakaj je razdelitev v tri vrste še obdržal, ko je uže novejša veda ni več priznavala v popolni meri; gotovo pa je Miklošičeva razdelitev za šolo boljša in preglednejša, nego Šumanova hipoteza. — V §. 4. Op. 1. pravi pisatelj po Miklošiču, da „*tert, telt* pred soglasnikom razven *j* ni navaden.“ To velja za štajersko slovenščino, drugodi

pa govore po analogiji mnogoštevilnih oblik „tert — trt“ uže „mrjejo“ in ne „merjejo“. — §. 4. Op. 1. b. z: grlo, golt vendar ne bo pisatelj razlagal iz gorlo, golt? Podstava je pač: gertlo. geltz, torej spadata vzgleda pod a z. Prim. o tem Miklošič V. Gr. I² 29; golt in grlo imata oba koren gâr, žreti. — §. 5. Opazka: a, e so v obče uže dolgi samoglasniki, ni resnična. Prim. o tem uže pohvaljeno razpravo Miklošičevo „Ueber die langen Vokale in den slavischen Sprachen“, kjer se nam podaja ta sklep: Ako stoji poljski a ali e nasproti češkemu ú ali já, srbskemu ū ali ē, smemo tudi za staro slovenščino nastaviti dolg vokal. — z o v v z o v e m ne stoji mesto z r v, ampak o v je pravi o v, povišan iz ū (Mikl. V. Gr. I² 177). — §. 6. b. „visoki ě se mehča v i“; ě je vedno „visok“ in uže tako palatalen vokal, torej mu mehčanja ni treba; taki izrazi, ki le motijo in vrhu tega še kaj napačnega povedajo, morajo se prepoditi iz šolskih knjig. — Da se v lokalni sing. rabi dandanes i, ě le v beneškem narečju, ni res. Kar se ija tiče, rabi se pri II. (Šumanovi) sklanjati v lokalni skoraj po vsem Primorskem in deloma na Notranjskem; ě pa se najbrže tudi še rabi na Koroškem; vsaj „Mir“ piše večkrat e pri krajnih imenih: v Belace. Scheinigg ima v svojem opisu rožanskega narečja z. Ohranil se je ě po Krasu v besedah: jutre, dave, dreve. — V op. pod črto str. 4. misli pisatelj, da stoji preževati mesto preživati, objemati m. objimati, začinjati m. začinjati, začinati. . . in da so prve oblike ‚potvorice‘ (Analogiebildungen) po oplētati. To ni res: objēmati, začēnati je prvotno, obimati, začinati pa je še le iz tega postalo. Staroslovenska oblika ni vedno tudi starejša; da je naša trditev resnična, kaže stsl. jemlja in subst. konь v sestavi: iskoni ab initio: korena bi torej bila jām in k²ān. ě se za mehкими soglasniki spreminja zdaj v a, zdaj v i (prim. Mikl. V. Gr. I² 25, 54). Iz tega se tudi razvidi, da je napačna enaka pisateljeva trditev tudi v §. 7. c, kateri odstavek bi sploh bolj spadal v §. 8. — V §. 8. je prva opomnja napačna; prim. o tem spodaj moje opazke o pisateljevi zloženi deklinaciji. — §. 10.: mislim, da ogerska noben ne govori, kakor tudi ne kakeršen; res, da pišemo dober ali vendar dobršen.

(Dalje prihodnjič.)

Slovenski glasnik.

Nove knjige slovenske. — Avstrijsko-ogerska monarhija. Domo-
vinoznanstvo za četrti razred srednjih šol. Spisal in založil Janez Jesenko.
Tiskala „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani 1885, vel. s., 88 str. Cena samó 45 kr.
To je spet nova šolska knjiga g. prof. Jesenka, s katero je dopolnjena vrsta vseh

zgodovinskih in zemljepisnih knjig, ki se potrebujejo na naših nižjih gimnazijah s slovenskim učnim jezikom. Knjiga obseza od 3. do 32 strani zgodovino, od 33. do 46. str. prirodnoznanški zemljepis, od 46. do 68. str. statistiko, in od 68. do 88. str. topografijo naše države, vse v tisti meri, v kateri to učivo predpisujejo šolski zakoni 4. razredu malih gimnazij. Jesenkova knjiga je za 26 stranij krajša nego jednaka šolska knjiga Hannakova, in to zategadelj, ker je g. pisatelj prav storil, da je skrajšal novejšo zgodovino, katera se uči v 4. gimn. razredu že v I. tečaji. Vsa knjiga nam kaže spretnega pisatelja in preskušene učitelja, hvale vrednega tudi zategadelj, ker je knjigi udaril jako nizko ceno (Hannakova nemška knjiga je za 43 kr. dražja!) Želimo, da bi knjiga našla kupcev tudi v nešolskih krogih.

— Imenik šolskih oblastev, ljudskih šol, učiteljev in učiteljic na Kranjskem. Uredil Jakob Praedika, profesor na c. kr. učiteljski. Založilo in izdalo Slovensko učiteljsko društvo, natisnil Jos. Rudolf Milic v Ljubljani 1885, m. 8, 100 str. Cena 60 kr. Ta lična, spretno sestavljena in razločno in pregledno tiskana knjižica, ki bode posebno dobro došla vsem učiteljem, a tudi vsem prijateljem narodnega šolstva, obseza poleg imenika vseh šolskih oblastev kranjskih tudi vse ljudske šole, razdeljene po okrajnih glavarstvih, z vsemi učitelji in učiteljicami. Pri vsakem učitelju je dodejano, kje in kedaj je porojen, odklé služi in koliko ima plače. Kadar bode g. urednik pripravil novo izdavo, svetujemo mu, naj knjižici dodá še dve tri strani statističnega pregleda o številu in kategorijah ljudskih šol. ob učnem jeziku, ob številu ljudskih učiteljev in učiteljic, stalno in začasno ali samó v pomoč nameščenih. To bode knjižico naredilo še rabnejšo nego je že zdaj.

„Vita vitae meae!“ Beneški Slovenec g. Ivan Trinko je na italijanski jezik preložil dr. Tavčarjevo povest „Vita vitae meae“, ki je bila l. 1883. natisnena v našem listu, Prevod v kratkem objavi neki italijanski dnevnik v Vidmu.

Matica Slovenska razpisuje službo društvenega tajnika. Služba se proti pogodbi oddá na tri leta. Plače je po 600 glđ. na leto. Dolžnosti tajnikove natančno našteva §. 35. Matičnega opravilnega reda. Prošnje se vzprejemajo do 10. marcija t. l. Nam se ta razpis zdi samó formalen, da se ustreže ž njim društvenim pravilom, ker mislimo, da bi Matica teško dobila vestnejšega, pridnejšega in spretnejšega moža temu poslu nego je dozdani začasni tajnik g. Evgen Lah. Res, da se je tudi delovanje dozdanjega tajnika poskušalo že javno grajati, toda dotična graja je — da govorimo s pokojnim dr. Bleiweisom — preneglo pokazala, „kam pes tace moli“. — Obžalovati moramo pa sklep odborov, da se dozdanjemu korektoru društvenih knjig, g. C. odvzame popravljanje, odvzame zategadelj, da se pospeši delo v tiskarni. G. C. je silno vesten in natančen, in seveda baš zato vsaki tiskarni neprijeten korektor. Vrh tega se nam pa zdi trdo in neusmiljeno, kosce teško zasluženega kruha jemati možu, katerega nesreča in bolezen tare že od mladih let. Ali ni že samó to dosti veliko zlo, da mora-on, ki bi pri obče priznani nadarjenosti svoji narodu našemu — da mu je sreča milejša — lahko koristil z izbornimi spisi, bolan in onemogel vse svoje moči trositi za raznovrstne tiskovne korekture, samó da more prebiti? Pričakujemo zatorej, da odbor prekliče svoj sklep. Da se pa preprečijo vse tožbe tiskarjeve in da se, kakor je želeli, v društvenih knjigah piše pravilen in dosleden jezik, pošiljajo naj se že rokopisi g. C. v korekturo, da ne bodemo tožili: kolikor pisateljev, toliko slovníc!

Jurčičevih zbranih spisov IV. zvezek se že tiska. Knjiga izide okoli velike noči. Da smo mogli IV. zvezek poslati v tiskarno, zahvaljevati se nam je največ našim vrlim gg. bogoslovcem in srednješolskim dijakom v Ljubljani, v Go-

rici, Kopru, Celji, Mariboru in v Novem Mestu, kateri so zadnje tedne pokupili toliko knjig, da smo mogli poravnati nekoliko dolga v tiskarni. Med slovenskimi listi nas je najbolje podpiral „Slovenski Narod“. Hvala vsem!

Imenitna knjiga. G. Fr. Šumi, ki s čudovito pridnostjo, posebno vztrajnostjo in redko požrtvovalnostjo že mnogo let zbira znanstveno gradivo za zgodovino kranjsko, dal je zadnje tedne na svetlo spet dve knjigi, za kateri bi mu morala hvaležna biti vsa širna domovina naša. Prva knjiga je „Archiv für Heimatkunde“ von Franz Schumi. Geschichtsforschungen, Quellen, Urkunden und Regesten II. Band, I. Heft. Verlag des Herausgebers, Druck der „Narodna Tiskarna“, Laibach 1884, 8°, 128. — Prezanimiva knjiga obseza te razprave: 1. Die Windische Mark von Franz Schumi. — 2. Die verwandtschaftlichen Beziehungen der Markgrafen und Grafen von Istrien und Krain zu den Hohenstaufen von Franz Schumi. — 3. Die Mark Unterkrain seit 1070 von Franz Schumi. — 4. Ein kleiner Beitrag zur Geschichte der Türkeneinfälle in Krain von Adolf Obreza. — 5. Laudon und das Land Krain von P. v. Radics. — 6. Beiträge zur innern Geschichte der Zünfte in Krain von Franz Schumi. — 7. Windische Wallfahrer am Niederrhein von Arnold Luschin von Ebengreuth. — 8. Eine glagolitische Urkunde des Archivs im Schlosse Auersberg von Franz Schumi. — 9. Bericht über die Hexenprozesse in Gurfeld von Franz Schumi. — 10. Die Ratschacher Save-Steinbrücke bei der St. Egydenkapelle unter der Feste Klausenstein von Franz Schumi. — 11. Briefe hervorragender Krainer von P. v. Radics. — 12. Die Ritter von Kolovrat von Franz Schumi. — 13. Topographische Beiträge von Franz Schumi. — 14. Nekrologe der Ritter Eduard von Strahl und Josef von Schneid-Treuenfeld von Franz Schumi. — Druga knjiga se imenuje „Urkunden- und Regestenbuch des Herzogthums Krain. Herausgegeben von Franz Schumi, II. Band, I. Heft, Laibach 1884, 8°, 160 S. ter obseza iz dobe od 1200. do 1253. leta 202 listin, važnih za kranjsko zgodovino, katere je g. Šumi, priden kakor mravlja, nabral po raznovrstnih knjigah, muzejih in arhivih.

Nepotrebno bi bilo še posebe poudarjati, kako važni, kako imenitni za zgodovino kranjske dežele in naroda slovenskega so zborniki Šumijevi, ker je g. izdavitelj sam že o ti stvari obširno govoril lani v našem listu (str. 295—503). Učelnjaki na glasu, in med njimi celó taki ki imajo sloveče imé med največjimi zgodovinpisci sedanje dobe, kakor Wattenbach, Rački, Krones, Fr. Martin Mayer, Arnold Luschin-Ebengreuth, Kukuljevič, Tkalčič, Zahn, Zwiedeneck-Südenhorst, H. J. Bidermann i. t. d. i. t. d. so polni hvale Šumijevemu podjetju, katero podpirajo tudi s tem da mu pošiljajo v porabo ali listine ali znanstvene razprave. Kako pa je z nami Slovenci? Kako neznatna, kako beraška je podpora, bodi si gmotna, bodi si dušna, katero dobiva g. Šumi od nas! Kranjska hranilnica mu je res podarila 200 gld. in g. Martin Hozhevar 50 gld., a kranjski deželni zbor samó 100 gld., — vse druge stroške mora trpeti g. izdavitelj sam, kajti med naročniki nima niti — 100 Slovencev! Kolikrat se sliši tožba pri nas, da mi Slovenci nimamo zgodovine. G. prof. Rutar je že večkrat poudarjal baš v „Ljubljanskem Zvonu“, da imamo tudi Slovenci zgodovino, a da je nečemo poznati. Istina! Poznati nečemo zgodovine svoje ter vse premalo uvažujemo, da pravega zavednega prebujenja, pravega narodnega ponosa nobena stvar ne pospešuje tako, kakor znanstveno raziskavanje jezika narodovega in zgodovine narodove, kakor nam jasno pričajo Nemci, Italijani, Čehi, Poljaki, Hrvatje, Madjarji in mnogi drugi narode. Res, da to, kar nam podaje g. Šumi, ni še naša zgodovina, a to je gradivo za njo, brez

katerega nikakor ni mogoče pisati prave, korenite zgodovine o življenji in trpljenji, o viteških bojih in slavnih delih naroda našega. Slovenci, podpirajmo Šumijev zbornik tako, kakor zasluži, tako kakor je naša domovinska dolžnost! Naročnina na obe knjigi znaša samó po 3 gld. 15 kr. Prezanimivo razpravo Luschinovo „Windische Wallfahrer am Niederrhein“ je pa g. izdavitelj dal tudi posebe natisniti in dobiva se pri njem (v Ljubljani na Kongresnem trgu št. 13) po 50 kr. izvod

Slovenski slikar Jurij Šubic. V I. letošnji številki „Zvonovi“ sem podal čitateljem nekoliko črtic o delovanji slovenskega slikarja Janeza Šubica, bivajočega sedaj v Renski Palaciji na Bavarskem. Danes hočem opisati tudi umetniško delovanje nekaj let mlajšega mu brata, Jurija Šubica, ki se je naselil v Parizu in ima s češkim slikarjem Vojtehom Hynaisom skupni atelier v francoski stólici. Jurij Šubic je bil tudi učenec J. Wolfa, h kateremu je prišel l. 1872. Ko se je otvorila dunajska razstava, peljal se je umetnik na Dunaj, kjer je kmalu stopil v slikarsko akademijo. Učitelj mu je bil prof. Griepenkerl, mož, ki je starejšim slovenskim visokošolcem gotovo še v dobrem spominu, kajti zahajal je svoje dni rad v družino naših, takrat jako slovečih pevcev. Ne bom našteval Šubičevih del iz one dobe — le toliko omenim, da je dobil l. 1875. zlato Fügegerjevo svetinjo za najboljšo kompozicijo znane epizode iz Schillerjeve balade „Gang nach dem Eisenhammer“: „Der ist besorgt und aufgehoben, der Graf wird seine Diener loben“. Tedanji naučni minister Stremayer je sam izročil mlademu umetniku zlato svetinjo v novi umetniški palači. V oni dobi se je seznanil Jurij Šubic tudi s prof. Stritarjem, ki se je mnogo zanimal za njegov talent. Vpliv tako vsestransko izobraženega moža, kakor je prof. Stritar, kazal se je pri našem umetniku povsodi; v dobrohotnosti in prijaznosti prof. Stritarja ima marsikak proizvod iz onega časa svoj postanek. Med drugimi deli je ilustroval Jurij Šubic prelepi pesnikov ciklus „Raja“, katerega so jako hvalili možje, ki vedó, kaj je prava umetnost. Pripoznavali so duhovito kompozicijo in pravilno risanje — žal, da posamezne ilustracije niso na jednostaven način razmnožene. Da je bilo možno, napraviti lesoreze, kakeršne imajo bogati nemški listi, bila bi „Raja“ pač prodrla v širše kroge.

L. 1875. je moral umetnik v vojake. Dve leti je služil v Trstu pri domačem pehotnem polku št. 17. Povrnivši se na Dunaj, dobil je vladno naročilo, slikati veliko podobo sv. Roka za neko cerkev na Tirolskem. Predno je bilo delo dovršeno, prišla je bosenska okupacija in Jurij Šubic je moral vnovič zamenjati čopič s puško. V Bosni je srečno prebil vse one nezgode, ki so nam pobrale takrat toliko žrtev. Pridno je risal, kolikor so mu razmere dopuščale. Videli smo lepo zbirko bosenskih in ercegovskih tipov iz one dobe; nekatere je že takrat objavil v raznih nemških časnikih. „Zlata Praha“ prinaša v 42. štev. lanskega leta tudi dve strani njegovih „studij z Bosne“, ki nam predočujejo južne naše brate v maleričnih njihovih kostumih. Vojvoda Virtemberski, tedanji višji poveljnik v Bosni, podpiral je povsod jako dobrovoljno umetnika ter mu dajal prilike, da je mogel tu in tam orožje zamenjati s svinčnikom in mapo. — Po dovršeni okupaciji vidimo našega rojaka zopet na Dunaji, delujočega v mojsterski šoli prof. Griepenkerla. O počitnicah l. 1879. je šel z grofom Mensdorffom na Češko, kjer je živel par mesecev na gradovih češkega kavalirja in slikal bujno okolico. Bivajočemu na gradu Boskoviškem (na Moravskem), dobil je od dunajske akademije vprašanje, bi li hotel z dobrimi pogoji prevzeti večje delo v Atenah. Slavni arheolog Dr. Schliemann iskal je namreč umetnika, ki bi mu olepšal notranje prostore nove

palaae, katero si je sezidal v Atenah. Jurij Šubic se je takoj odpravil na pot in 5. decembra l. 1879. se je že izkrcal v Pireji ter stopil na klasični svet. S tamošnjim arhitektom Zillerjem sta dogovorila načrt novih del in kmalu nabajamo umetnika sredi svojih kompozicij. V Atenah si je v kratkem času pridobil mnogo znanja. Živel je krasne dni v družini učenjakov in umetnikov, s katerimi se je shajal bodi si v hotelu, bodi si pri soirejah Schliemannovih, ki so zbirale vsak četrtek najodličnejšo družbo, kar so je imele Atene. Delal je mnogo predmetov po starinskih slikah iz Pompeja, še več pa kompozicij svojih. Na velikem balkonu je napravil devet muz, skoraj v naravni velikosti plavajočih po modrem zraku. Na stranskih stenah je naslikal štiri elemente in štiri letne čase; na stropu velikega salona družbo amoret, ki se pečajo z arheologijo, izkopavanjem starin i. t. d. Skico tega stropa si je izprosila gospá angleškega ministerskega rezidenta Corbetta; tudi originalne risarije „Raje“, katere je delal za „Zvon“, pridobila si je omenjena dama, ki se je sploh vrlo zanimala za dela našega rojaka in posebno čislala „Rajo“. Pri Schliemannu je izvršil konečno še celo vrsto svojih kompozicij: Ganimeda, plesajoče bahante in bahantinje i. t. d. Slikal je tudi soprogo Schliemannovo in njegovega mlajšega brata ter se na ta način seznanil kmalu z jako vplivnimi možmi. Nagovarjali so ga, naj se naseli tam in naj prevzame profesuro na atenski akademiji. A kakor je našemu rojaku ugajalo južno nebo in ga je prevzel klasični svet s svojimi mnogobrojnimi spomini na bogato minulost — stalno bivanje na Grškem ga vendar ni veselilo. Ko je l. 1880. dovršil delo pri Schliemannu, odšel je iz Aten v Pariz, kjer je dan danes prava slikarska tehnika doma. Tam mu je tudi bival predragi prijatelj z dunajske akademije, že omenjeni Vojteh Hynais in na njegov poziv se je odločil za Pariz. Dospevši v francosko metropolo, slikala sta najprej s prijateljem za novo češko gledališče v Pragi dela, ki so trajala kacic 6—7 mesecev. Žal nam je, da nimamo podrobnejšega poročila o teh delih; gotovo bi bilo zanimivo vedeti, koliko so sodelovale slovenske duševne sile pri krasnem domu češke Talije. Ko so bila dovršena naročila za češko narodno gledališče, imel je naš umetnik delj časa posla pri slavnem češkem slikarji Vaclavu Brožiku, kateremu je pomagal posebno pri kolosalni sliki „Jan Hus“. Takrat se je tudi seznanil z ogerskim slikarjem Munkacsy-jem, kateri je dajal našemu rojaku mnogo naročil. Pri veliki podobi „Krist na Kalvariji“ (gl. „Ljubljanski Zvon“, 1885, str. 43.) sodeloval je ves čas njenega postanka; tudi več raznih kopij po delih slavnega Ogra je zvršil v oni dobi. Razven tega je slikal za druga privatna naročila. Charles Sedelmeyer, jeden prvih umetniških kupcev, dajal mu je razne posle; med drugimi je slikal Jurij Šubic dve kopiji po Murillu za španjsko kraljico, dve veliki kopiji po Munkacsy-ji i. t. d. za omenjenega kupca. L. 1883. je dovršil sliko „Skupni zanjuterk“ — mlada gospodičina sedi v naslanjači pri jutranji kavi in se obrača proti fotelju, na katerem sedi lepa papiga, veseléča se sladkorja, kojega ji podaje nežna roka. Dunajčan Weiss je kupil to delo. Istega leta je delal umetnik za necega Nemca normandsko „Zatišje“ (Stilleben), ki predstavlja prizor iz normandske kočé. O sliki „Pred lovom“, razstavljeni v pariškem Salonu l. 1883. poročal je že „Ljubljanski Zvon“. Lovec iz Normandije ogleduje na hišnem pragu puško in jo pripravlja za lov. Solnčni žarki se vsuvajo skozi odprte duri v kočó in padajo na ostarelega moža, ki z zadovoljnim obrazom ogleduje zvesto svojo risanico. V zadnjem Salonu je imel naš rojak razstavljen portrét gospice Jeannette Mathon ove. — Sedaj slika velik plafond, ki je namenjen znanemu pariškemu lokalu. Pred-

met temu delu je alegorija, predstavljajoča igro na glasbeno orodje tamburin; med tem je zvršil pri znanci Rusu v Isle-Adamu še drugo jednako delo, namenjeno na Rusko. Tudi ta plafond je pokrit z alegoričnimi podobami, ki se odlikujejo, kakor mi poroča znanec iz Pariza, s posebno fino kompozicijo in eksaktnim risanjem.

Pred dvema letoma se je mudil Jurij Šubic v svoji domovini, kamor ga je klicala vojaška dolžnost. Takrat je zvršil veliko sliko sv. Jurija za faro Šent-Jurij pri Kranji. Podoba nam predočuje svetnika skoraj v naravni velikosti, ko se bojuje na konji belci z zmajem. Zanimiva je kompozicija te pedobe: konj se ne vzpenja na zadnji nogi, kakor pri običajnih enakih slikah, temveč stoji z vsemi nogami na tleh, truplo pa ima potisneno nazaj: vedenje plemenite živali, ko se kake stvari jako straši. Svetnik nosi opravo rimskih častnikov; posebno nam je ugajal moško-lepi obraz junaka, ki zamahuje s krepko roko na ogromnega zmaja.

Naj zadostujejo te črtice! Kažejo nam pač, da sta brata Šubica prava umetnika in da se moreta ponašati že z lepo vrstjo krasnih del. Žal, da razmere naše niso take, ki bi omogočile umetniku delovanje v domovini. Mi smo mal, ubog narod in mecenatje so pri nas nepoznane prikazni. Zato morajo najboljše naše moči iskati zaslužka zunaj dežele ter posojati tujcem glavo in roke! — Vendar se nam zdi, da bi se pač tudi pri nas lahko storilo več za povzdigo domače umetnosti, nego se stori. Da navedem le jeden vzgled! Ko nas je l. 1883 presvetli vladar osrečil s svojim obiskom in se je vsa dežela obradostila kakor morebiti še nikdar poprej ne, oblekla je tudi bela Ljubljana svatovsko oblačilo. Treba je bilo umetnika, da je uredil slavnostne priprave — in poklicali so neznanega — tujca v deželo! Za deloma ponesrečene, efemerne dekoracije se je izdalo takrat na tisoče in tisoče, a za stalen spomin onih prelepih dnij nihče ni skrbel. Ni je bilo korporacije, ki bi bila z monumentalnim delom poročala poznim vnukom o zvestobi slovenski; kako bi bila pristojala zgodovinska slika ali kaj jednega v deželni hiši, v deželnem muzeji ali kjer si bodi. Umetnike domače imamo in da so zmožni takega dela, pričajo te male črtice. In kjer so prišli v poštev stotisoči, ne bili bi uničili dežele taki stroški. . . . Tudi cerkvenim upravam bi se dalo dokaj očitati v tem obziru. Res je, da je večina cerkvic naših uboga, a imamo tudi vzglede, ko romajo lepi novci za razne slike na nemški Dunaj, kjer se delajo skoraj fabriškimi potem slike fabriške vrednosti — a domači umetniki se ne jemljejo v poštev! Nikar naj se mi ne očita, da morebiti hočem delati reklamo, čeravno bi bila ta na pravem mestu. Vsak razumnik mi bode pritrnil in z menoj vred gotovo obžaloval, da morata moža, kakor brata Šubica, živeti na tujem, delati tujcem in da domovina ne vidi, kar ji stvarjajo sini njeni! Veseli nas, da sta brata našla pri narodnem gledališči v Pragi laskavo priznanje severnih bratov, priznanje in popularnost, katere v Slovencih žalibog nimata. Morebiti bode prihodnost popravila, kar je grešila preteklost, kar greši sedanost. Vsaj jaz bi to domači umetnosti na ljubav srčno želel! —

Prijatelj domače umetnosti.

Slavo-deutsches und Slavo-italienisches von H. Schuchardt, Graz, 1885, 140 folio-stranij. — To knjigo je posvetil g. pisatelj, profesor na graškem vseučilišči, vitezu Francu Miklošiču za njegovo sedemdesetletnico 20. novembra 1883. Za nas Slovence je ta knjiga zelo zanimiva, ker v nji izkuša g. pisatelj dokazati, kako je nemščina in italijanščina vplivala na naš jezik in nasproti, kaj je ta posodil svojima sosedoma. Prof. Schuchardt pobija M. Müllerjevo načelo, da „ni mešanih jezikov“ in trdi nasproti temu, da „ni nobeden jezik brez tuje primesi“. V

naših možjanih živé namreč brezštevne jezikoslovne misli, katere so vsem ljudem znane in zato se lahko zgodi, da se glasovi jednega jezika pomešajo z glasovi drugih jezikov. „Glasovno mešanje“ je torej najnavadnejše, ali poleg tega imamo tudi „besedno mešanje“, katero nastaja po medsebojnem občevanju. G. pisatelj pravi, da je za taka opazovanja najprikladnejša naša monarhija in da je za to najprimernejši sedanji čas narodnostnih bojev. Sicer priznava (str. 17.), da ni zmožen dostojno oceniti vpliv germanščine na slovenščino in zato se peča bolj le z vplivom slovanščine na nemščino in potem z medsebojnim vplivom slovanščine (slovenščine in hrvaščine) ter italijanščine. Za ta posel je porabil vse do sedaj tiskane vire in razven tega preobilne pisane napotke od znanih profesorjev v Trstu, Istri in Dalmaciji. Knjiga je torej precěj natančna, jako poučna in prezanimiva za vse tiste, ki se količkaj pečajo sè slovenskim jezikoslovjem. Naj torej ti ne zamudijo preštudirati je in ako potreba, temeljito kritiko napisati o nji.

Tu naj samó še toliko omenim, da g. prof. Schuchardt začenja proti koncu knjige politikovati in da hoče iz svojih preiskav za sedanjo narodnostno politiko izkopati velik zaklad. Sovraštvo med Nemci in Slovani pripisuje različni starosti kulture pri jednih in drugih: Nemci si ne morejo misliti Slovanov kot svojih odraslih sinov, in Slovani ne znajo „zmerno svoje na novo pridobljene svobode uživati“. Potem govori o konfliktih med posameznimi narodi in o nepravilnosti, da so nemška mesta prisiljena vzdrževati nenemške šole za priseljence, ki so samó gostje in živijo od tujega zaslužka. Mi v obče obžalujemo, da nemški učenjaki ob sedanjem času tako radi uhajajo z znanstvenega na politično polje in opazujemo le to, da so baš Nemci po svoji nestrpljivosti naučili Slované sedanje taktike njim nasproti

S. R.

Die östlichen Alpenländer im Investiturstreite, von F. M. Mayer, Innsbruck 1883. — Kakor sploh vse Mayerjeve knjige, tako je tudi ta zelo važna za slovensko zgodovino. Na podlagi vestnih študij iz tiskanih in netiskanih virov pojasnjuje nam tu g. pisatelj vse mogoče razmere slovenskih dežel v sredi XI. stoletja. Zlasti obširno govori o Koroški in njenih markah, o vladajoči knežji rodovini Eppensteincev, ob iztočni marki, o saligradski nadškofiji in akvilejskem patrijarhatu, o posestnikih zemljišč in o duševnem življenju. V kratkem ekskurzu dokazuje, da samostan „Cruskilach“ na Kranjskem ni bil nikoli utemeljen. Priporočuje to vestno pisano delo vsem slovenskim zgodovinarjem, omenjamo čitajočemu občinstvu, da je prof. Mayer tu zopet jasno dokazal, ka sedaj ponemčena Koroška iz početka ni bila nemška zemlja, in da je le z veliko nejevoljo prenašala nemški jarem. Domače plemstvo (in temu moramo prištevati tudi naseljene nemške plemiče, ki so se pa v deželi čutili prave Korošce) upiralo se je vedno tujim oblastim in iz Nemške poslanim vojvodom. Zato so nemški cesarji izkušali na vso moč oslabilo vojvodstvo koroško, odcepili so od njega vse Kranjsko, Štajersko in Istro kot posebne „marke“ (pg. 8), in pošiljali na Koroško najbližnje svoje sorodnike za deželne kneze. Ali domače plemstvo je bilo takim postopanjem zelo razkačeno in ni hotelo tujcev priznavati za svoje vojvode (str. 17). — Ali ne dokazuje to, da je bila Koroška popolnoma drugačna dežela, nego Bavarska? In v čem se je ločila od poslednje? — Gotovo v običajih in narodnem svojstvu. Nemci sicer o tem ne govore radi, ali mi moramo to beležiti, da se vendar jedenkrat prepričamo, da imamo tudi mi svojo posebno zgodovino.

S. R.

Popravek. Na 83. str. v 18. vrsti od zdolaj beri: „in našli v nji pametnejši zmisel“ namestu „in našli so v nji pametnejši zmisel.“

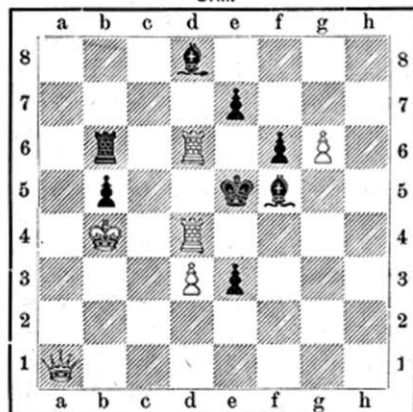
Šah.

Ureduje Janko Kalan v Velikih Laščah.

III. naloga.

Sestavil Ivan Kos v St. Peterburgu.
(Ponatis iz „Slov. Glasnika“ s 1868. l.; prim.
opómnjo k II. nalogi.)

Črni.

Beli.

Beli vleče in naredi v 3 potezih mat.

IV. naloga.

Sestavil T. D. Clarke, Merino (Viktorija).
Beli: K.h1; D.g6; T.b2 in f4; S.c3 in
c6; k.h4.Črni: K.e3; T.c4 in d8; L.a6 in d6;
S.f3; k.c5, e6 in f7.

Beli vleče in naredi v 2 potezih mat.

Tej zanimivi nalogi, katero posnemamo po strokovnem listu „Deutsche Schachzeitung“, prisojeno je bilo v „Melbourne-Leader-turnirju“ za šahove naloge izmed 16 tekmecev prvo darilo.

Rešitev

I. naloge v 1. številki „Lj. Zvona“.

Beli:

1. S. d4 — b3
2. L. c8 × b7 †
3. S. b3 — a5 †

Črni:

1. S. b8 — a6 (A.)
2. K. a8 × b7
mat.

A.

1. — — —
2. L. c8 × b7 †
3. S. b3 — c5 †

1. S. b8 — c6
2. K. a8 × b7
mat.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: vse leto po 4 gld. 60 kr., pol leta po 2 gld. 30 kr., četrt leta po 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravnštvo v Ljubljani, Nove ulice 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Na vsako drugo potezo črnega odločuje: 2. Sb3 — c5 in 3. L mat.

Naloga ni baš težavna, vendar je prva poteza precej skrita. Zanimiva je žrtev belega tekača v glavni igri in „čista“ matna pozicija v podanih dveh podobnih si variantah. Naloga je „dvostrana“ (doppelwendig), ker se v nji ista matna pozicija izraža na dva načina. V 1. varianti (1. . . . S b8 — a 6) se nahaja v 2 potezi belega „dual“, t. j., beli sme v 2. potezi vleči S. c5 ali L. b7: †, a v obeh slučajih naredi v 3. potezi mat. To je mala hiba, ki nalogo nekoliko kazi, da se n e more imenovati dovršen umotvor.

Pravilno so jo rešili razven že naznanjenih še naslednji gg.: J. Pauer v Braslovčah; Iv. Spricaj, učitelj pri Sv. Marjeti ob Pesnici; H. Pfeifer, pravnik v Ljubljani; M. Kušar žandarm v Sežani in Ant. Podpečnik, šestošolec v Ljubljani.

II. nalogo so do 18/2. prav rešili samó p. n. gospodje: Jož. Krizman, prof. v Pazinu; Ivan Poljanec, prof. v Novem mestu; Ant. Podpečnik in H. Pfeifer v Ljubljani. — Več gospodov nam je poslalo rešitev z 1. L. g7 — b2; a ta poteza ne vodi k cilju zaradi 1. . . . D b6 ali c6.

Naznanilo.

Najboljša rešitev in razložitev šahovih nalog v vsaki številki našega lista se bode obdarovala z dvema elegantno vezanima zvezkoma Jurčičevih zbranih spisov. Ako nam pošlje več gospodov naročnikov (in samo ti dobé darilo) jednako dobre rešitve, odloči žreb.

Darilo za najboljšo rešitev I. naloge se je prisodilo g. J. S. v Dol. Logatci, kateri naj izvóli uredniku šahove rubrike naznaniti svojo popolno adresu ter svoje število kot „Lj. Zvona“ naročnik, da mu pošljemo darilo.

Navodilo

o pravilnem igranju šaha za začetnike.

(Dalje.)

II.

Ték figur (častnikov) in jemanje.

Razni šahovi kameni se smejo na razen, a vsak posamični kamen vendar samo na svoj posebni način vleči. Zaradi krajšega se govori, da kamen gré ali vleče, ker se (v prenešenem pomenu) pripisuje kamenu lastnost premikovanja. Zatorej se način, kako se smé vsak posamični kamen vleči, imenuje njega ték.

Častniki (oficirji, figure) se smejo vleči naprej in nazaj, na levo in na desno; kmetje pa samó naprej.

Na vsakem polji šahove deské sme stati samó po jeden kamen; smé pa kamen jedne stranke po določenih pravilih vzeti kamen druge stranke z deské, a kamen ki vzame, postaviti se mora v tem slučaju na mesto, kjer je prej stal vzeti kamen. Figure jemljó v isti sméri, kakor vlečejo; kmetje pa gredó samó naprej, a jemljó samó po strani (na pošév). Vzeti se smé razven kralja vsak sovražni kamen, a igralcu je svobodno, hoče-li vzeti ga, ali ne.

Najiminitnejša figura pri šahu je

Kralj,

kajti on je središče vse igre; okoli njega se sučejo vse kombinacije. Ték njegov je jako omejen: iti smé naprej in nazaj, na lévo in na desno in sicer na ravnost ali po šévi, toda vselej samó po jeden korak. Stoji li n. pr. kralj (beli ali črni) na polji *e4*, tedaj smé s tega polja vleči na vsako sosednje polje, rekše: na *e3*, *e5*, *f3*, *f4*, *f5*, *d3*, *d4* in *d5*. Stoji li na jednem omenjenih polj kak kamen nasprotné stranke, smé ga kralj vzeti z deské, a sam mora iti na tisto polje, na katerem je bil prej sovražni kamen. Ne smé pa nikdar vleči na polje, kjer bi ga potem mogel vzeti sovražne stranke kamen, to je: ne sme se nikdar izpostaviti „šahu“.

Dama ali Kraljica

je najmočnejši častnik. Njen ték je podoben kraljevemu, ali s tem razločkom, da ní prav nič omejen. Ona smé vleči n. pr. s polja *e4* na polja: *e3*, *e2*, *e1*; *e5*, *e6*, *e7*, *e8*; *d4*, *c4*, *b4*, *a4*; *f4*, *g4*, *h4*; dalje na polja: *f3*, *g2*, *h1*, *f5*, *g6*, *h7*; *d3*, *c2*, *b1*, *d5*, *c6*, *b7* in *a8*, na katero koli hoče, ako ji pota ne zapira niti sovražna niti svoje stranke figura ali kmet.

Za kraljico najmočnejša sta:

Turna (trdnjavi)

katera ima vsak igralec po dva. Turen smé vleči baš takó kakor dama, a le na ravnost; po šévi ne smé. S polja *a1* smé iti na vsako polje v sméri do *h1* in *a8*, tedaj na polje *a2*, *a3*, *a4*, *a5*, *a6*, *a7* in *a8*, ter *b1*, *c1*, *d1*, *e1*, *f1*, *g1* in *h1*. Nasprotno vlečeta pa

tekača

samó po šévi. Zaradi tega ne more tekač, stoječ na polji bele barve, nikdar vleči na polje črne barve in nasprotno. Tekáč na polji *d4* smé iti do *a1* in *h8* ter do *a7* in *g1*, a se vé da na vsako polje, kar jih je med svojim stališčem ter označenimi skrajnimi polji.

Čuden ték imata

skakača,

kateri je pa gotovo večini naših čitatelev že znan iz skakalnic, katerih je „Lj. Zvon“ v prejšnjih létnikih več priobčil. Zavoljo popolnosti pa tudi tú še povemo, da skakač, stoječ na polji *d4* more skočiti na polja: *e2*, *b3*, *b5*, *c6*, *e6*, *f5*, *f3* in *e2*, tedaj s črnega polja samó na polja bele barve; on torej z vsakim skokom menja barvo svojega stališča in je jedini kamen, kateri sme skočiti preko drugih kamenov. Recimo, da stojé na poljih okoli skakača *d4*, namreč na *c3*, *c4*, *c5*, *d3*, *d5*, *e3*, *e4* in *e5*, na vseh, ali sovražni ali svoje stranke kameni, to vendar ne brani skakaču, skočiti preko njih a katero koli gori omenjenih polj.

(Dalje prih.)

Vabilo na naročbo.

Dobro vedoč, koliko koristijo kratke, v lahko razumljivem jeziku pisane pripovedi priprostemu ljudstvu in kako pospešujejo njegovo omiko, odločili smo se izdajati:

„Ljudsko knjižnico“

katere prideta vsak mesec dva po četrir tiskane pole obsezajoča snopiča na svetlo. Doslé je izšlo pet snopičev.

„Ljudska knjižnica“ je namenjena priprostemu ljudstvu, posebno odrasli mladini, kateri je živo potrebno, da se uči gladke pravilne slovenščine, in zbog tega hočemo posebno na to gledati, da bo jezik priprost, gladek, v vsakem obziru pravilen.

„Ljudska knjižnica“ ima primerno ceno:

za četrť leta	48 kr.
„ pol „	90 „
„ vse leto	1 fl. 70 „

Pojeđini snopiči se bodo dobivali s poštnino vred po 8 kr., a brez poštnine po 6 kr. To je cena, o kateri ne more nikdo reči, da bi bila previsoka. To malo svotico premore skoro vsak posestnik, in mnogo bolje je, da njegovi otroci ob nedeljah in praznikih čitajo koristne knjižice, nego da bi se brezposleno klatili po vasi.

Čitajoče slovensko občinstvo torej uljudno prosimo, da bi nas blagovolilo v tem hvalevrednem, premilemu narodu našemu toliko koristnem podjetji po mogočnosti podpirati.

S posebnim spoštovanjem

za Leonovo tiskarno

Leopold Kordeš,

izdavatelj in odgovorni urednik.

V Mariboru, meseca februvarija 1885.

Dobivata se še „Ljubljanskega Zvona“ letnika 1882. in 1883., nevezana po 4 gld., vezana po 5 gld. — Letnik 1881. nam je ves pošel. — Letnik 1884. (brez 3. št.) se oddaje po 2 gld. 60 kr., posamični zvezki tega letnika po 25 kr.

Upravništvo.